

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA
“ÖTEKİ” ERKEKLİĞİN TEMSİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi C. Sinan ALTUNDAĞ

HAZIRLAYAN
Mustafa ÇETİNKAYA

ELAZIĞ-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA “ÖTEKİ”
ERKEKLİĞİN TEMSİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi C. Sinan ALTUNDAĞ

HAZIRLAYAN
Mustafa ÇETİNKAYA

Jürimiz, 08 /06 / 2018 tarihinde yapılan Tez savunma sınavı sonunda yüksek lisans tezini oy çokluğuyla / oy birliğiyle başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Doç. Dr. Hasan TOPBAŞ
2. Dr. Öğr. Üyesi C. Sinan ALTUNDAĞ
3. Dr. Öğr. Üyesi Tamer KAVURAN

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ... /... / 2018 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****2000 Sonrası Türk Komedi Sinemasında “Öteki” Erkekliğin Temsili****Mustafa ÇETİNKAYA****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****İletişim Bilimleri Anabilim Dalı****Elazığ-2018; Sayfa: VII+83**

Bu tez çalışmasında, toplumsal cinsiyet çerçevesinde “öteki erkek” olgusunun Türk Sineması içerisinde komedi türündeki filmlerde nasıl temsil edilip işlendiği incelenmektedir. Öncelikle toplumsal cinsiyet olgusu feminist eleştiri ekseninde ve kültür çerçevesinde ele alınmıştır. Sonrasında hegemonik erkekliğin, eril tahakküm, iktidar, beden sosyolojisi, erkeklik unsurları ile ilintisi tartışılmıştır. Akabinde ise “öteki erkek” olgusunun ne olduğunu anlayıp açıklamak için homofobi, dişilleştirme, marjinalize etme gibi unsurlarla ilişkisi ortaya koyulmuştur. Çalışmada, öteki erkeğin temsili filmsel anlatı içerisinde sorgulanmaktadır. Bunun için Türk Sineması’nda 2000 yılı sonrasında çekilmiş olan komedi türündeki Vizontele, G.O.R.A., Recep İvedik filmleri uygun görülmüştür. Film çözümlerinde, derinlemesine analiz yöntemi kullanılarak “öteki erkek” karakterler ve tiplerinin temsil edilmiş biçimleri ve mizah unsuru olarak nasıl konumlandırıldıkları incelenmiştir. Ayrıca “öteki erkek” olgusunun cinsel kimlik ve tercihle olan ilişkisine de dikkat çekilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, İktidar, İdeoloji, Kültür, Hegemonik Erkek, Öteki Erkek, Türk Sineması, Mizah.

ABSTRACT

Masters Thesis

Representation of “Other” Masculinity in Post-2000 Turkish Comedy Cinema

Mustafa ÇETİNKAYA

Fırat Üniversitesi

Institute of Social Sciences

Communicational Studies Dept.

Elazığ-2018; Pages: VII+83

In this study, it's analyzed how the “other male” represented in comedy genre of Turkish cinema in the context of gender. First, “gender” is explained in the axis of feminist approach and culture. Then the relation of hegemonic masculinity with male domination, power, body sociology and masculinity is examined. In order to understand and describe the “other male” concept, it's relation with homophobia, feminization and marginalization is pointed out. This study questions the representation of the other male in filmic narrative. To do that, three Turkish films,-Vizontele, G.O.R.A and Recep Ivedik which were produced after 2000- were analyzed. To analyze the films, in-depth analysis method was used to examine the representational forms of “other male” characters and types and how they positioned as an element of humour. The relation between “other male” concept and sexual identity and preference was also pointed out in this study.

Keywords: Gender, Power, Ideology, Culture, Hegemonic Male, Other Male, Turkish Cinema, Humor.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET	5
1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı	5
1.2. Toplumsal Cinsiyet Düzeni, Cinsiyet Roller ve İktidar İlişkisi	8
1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kurumlar	15
1.3.1. Aile Kurumu ve Toplumsal Cinsiyet	16
1.3.2. Devletin Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi.....	18
1.3.3. “Sokağın” Toplumsal Cinsiyet Düzeni	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. HEGEMONİK VE “ÖTEKİ” ERKEKLİK	23
2.1. Cinsiyet Rejimi ve Erkeklik	23
2.1.1. Kavram Olarak Erkek ve Erkeklik	24
2.1.2. Eril Tahakküm ve Erkeklikçilik	26
2.1.3. Bir İktidar Mekanizması Olarak Erkeklik.....	30
2.2. Hegemonik ve “Öteki” Erkeklik Olgusu.....	33
2.2.1. Beden Sosyolojisi Bağlamında Hegemonik ve “Öteki” Erkeklik	38
2.2.2. Hegemonik Erkeklik İnşasında Homofobi	41
2.2.3. “Öteki” Erkeğin Dışlaştırılması ve Marjinalize Edilmesi.....	45
2.2.4. Hegemonik Erkeklik Olgusuna Eleştirel Yaklaşımlar	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ FİLMLERİNDE “ÖTEKİ” ERKEKLİĞİN TEMSİLİ	52
3.1. Vizontele	52
3.1.1. Filmin Künyesi.....	52
3.1.2. Olay Örgüsü	53
3.1.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili.....	53
3.1.3.1. Deli Emin (Yılmaz Erdoğan)	53
3.1.3.2. Rıfat (Mesut Çakarlı)	54

3.1.3.3. Nafiz (Tolga Çevik)	54
3.1.3.4. Ahmet (Tuncer Salman)	55
3.1.3.5. Fikri (Cem Yılmaz)	55
3.1.3.6. Latif (Cezmi Baskın).....	55
3.1.3.7. Şehmuz (Erdal Tosun).....	56
3.1.3.8. Nazmi (Altan Erkekli).....	56
3.1.3.9. Sezgin (Bican Günalan)	57
3.1.3.10. Simo (Selahattin Taşdoğan)	57
3.1.3.11. Mela Hüseyin (Erkan Can).....	57
3.1.3.12. Veli (Şafak Sezer)	57
3.1.4. Bir Mizah Unsuru Olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılışı.....	58
3.1.4.1. Deli Emin (Yılmaz Erdoğan)	58
3.1.4.2. Sezgin (Bican Günalan)	58
3.1.4.3. Simo (Selahattin Taşdoğan)	58
3.1.4.4. Mela Hüseyin (Erkan Can).....	59
3.1.4.5. Veli (Şafak Sezer)	59
3.2. G.O.R.A.	60
3.2.1. Filmin Künyesi.....	60
3.2.2. Olay Örgüsü	60
3.2.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili.....	61
3.2.3.1. Arif (Cem Yılmaz)	61
3.2.3.2. Komutan Logar (Cem Yılmaz)	61
3.2.3.3. Amir Tocha (Cezmi Baskın)	62
3.2.3.4. Garavel (Özkan Uğur).....	62
3.2.3.5. Faruk (Rasim Öztekin).....	63
3.2.3.6. Kuna (Şafak Sezer)	63
3.2.3.7. Tihulu (Muhittin Korkmaz).....	64
3.2.3.8. Rendroy (Erdal Tosun).....	64
3.2.3.9. Erşan Kunter (Cem Yılmaz).....	64
3.2.4. Bir Mizah Unsuru Olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılışı.....	65
3.2.4.1. Komutan Logar (Cem Yılmaz)	65
3.2.4.2. Kuna (Şafak Sezer)	65
3.2.4.3. Tihulu (Muhittin Korkmaz).....	65
3.2.4.4. Rendroy (Erdal Tosun).....	66
3.2.4.5. Erşan Kunter (Cem Yılmaz).....	66
3.3. Recep İvedik	67

3.3.1. Filmin Künyesi.....	67
3.3.2. Olay Örgüsü	67
3.3.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili.....	68
3.3.3.1. Recep İvedik (Şahan Gökbakar)	68
3.3.3.2. Kamyoncu Halil (Hakan Akın)	68
3.3.3.3. Bellboy Komi Fadıl (Lemi Filozof)	69
3.3.3.4. Mahmut (İsmail Hakkı Ürün).....	69
3.3.3.5. Müdür Erim (Hakan Bilgin).....	70
3.3.3.6. Muhsin Bey (Vural Buldu).....	70
3.3.3.7. Dalış Hocası (Somer Kavran)	70
3.3.3.8. Murat (Volkan Cal).....	71
3.3.3.9. Sahildeki Rejisör (Ertunç Şenkay)	71
3.3.4. Bir Mizah Unsuru Olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılması.....	71
3.3.4.1. Recep İvedik (Şahan Gökbakar)	71
3.3.4.2. Kamyoncu Halil (Hakan Akın)	72
3.3.4.3. Sahildeki Rejisör (Ertunç Şenkay)	73
SONUÇ	74
KAYNAKLAR	77
EKLER	82
Ek-1. Orijinallik Raporu.....	82
ÖZGEÇMİŞ	83

ÖNSÖZ

Sinema deyince aklıma 1992 yılının yağmurlu Kasım ayı geliyor. İşçi bir emekçi olan sevgili babam, Adalet savunucusu Malcolm X'in hayatını izlemek üzere elimden tutup beni sinemaya götürdü. Müthiş bir heyecan ve sevinç duygusu içerisindeydim. Çünkü ilk kez sinemaya gidiyordum. Sinema salonuna girdiğimde, zifiri karanlık ortam beni daha da heyecanlandırmıştı. O karanlık ortamda birden beyaz perdede görüntüler belirdi. Beyaz perdeye yansıyan ışığı takip ettiğimde, küçük bir delikten yansıyan ışık huzmesi konuşan, hareket eden insanları perdeye yansıtıyordu. Çocuk aklımla kendi kendime, "nasıl oluyor da küçücük bir delikten beyaz bir perdeye insanlar, arabalar ve daha birçok şey yansıtılıyor" diye sordum. "*Acaba o küçücük delikte başka bir dünya mı vardı?*"

Bu tez serüveninde, sinemaya dair bilgi birikimini ve tecrübelerini bana aktaran, titiz ve özverili bir şekilde bana yardımcı olan, yeri geldiğinde arkadaş kimliği ile yaklaşan sevgili danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Cevahir Sinan ALTUNDAĞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca beni sinema ile tanıştıran değerli babama, sevgisini ve desteğini hayatı boyunca eksik etmeyen sevgili anneme ve kardeşlerime en içten sevgilerimle.

GİRİŞ

Türk Sinemasına erkek temsili açısından bakıldığında, gelişen ve değişen kültür yapısı ve etkileşimi ile birlikte farklı toplumsal cinsiyet temsilleri boy göstermektedir. Bu bağlamda 2000 sonrası Türk sinemasına bakıldığında dram filmlerinden komedi filmlerine kadar ve özellikle erkeği merkeze alan filmlerde, ataerkilliğin veya eril iktidarın tahakkümünü onaylayan ve aynı zamanda erkeklik krizini vurgulayan temsiller ortaya çıkmaktadır. Homofobinin de etkisiyle hegemonik erkeklik, hemcinsi tarafından sınırları çizilen “öteki” erkek veya erkeklik krizi yaşayan erkek üzerinde ataerkil baskı ve “öteki” erkeğin yeniden inşası, Türk sinemasında kendini yeterince göstermekte ve hissettirmektedir. Bu sorun çerçevesinde hazırlanacak olan bu tez çalışması, erkek çalışmalarına akademik olarak katkı sağlayacak ve ileride yapılacak olan akademik çalışmalar için de karşılaştırma olanağı sunacaktır.

Toplumsal cinsiyet, başlı başına genetik veya biyolojik olarak açıklanabilecek bir kavramdan ziyade çevresel faktörlere, yani içinde bulunan toplumun psikolojik, sosyal ve kültürel yapısına göre şekillenen ve anlamlandırılan bir kavramdır. Diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kadın ve erkek için belirlenen kalıp rolleri ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, eril ve dişil diye adlandırılan zıtlık üzerine kurulan bir sistemdir. Toplumun, “kadın gibi kadın, erkek gibi erkek”, “kadınsı erkek”, “erkeksi kadın” diye sınır çizdiği cinsiyet kalıpları, kadın ve erkeğin cinsiyet davranışlarını sınırlandırılmaktadır. Ortaya çıkan bu sosyolojik durum, kaçınılmaz olarak sinema anlatısına da yansımaktadır. Söz konusu sinema veya film olunca da bu noktada film eleştirisi devreye girerek sosyolojik, psikanalitik, feminist ve daha birçok eleştiri türünü ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet (*gender*) bağlamındaki film eleştirisi, ataerkil yapıyı ya da eril iktidarı ekonomik, kültürel, siyasal, psikolojik, sosyolojik, ideolojik, sanatsal ve daha birçok açıdan ele alarak eleştirmektedir. Bunun yanı sıra film eleştirisi, eril iktidar veya hegemonik erkek iktidarının kendi içerisinde hemcinslerine karşı geliştirdiği ötekileştirme (dişilleştirme), diğer bir ifade ile erkeği yeniden inşa etme noktasında geleneksel sinemaya eğilerek bu durumun sinemada nasıl temsil edildiğini inceleyip saptamalar ortaya koymaktadır. Film eleştirisi, toplumsal cinsiyet çerçevesinde kadının ve erkeğin biyolojik cinsiyet kimliğini bir yana bırakıp toplumsal cinsiyeti üzerinde yoğunlaşarak, sinemadaki kadın ve erkeğin hem patriarkal (ataerkil) ideolojiye göre inşa edildiğini hem de kapitalizmin üretim ve tüketim statükosunun devamını sağlamak için,

sistemin kendisi içerisinde geleneksel toplumsal cinsiyet anlayışının sürekli olarak yeniden üretildiğini ortaya koymuştur.

2000 sonrası Türk sinemasında, özellikle komedi filmlerinde hegemonik erkeğin “öteki”sinin temsil edilip edilmediği, temsil edilmişse hegemonik erkeğin “öteki” erkeğe nasıl baktığı ve “öteki” erkeğin, hegemonik erkeklikten hangi biçimlerde ayrıştığı hususları, tezin temel problemini oluşturmaktadır.

2000 sonrasında sinemalarda gösterime girmiş olan Türk komedi filmleri, bu tezin kapsamını oluşturmaktadır. Özellikle 2000 yılı sonrası Türk sinemasında, komedi türündeki film sayısında ciddi bir artış gözlenmiştir. Popüler sinemanın kolektif arzu ve kaygılara cevap veren bir alan olduğu düşünülecek olursa, izleyici tarafından beğenilerek izlenen komedi filmlerinin, bu kaygı ve arzulara cevap verdiği düşünülebilir. Bu nedenle bu tez çalışması, hem konusu gereği hem de yüksek sayıda izleyici sayısına ulaşmış olmaları sebebiyle Vizontele (Yılmaz Erdoğan – Ömer Faruk Sorak, 2001), G.O.R.A (Ömer Faruk Sorak, 2004) ve Recep İvedik (Şahan Gökbar, 2008) filmleri ile sınırlandırılmıştır¹.

Tezin amacı; sosyolojik değişim ve gelişimlerle birlikte toplumsal cinsiyet ve erkek-erkeklik krizi bağlamında hegemonik erkeğin “öteki”si olan erkek temsillerinin 2000 yılı sonrası Türk komedi sinemasındaki yansımalarını saptamak ve bu saptamalar sonucunda “öteki” erkeğin hegemonik erkeklik karşısındaki konumlandırılışının erkeklik krizinin çözümüne söylemsel düzeyde nasıl katkı sunduğunu ortaya koymaktır.

Dünya sinemasında ve Türk sinemasında kadın çalışmaları konusunda akademik çalışma örnekleri çoktur. Hatta buna bağlı olarak üniversitelerin sosyal bilimler enstitülerinde kadın çalışmaları anabilim dalları ve başlı başına enstitüler mevcuttur. Ancak aynı durumu erkek çalışmaları için söylemek yanlış olur. Erkek çalışmaları konusunda özellikle Türkiye’de akademik araştırmalar henüz oldukça azdır. Türk sineması çerçevesinde erkeği merkeze alan akademik çalışmalar sınırlıdır. Erkeklik incelemeleri üzerinde duran akademik çalışmalar ise, ağırlıklı olarak hegemonik erkeğin iktidarını kadın üzerinden nasıl kurduğu ile ilgilenmektedir. Bu nedenle bu tez çalışması, hegemonik erkeğin kimlik krizini “öteki erkek” üzerinden nasıl aşmaya çalıştığı üzerine odaklanarak, erkek çalışmaları alanında Türk sineması literatürüne akademik anlamda önemli bir katkı

¹ Vizontele, gösterime girdiği 2001 yılında toplam 3.308.120 izleyiciye, G.O.R.A filmi gösterime girdiği 2004 yılında toplam 4.001.711 izleyiciye, Recep İvedik ise gösterime girdiği 2008 tarihinde toplam 4.301.693 izleyiciye ulaşmıştır (<http://www.boxofficeturkiye.com>, erişim 04.02.2018)

sağlayacaktır. Bunun yanı sıra bu tez çalışması, Türk sineması bağlamında erkek-erkeklik temsilleri konusunda diğer çalışmalarla karşılaştırma olanağı sunup farklı bakış açılarının ortaya konulması noktasında da literatüre katkıda bulunacaktır.

Bu tez çalışmasında derinlemesine analiz yöntemi kullanılacaktır. Sinema gibi görsel metinler sosyolojik, psikolojik ve kültürel etkileri içerisinde barındıran ve bunları belirli bir görsel üslup ile izleyiciye aktaran, dinamik bir anlatı aracıdır. Dolayısıyla sinema dilinde yaratılan anlam ve anlamlandırmaları fark edebilmek için derinlemesine bir analiz veya çözümleme gerekmektedir.

Ryan ve Kellner'e göre "filmler toplumsal yaşamın söylemlerini (biçim, figür ve temsillerini) şifreleyerek sinemasal anlatılar biçiminde aktarırlar. Sinema ortamının dışında yatan bir gerçekliği yansıtan araçlar olmak yerine, farklı söylemsel düzlemler arasında bir aktarım gerçekleştirirler. Bu yolla, sinemanın kendisi de, toplumsal gerçekliği inşa eden kültürel temsiller sisteminin bütünlüğü içerisindeki yerini alır. Bu inşa süreci kısmen temsillerin içselleştirilmesiyle ortaya çıkar" (2010:35).

Bu tez çalışmasında, takip edilecek olan derinlemesine analiz yöntemiyle ele alınacak filmlerde, "öteki erkek-erkeklik" temsilleri ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu kapsamda, Türk sinemasında hegemonik erkek-erkeklik temsillerinin izleyiciye görsel ve söylemsel düzeyde nasıl aktarıldığı, hegemonik erkek-erkeklik tiplerinin nasıl yeniden üretildiği ve yeniden sunulduğu, kadının hegemonik erkeğe-erkekliğe nasıl baktığı, Türk sinemasında "öteki" erkek-erkeklik temsillerinin var olup olmadığı, varsa "öteki" erkek-erkeklik tiplerinin izleyiciye nasıl sunulduğu, "öteki" erkeğin ortaya çıkışında ne gibi sebeplerin bulunduğu, kadının "öteki" erkek-erkekliğe nasıl baktığı, özellikle hegemonik erkek-erkekliğin karşısında yer alan "öteki" erkek-erkekliğin nasıl temsil edildiği ve hegemonik erkeğin "öteki" erkeği nasıl inşa ettiği sorularının cevapları aranacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde, toplumsal cinsiyetin kavram olarak neyi ifade ettiği ortaya konularak, toplumsal cinsiyetin cinsiyet düzeni, roller, iktidar, aile, devlet, sokak, gibi unsurlarla ilişkisi tartışılacaktır.

İkinci bölümde, R.W.Connell'in (1998) ortaya koyduğu ve kültürel farklılıklardan dolayı değişkenlik gösteren hegemonik erkek kavramının nasıl inşa edildiği ve hegemonik erkeğe getirilen eleştirel yaklaşımlar tartışılacaktır. Ayrıca hegemonik erkeğin karşısında yer alan "öteki erkek" olgusu ele alınarak inşa sürecine değinilecektir.

Üçüncü bölümde, 2000 yılı sonrası ana akım Türk Sineması içerisinde yer alan komedi türündeki Vizonte (2001), G.O.R.A (2004) ve Recep İvedik (2008) filmlerinde “öteki erkek”in inşası ve temsili ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet, sıklıkla biyolojik cinsiyetle karıştırılan bir kavramdır. Tezin omurgasını oluşturan bu kavramı doğru bir bağlama oturtabilmek için, bu bölümde öncelikle toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanacak, ardından toplumsal cinsiyetin iktidar ve toplumsal düzen ile kurduğu ilişki ortaya konulacaktır.

1.1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Dökmen, Cinsiyet (*sex*) terimini, biyolojik çerçevede ele almak gerektiğini belirtirken, toplumsal cinsiyet (*gender*) terimini ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamlar ve beklentiler kapsamında değerlendirmek gerektiğini ifade eder. Toplumsal cinsiyetin, kültürel yapıya karşılık geldiğini ve bunun yanı sıra bireyin biyolojik yapısıyla da ilişkisi olan psikolojik özelliklerini de içerdiğini de söyler (Dökmen, 2009: 20).

Cinsiyetin “bir şey”, ama toplumsal cinsiyetin “bir şey” in ötesinde olduğuna dikkat çeken Bhasin, her bireyin erkek ya da dişi olarak doğduğunu ancak cinsiyetin yalnızca cinsel organa bakılarak tespit edilemeyeceğini söyler. Toplumsal cinsiyetin şekillenmesinde farklı kültürler ve farklı kültürlerin farklı kültürel kodların etkili olduğunu da belirten Bhasin, her kültürün kız ve oğlanları değerlendirme yönteminin farklı olduğunu ve onlara farklı roller, tepkiler, nitelikler yüklediğini ifade eder. Buradan hareketle Bhasin, toplumsal cinsiyetin öğretilebilir olduğunu belirtir. Bireye doğumuyla birlikte roller, davranışlar ve algılar, sosyal ve kültürel kodlarla bir paket misali toplum tarafından yüklenir. Bu sayede erkek ve kadın, eril ve dişile dönüştürülür (Bhasin, 2003: 8).

Ann Oakley , “cinsiyet” in (*sex*) kadın-erkek bileşenini biyolojik bir durum olarak tanımlarken, “toplumsal cinsiyet” i (*gender*), erkek ve kadın arasındaki toplumsal ve eşit olmayan bölünme olarak tarif etmektedir. Dolayısıyla “toplumsal cinsiyet”, kadınlarla erkekler arasındaki farklılıkların toplumsal düzeyde oluşturulmuş yönlerine işaret etmektedir. “Toplumsal cinsiyet” teriminin kapsamı sadece bireysel kimliğe ve kişiliğe değil, aynı zamanda sembolik olarak erkek ve kadınlığın kültürel idealleri ile stereotiplerini, yapısal düzeyde ise kurum ve örgütlerdeki cinsiyete dayalı işbölümünü kapsamına kadar genişlemiştir (Marshall, 1999: 98).

Bhasin, Ann Oakley'in toplumsal cinsiyet yaklaşımını şöyle aktarmaktadır. "Toplumsal cinsiyet kültür meselesidir. Erkek ve kadınların "eril" ve "dişil" olarak sosyal sınıflara dayanır. İnsanların erkek veya kadın olduğu, biyolojik göstergeler sayesinde anlaşılmaktadır. İnsanların eril veya dişil olduğunun anlaşılmasında ise ölçüt olan unsur kültürdür. Üstelik yere ve zamana göre değişiklik göstermektedir. Biyolojik cinsiyetin değişmez oluşunu kabul ederken, toplumsal cinsiyetin değişebileceğini de kabul etmek gerekir. Oakley'in vardığı sonuca göre; toplumsal cinsiyet rolü denen unsurun biyolojik temeli yoktur. Dolayısıyla cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilişki aslında "doğal" değildir (Bhasin, 2003: 9).

Connell, "Toplumsal cinsiyet" in, bireylerin eril ve dişil kategoriler olarak, üreme temelli bir bölünmeyle ilişkili olarak örgütlenmiş pratik manasına geldiğini ifade eder. Connell, toplumun -genç kızlar, yaşlı erkekler, lezbiyenler, kocalar vb. gibi- oldukça geniş bir çeşitliliği olduğunu belirterek, bu durumda toplumsal cinsiyetin, ilişki sağlayan bir kavram olduğuna dikkat çeker. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplumsal pratiğin öteki alanlarıyla doğurma gibi annelik ve babalık etme gibi düğüm özelliğindeki pratiklerin birbirine bağlanmasına ilişkin olmaktadır (Connell, 1998: 190).

"Toplumsal cinsiyet" (gender) yakın zamanlara ait bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet 1968'de, Robert Stoller tarafından, "toplumsal cinsiyet" ile biyolojik "cinsiyet" (sex) arasındaki farklılığa dikkat çekmek için ortaya atılmıştır. Yetmişlerin ilk yıllarında Ann Oakley'in görüşlerinden dolayı popüler olan "toplumsal cinsiyet" ve "cinsiyet" ayrımı, "cinsiyetin" biyolojik temelli oluşturulmasına karşı, psikolojik "erkeklik" ve psikolojik "kadınlık" olarak "toplumsal cinsiyet" in kültürel süreçleri içerdiğine dikkat çekmeye yaramıştır (Segal, 1992: 98).

Feminist kuramcılar "cinsiyet" (sex) kavramının genel olarak yalnızca biyolojik özelliklere atıfta bulunan özelliğini yetersiz görerek "toplumsal cinsiyet" (gender) kavramını kullanmaya başlamalarıyla bu konudaki tartışmalara yeni bir boyut kazandırmışlardır. Feminist kuramcılar cinsler arasındaki eşit olmayan ilişkilerin toplumsal bağlamlarına ve anlamlarına dikkat çekip, cinsiyetin yalnızca biyolojik bir özellik olarak anlamlandırılmasını reddeder. Erkeklik ve kadınlık özelliklerinin değişik toplumsal süreçlerde birbirinden farklı anlamlar kazanabildiğini belirten çalışmaların artışı sayesinde "biyolojik cinsiyet" in basit bir şekilde tanımlanamayacağı netlik kazanmıştır (Sancar, 2009: 176).

Butler cinsiyetin toplumsal cinsiyetin sonlu bir sayılasınırlandırılmayacağını belirtir. Bu durumu ise şöyle ifade etmektedir: Bireyler dişi ya da eril cinsiyetli olarak doğabilir ancak bireylerin dişi veya eril olduğu halde kültürel karşılaşmalar ve deneyimlerle kurulan ilişki kadın ve erkek olmanın çeşitli biçemlerinin benimsenmesine ve keşfedilmesine yol açmaktadır (Butler, 2014: 70).

Kılınç, toplumsal cinsiyetin, tarihsel ve kültürel süreçlerle inşa edilmiş, bu nedenle de değişebilen bir kimlik olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyetin, toplumsal yaşamın yarattığı kategorilerden biri olduğunu söylemiştir. (Kılınç, 2014: 45). Kabadayı toplumsal cinsiyetin, ideolojik ve kültürel yapılanma olduğuna dikkat çekmiştir (Kabadayı, 2013; 92). Bu sebeple “Toplumsal cinsiyet”i sürekli inşa eden siyasi ve kültürel kesişme noktalarından ayırıp değerlendirmek mümkün değildir (Direk, 2008: 46).

Toplumsal cinsiyet kavramını farklı bir kuramsal bağlam çerçevesinde tartışan Joan W. Scott, kadın ve erkeği birbirinin ötekisi konumunda olarak, yani birbirini iten fakat birbirinin toplumsal konumlanma pozisyonuna bakarak tanımlanabilecek özellikler olduğuna dikkat çekti. Toplumsal cinsiyetin yalnızca bugününü değil aynı zamanda geçmişte yaşanan toplumsal ayrımlarını da anlayabilmek için kullanılması mecburi bir “analitik kategori” olduğunu ileri sürdü (akt. Sancar, 2009: 177-178).

Yücel, Foucault ve Butler’in toplumsal cinsiyet yaklaşımını şöyle özetlemiştir: Foucault, toplumsal cinsiyeti biyoiktidar düzeninin kendini inşa eden özneleri olarak tanımlamıştır. Butler ise toplumsal cinsiyeti ideolojik bir kurgu ve erkek söylemi olarak ifade etmiştir (Yücel, 2014: 62).

R. W. Connell esasen cinsiyetin ikiye sınırlı olmadığını söylemiştir. Toplumsal cinsiyetin, biyolojik unsuru aşır sosyal pratiklerle bütünleştiğini ifade etmiştir. Yeni doğan bir bireyin biyolojik cinsiyeti belirlenebilir, fakat hangi toplumsal cinsiyette yer alacağı meçhuldür. Çünkü birey, toplumun çizmiş olduğu cinsiyet modelleriyle, büyürken karşılaşır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyete eklenerek, her türdeki toplumsal ayrımı içerebilir. (Connell, 1998: 255).

Bhasin, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı şöyle ifade etmiştir:

Cinsiyet doğal, toplumsal cinsiyet ise sosyokültürelidir. Toplumsal cinsiyet, eril ve dişi nitelikleri, davranış modellerini, rolleri, vs. ifade eder. Cinsiyet, cinsel organlardaki belirgin farklılıklara ve bundan dolayı da üreme işlevindeki farklılıkları belirtir. Toplumsal cinsiyet zaman, kültür ve aile faktörlerine bağlı olarak değişir (Bhasin, 2003: 9).

Sosyologlar cinsiyet terimini erkek ya da dişi olarak tanımlar. Toplumsal cinsiyet terimi ise, erkek ve dişi arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklarla alakalıdır. Toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak dizayn edilmiş erillik ve dişillik kavramlarıyla ilişkilidir. Yani bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olması zorunluluğu yoktur. Örneğin, bazı bireyler yanlış bir bedende doğduklarına inanırlar. Dolayısıyla hayatlarının belirli bir noktasından sonra cinsiyetlerini değiştirerek kendilerince bu yanlışlığı düzeltmeye çalışmaktadırlar. Buradan hareketle cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımın esas noktasının biyolojik faktör olmadığı söylenebilir (Giddens, 2012: 505).

Sancar'ın, toplumsal cinsiyet tanımlaması ise şöyledir:

Toplumsal cinsiyet, erkekler ve kadınlar arasında bedensel ve cinsel farklarının anlamlarını düzenleyen bir toplumsal örgütlenme, ilişkiler örüntüsüdür; cinsiyet farkları düzenidir, sabit ve değişmez doğal farkları değil, kadın ve erkeklerin bedensel farklarının toplumsal anlamlarını inşa eder (2009: 179).

Bahsi geçen toplumsal cinsiyet tanımlamalarına ve yaklaşımlarına bakıldığında Toplumsal cinsiyetin, erkek-kadın olmayı ifade eden biyolojik yaklaşımdan farklı olarak dişi-eril olmayı yani toplum tarafından dizayn edilen bilinçli kalıp yargılar, beklentiler, algılar, tutumlar, düşünce ve davranışların tamamını ifade ettiği söylenebilir.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Düzeni, Cinsiyet Roller ve İktidar İlişkisi

Literatürde “Toplumsal cinsiyet düzeni”nden ilk söz eden kişi Jill Matthews'dur. Jill Matthews'un sözünü ettiği “toplumsal cinsiyet düzeni”, açık bir ifade ile erkeklerle kadınlar arasında ve kadınlık tanımıyla erkeklik tanımı arasında tarihsel olarak kurulmuş bir iktidar ilişkileri örüntüsüdür (Connell, 1998: 140).

Sayer, toplumsal cinsiyet düzeninin, herhangi bir toplumda toplumsal cinsiyet ilişkilerinin genel sistem olarak tanımlandığını söyler. Kadın ve erkeğin yaşamı toplumsal cinsiyet düzeni tarafından şekillendirilmektedir. Bu düzen, cinsiyete dayalı iş bölümü ile kadın ve erkeğe ilişkin değişik sosyokültürel unsurlarla aracılığıyla pekiştirilmektedir. Özetlemek gerekirse toplumsal cinsiyet düzeni, toplumda erkek ve kadın için kabul edilen, özendirilen ve izin verilen olanı belirlemektedir (Sayer, 2011: 12).

Connell'a göre toplumsal cinsiyeti tam manasıyla kavrayabilmek için kavramın özüne inmek gerektiğini ifade eder. Diğer bir ifadeyle toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin özelliklerini ortaya koymak gerekir (akt. Sayer, 2011: 12).

Connell, toplumsal cinsiyet düzeninin aile, devlet, sokak gibi kurumlar tarafından oluşturulan bir yapı olduğuna işaret etmektedir. Connell'in toplumsal cinsiyet düzene veya toplumsal cinsiyet rejimine üçlü bir önerme getirmiştir. İşbölümü, iktidar yapısı ve kateksis yapısının, toplumsal cinsiyet düzeninin veya toplumsal cinsiyet rejiminin ana unsurları olduğunu belirtir (1998: 141).

Toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde bulunan örneğin evlilik ve annelik gibi kurumların ve ilişkilerin yönetiminde devlet kategoriler yaratmaktadır. Belirli özelliklerden oluşan ve ilişkilere sahip olan gruplar olarak “kocalar”, “karılar”, “anneler” veya “eşcinseller” gibi kategoriler yaratılmaktadır. İşte devlet, bu tür kategorileri kullanarak cinsel politikaya da yön verir (Connell, 1998: 177).

Connell, toplumsal cinsiyet düzeni ile toplumsal cinsiyet ilişkilerinin birbiriyle bağlantılı olduğunu belirtir. Toplumsal cinsiyet düzeni, insanlar veya insan grupları arasında var olan bu bağlantı farklılıkları içeren interaktif ilişkilerden oluşan bir düzendir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, derin yapılarda kendini bulur. Bu ilişkiler örneğin; iş-ev yaşamı ayrımı gibi insan hayatında doğal karşılanan düzenlemelerin içerisinde derin şekilde örgülenmiştir. Sonuç olarak toplumsal cinsiyet ilişkileri; iktidar yapısı, ekonomik düzenlemeler, duygusal ilişkiler ve iletişim sistemleri denen unsurlarla iç içe geçtiği birden fazla boyutlu ilişkilerdir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri birbirinden farklı ve değişkenlik göstermektedir. Dünyanın değişik yerlerinde farklı kültürel birikimlerden doğar. Geçmiş zaman dilimi içerisinde farklılık gösterdikleri gibi günümüzde de değişmekte ve değişmeye devam etmektedir (akt. Sayer, 2011: 12).

Toplumsal cinsiyet düzenine geniş bir perspektiften bakan Connell, “küresel cinsiyet düzeni” nden bahseder. Küresel kapitalizmin gelişmesiyle birlikte oluşan iktidar ilişkileri cinsiyete dair anlamlar ve imgeler aracılığı ile şekillenmiştir. Kapitalizmin küresel ölçekte gelişmesiyle birlikte oluşan iktidar ilişkileri en başından beri cinsiyetlenmiş anlamlar ve imgeler ile şekillenmiştir. Connell günümüzdeki küresel ticaretin temelini, bilimde, sanayide, teknolojiye üstünlüğü bulunan ve bundan dolayı insanların hayatını denetim altına alan beyaz erkek iktidara dayandığını söyler. Connell, bu durumu sömürgeci anlayıştaki yapılar ile yerel konumdaki insanları birbiri ile bağlantılı hale getiren “küresel cinsiyet düzeni” (*global gender order*) olarak tanımlamaktadır (Sancar, 2014: 48).

Connell'in cinsiyet düzeni yaklaşımına göre, “küresel cinsiyet düzeni” temelde dayandığı durum, güç noktasında erkeklerin kadınlardan üstün olması, erkeklerin kadınları kontrol altına alması, tahakkümü altında tutmasıdır. Böylece küresel yapı içerisindeki

toplumlar, kendi kültürüne özgü tarihsel koşulları ile biçimlenen, fakat erkeklerin kadınlardan üstün olması gerektiğini gören, bu eşit olmayan durumu gözeten, o toplumun kendisine özgü “cinsiyet düzenleri” geliştirmektedir. Toplumsal yapıyı oluşturan aile, okul, devlet, siyaset, ordu, ekonomi, popüler kültür, sokak, din vb. gibi kurumlar da demin ifade edilen prensip referans alınarak kendine özgü ‘cinsiyet rejimleri’ni oluşturmaktadır. Bu sebeple de erkekler kadınlardan üstün tutup, ayrıcalıklı kabul edilerek işlenmektedir (Özbay, 2012: 186).

Connell, “küresel cinsiyet düzeni”nin iki farklı boyutu olduğunu vurgulamaktadır:

Küresel cinsiyet düzeni öncelikle mevcut cinsiyet sistemleri arasında ilişkiler kuruyor ve bunun üstüne kendi cinsiyet rejimini zorluyor; mevcut yapıyı yeniden cinsiyetlendirmeye yarayan stratejileri üretiyor. Küresel cinsiyet rejiminin uluslararası ilişkiler aracılığıyla bağlantıya girdiği farklı yerel kültürler üzerindeki etkisi, buralardaki patriarkal düzenleri daha eşitlikçi düzenlerle değiştirmek olmuyor. Örneğin, misyonerlik çalışmaları, kölelik, göç, yeniden yerleştirmeler benzeri yollarla yerel düzeyde yeni cinsel sömürü tarzları ve yeni tür erkek egemen cinsiyet rejimleri oluşturuyor. Bu süreçlerde birbiriyle çatışan patriarkilerin gelişip yeniden güçlenmesi, erkek egemenliğinin daha kötü yeni biçimlerinin ortaya çıkması gibi gelişimlerden bile bahsetmek mümkün. Örneğin yeni emperyalizmin tehdidi altındaki topluluklarda gelişen yeni cemaatçiliğin ve kimlik politikalarının dinsel ya da etnik temelli mevcut erkek tahakkümüne dayalı yapılarının pekişmesi buna örnek gösterilebilir. Yeni küresel istila savaşlarının ve onların tetiklediği mikro milliyetçilik hareketlerinin etkisiyle kısıktılan militer erkeklik biçimleri şiddeti besliyor. Irkçı çatışmalarla paralel giden toplu tecavüzler yerel düzeydeki cinsiyet rejimleri içinde erkek egemenliğinin en sert biçimlerini güçlendirici etkiler yaratabiliyor. Küresel cinsiyet rejimini inşa eden ikinci boyut olarak küresel linkler aracılığı ile yaratılan yeni cinsiyet rejimine bakmak gerekir. Küresel şirketlerin katı cinsiyetçi işbölümü içeren istihdam yapıları, uluslararası örgütlerin ve devletler sisteminin sürdürdüğü diplomasi ilişkileri, yeni savaşlar, hatta insan hakları politikaları ve işçi hakları koruma anlaşmaları gibi oluşumların bile zaten mevcut cinsiyet rejimlerini sürdürmeye çoğu zaman hizmet ettiğini görürüz. Uluslararası medya cinsiyetçi yayararak, kadın emeğini ve cinselliğini küresel pazarın tüketim nesnelere haline getiriyor. Filipinli kadınların cinsel köleleştirilmesi ve Doğu'dan getirilen kadın hizmetçilerin Batı ülkelerinde ev işlerinde çalıştırılması gibi bilinen örneklerin ötesine de geçen yeni bir küresel cinsiyet düzeninin inşasından bahsetmek mümkün. (akt. Sancar, 2009: 91-92).

Sancar, cinsiyet düzenini sömürgecilik ve emperyalizm çerçevesinde tarihsel süreç içerisinde ele alan bir bakış açısıyla değerlendirerek durumu şöyle açıklamaktadır:

Küresel cinsiyet düzeni, Avrupa Emperyalizminin sömürgeci istilalar ve fetihleriyle iç içe geçerek oluşmuştur. Cinsiyet rejiminin bir diğer kurucu ögesi, dünyayı yorumlama biçimi olan sömürgeciliğin doğu-batı ikilemi formatıdır. Bu süreçte, bilimin ve teknolojinin kurucusu olan beyaz erkekler, vahşi ve barbar olarak görülen Doğu'nun erkeklerini terbiye etmekle görevlendirilir. Bu süreçte Doğu'nun erkekleri ise, Batı'nın savunduğu demokrasi ve insan haklarını, bir tahakküm stratejisi olarak görme temeline yaslanarak, erilliği kendilerine meşruiyet zemini yaptılar. Doğu ve Batı, kendine özgü egemen erkeklik değerlerini savunurken ötekini "kadınsı" diye aşağıladı. Bu ise modern cinsiyet rejiminin göze çarpan kayda değer bir özelliği oldu. Bunun yanı sıra, Batı'daki eril iktidar, Doğudaki ezilmiş kadınları Doğulu erkeklerin baskı ve zulmünden kurtarma ve onlara kadın haklarını verme görevini üstlendi. Bu sayede Batı kendi sömürgeci emellerini bu maskeyle meşrulaştırdı. Diğer yandan Doğu'daki eril iktidar da Doğulu diye adlandırılan kadın kimliğini, Batı'nın ahlaksızlıklarına maruz kalmamış düzgün bir aile kadını olarak tahakkümü ve kontrolü altında tutmaya çaba gösterdi (2014: 48-49).

Sancar, Modern cinsiyet düzeninin kapitalizm ve kuzey ülkelerinin ekonomik sömürgeci çalışmaları ile birlikte şekillendiğini belirtir. Metropolitan Avrupa'da bireysel düşünme gelişimi ve bununla beraber cinselliğin aslında beden dokunulmaz bir hak olduğu fikrinin yayılması, heteroseksüelliğe dayalı evlilik, o tarihe kadar geçerli olan papazlık temelli bir düşünce olan "cinselliğin reddi" yerine geçmiştir. Bu süreç mecburi heteroseksüelliğin egemenliği ve hukuki norma dönüşmesiyle pekişmiştir. İnsanlar arasında "birey olma" fikrinin yaygınlaşması, özgür insan düşüncesinin felsefi bir güce dönüşmesi, modern erkeklik değerlerinin inşasını olanaklı hale getirmiştir. "Akıl ve mantık sahibi erkek" hem kapitalizmin hem de erkek üstünlüğünün gelişimini sağlaman ortak düşünsel zemindir (Sancar, 2009: 48).

Sancar'a göre modern cinsiyet rejimleri ise cinslerin kadın-erkek ikiliği karşılığında ve aralarındaki hiyerarşik düzene bağlı tanımlarına dayanır. Bu düşünce kalıbı kapitalizmin sömürge düzeninin dünya genelindeki gelişimine paralel bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu Batı modernliğinin temel bir özelliği olarak ileri sürüldü. Modern cinsiyet rejimleri, bu ikili zıtlık kurma mantığıyla birlikte davranışlara ve toplumsal ilişkilere cinsiyet özellikleri atfeder. Bu sayede toplumsal olan cinsiyetlendirilmiş olur. Cinsiyetin, her bir insanın özelliklerinden farklı toplumsal anlam sistemlerine geçirilmesi ve cinsiyet özelliklerinin

zıtlıklar olarak işleyen doğal bir düzen olarak adlandırılması bu cinsiyetlendirme sisteminin temelidir (Sancar, 2009: 49).

Üçüncü dünya ülkelerinin çoğunda, Batılı ve sömürgeci ülkelerin cinsel ahlaki değerlerin ve aile yapısının kötü ve ahlaksız olduğu düşüncesi hakimdir. Oysaki üçüncü dünya kültürleri kadınları, aileye ve topluma adanmış “namusu” kavramı ile tanımlar. Batılılaşma ve modernleşme akımları, mevcut cinsiyet rejimlerinin devam ettirilmesinde kilit rol oynamıştır. Öyleki, erkeklerin akli ve kadınların duyguları ikilemi, modern dünyada bilim ve kültür noktasında ayrıma dönüştürüp cinsiyet hiyerarşilerini yeniden üretmiştir. Doğu'nun ilkel ve kadın haklarına saygı duymayan erkekleri olmasaydı Batı'nın üstün uygarlığı olamazdı. Batı'nın kadını maddeleştiren cinsellik anlayışı olmasaydı Doğu'nun namuslu kadınları olamazdı (Sancar, 2009: 93).

Toplumsal cinsiyet düzeni, toplumun kadınlardan ve erkeklerden beklediği kadına ve erkeğe özgü görevler, davranışlar ve değerlerin, ortaya konulduğu farklı sosyal ve kültürel ortamlarda inşa edilmektedir. Eğitim sistemlerinden siyasi ve ekonomik sistemlere, yasal düzenlemelerden, kültür ve geleneklere kadar kurumsallaştırılan toplumsal cinsiyet düzeni, kadın ve erkeğe uygun olarak atfedilen toplumsal cinsiyet rollerini belirlemektedir (Sayer, 2011:13).

Dökmen'e göre rol, örgütlü sosyal bir yapılar içerisinde bireyin içinde bulunduğu konumunu, bu konumuyla ilgili sorumluluklarını, ayrıcalıklarını ve diğer konumlardaki insanlarla ilişkilerini yönlendiren kuralları göstermektedir. Annelik, babalık, öğretmenlik gibi birbirinden farklı rollerden söz edilebilir. Kadına ve erkeğe yakıştırılan veya atfedilen roller ise toplumsal cinsiyet rollerini ifade eder. Kadınlardan ve erkeklerden, toplum tarafından yazılan “senaryo”ya sadık kalarak rollerini “oynamaları” beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde kullanılan rol terimi, toplum tarafından belirlenen cinsiyete dair kalıp yargıları ya da toplumun belirlemiş olduğu cinsiyet farklılıklarını belirtir. Kısacası rol terimi, geleneksel olarak tabir edilen, kadınlara ve erkeklere ilişkin olduğu kabul edilen rolleri ifade etmektedir (Dökmen, 2015: 28-29).

Örneğin; sosyalleşme süreciyle birlikte kız çocukları ve erkek çocukları, çeşitli nesnelere etkinliklere, oyunlardan mesleklere ve bunu yanı sıra kişilik özelliklerine kadar “uygun olan ” ya da “uygun olmayan” olarak ayırt etme deneyimini yaşarlar (Dökmen, 2015: 29).

Toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ya da erkek olmanın bir takım sosyal ortamlarda ifade edilmesidir. Cinsiyet rolü, kadın ve erkek için uygun bulunan bir takım kişilik

özellikleri ve ortaya konan davranışlar olarak ifade edilmektedir. Bununla birlikte farklı kültürel beklentilere de işaret etmektedir. Toplumun erkekler için doğru bulduğu davranışlar erkeksi (maskülen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılırken, toplumun kadınlar için doğru bulduğu davranışlar ise kadınsı (feminen) cinsiyet rolleri olarak adlandırılmaktadır. Bu kadınsı ve erkeksi roller biyolojik cinsiyetten sıyrılarak, kişilerin buldukları sosyal veya kültürel ortama göre değişebilir. Hem kadın hem erkek, mesleklerini icra ederken kendilerini daha maskülen olarak algılar. Yakın ilişkilerinde ise kendilerini daha feminen olarak algılar (Dökmen, 2015: 31).

1940'lı yıllarda "cinsiyet rolü", "erkek rolü" ve "kadın rolü" terimleri yaygın olarak kullanılıyordu. 1950'lerin başındaysa Mirra Komarovsky ve Talcott Parsons gibi Amerikan sosyologları, cinsiyet rollerine ve bunları kuşatan kültürel çelişkilere ilişkin bir işlev teorisi geliştirmişlerdi. Bu görüşler, gelişmekte olan danışmanlık, evlilik rehberliği, psikoterapi ve sosyal yardım hizmetleriyle aynı noktaya yönelmeye başladı. Normatif bir "cinsiyet rolü" kavramı ve bundan kaynaklanan çeşitli "sapma" örüntüleri, sapkınlıkların iyileştirilmesinin pratik açıdan gerekçelendirilmesini ve bir bütün olarak "sosyal yardım meslekleri"nin teorik açıdan haklı çıkmalarını mümkün kılarak inanılmayacak ölçüde etkili oldu. "Cinsiyet rolü" o zamandan beri akademik düşüncenin merkezi kategorisi olarak kaldı. Bu arada cinsiyet farklılığı literatürü de giderek "rol" başlığı altında toplanıyordu. Mead'in *Male and Female*'i (Erkek ve Dişi), Talcott Parsons'ın *Family Socialization and Interaction Process*' teki (Ailede Toplumsallaşma ve Etkileşim Süreci) makaleleri ve Simone de Beauvoir'ın *Kadın*'ı, çok farklı düşünsel programlar ve politikalar içeriyordu. Hepsi de kişiliğin yaratılmasına ilişkin olarak psikanalitik görüşü benimsemişlerdi. Her ne kadar farklı terimlerle de olsa üçü de benimsedikleri görüşü öncelikle cinsiyet rolleri veya toplumsal cinsiyet rolleri kapsamında kavranan işbölümü analiziyle bütünleştirmeye çalışmışlardı. (Connell, 1998: 56-58).

Kırklı yıllarda Talcott Parsons erkek ve dişi cinsiyet rolleri üzerine iki makale yazmış, bunları sırasıyla "araçsal" ve "dışavurumsal" roller olarak tanımlamıştır (Segal, 1992: 96-97).

Cinsiyet rollerinde önemli noktalardan biri cinsel işbölümüdür. Cinsel işbölümü, örneğin; evin maddi ihtiyaçlarını karşılayan erkek ile ev işlerini yerine getiren kadın şeklinde belirlenmiş olan toplumsal cinsiyet rollerini karşılayan bir terimdir. Bahsi geçen bu işbölümü Batı'da yaşanan sanayileşmenin beraberinde getirdiği, işyerinin ve evin birbirinden ayrılmasına ilişkin bir süreçtir. Sanayi öncesi toplumlara bakıldığında

erkeklerin görevleri ile kadınların görevlerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Mesela bazı kültürlerde dokuma işini yapmak kadına özgü bir görev veya iş olarak görülürken, çanak çömlek yapmak erkeklere özgü bir görev veya iştir (Marshall, 1999: 98).

Sosyologlar, “rol” kavramına tanımlamalar getirirken tam manasında bir fikir birliğine kavuşamamışlardır. Daha çok popüler olan psikanalitik kavramlar benimsenip, cinsiyet rollerinin, kendisiyle aynı cinsiyeti taşıyan anne ya da babayla özdeşim kurarak içselleştirildiği kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre kadınlar ilgili ve şefkatli olmayı, başarıdan korkmayı; erkekler ise hırslı, mantıklı ve mücadeleci olmayı öğrenmişlerdir. Parsons'çı bakış açısında bu rollerin birbirlerini tamamladığı düşünülmekteydi. 1950’li ve 196’lı yıllarda bahsi geçen bu rol kuramına sık sık başvurulmuştu. İlerleyen yıllarda ise feministler “cinsiyet rolü”ne egemenlik ve baskı unsurlarını eklediler (Segal, 1992: 96-97).

Cinsiyet rolleri ve cinsiyet rolü kalıpları anlayışı, başta cazip görüldü ancak daha sonraları ciddi eleştirilere maruz kaldı. Bu anlayışın en büyük problemi kişisel davranışlara tek biçimli yaklaşım sergilenmesiydi. Segal, cinsel kimlik dinamiklerini anlamak için, toplumsal ve ruhsal anlamda var olan zorlama ve baskıları da dikkate almak ve bunları kavramak gerektiğini söyler (Segal, 1992: 102).

Toplumsal cinsiyet rollerinin, ekonomiye, politikaya ve ideolojiye rağmen şaşırtıcı bir bağımsızlığı vardır. Saraçgil bu rollerin, sosyalleşme süreciyle ebedi hale getirildiğini ve bu sosyalleşme sürecinin, hem cinslerin toplumsal kaderini hem onların imajlarını oluşturduğunu ifade eder. Diğer bir deyişle toplumsal dünya, bedeni, cinsel gerçekliğe sahip olan bir unsur olarak yaratıp, kendine özgü bir cinsellik anlayışı ve cinsel farklılığı temsil eden temel değerlerin koruyucusu haline getirmektedir. Bu farklılık bedenlerde kalıcı izler bırakarak ve bireylerin kendilerini algılama taslağına dönüşüyor (Saraçgil, 2005: 393).

Paglia, cinsiyet rolleri arasında bir kutuplaşmanın var olduğundan bahseder. Bu kutuplaşmanın erken dönemlerde başladığını ifade eder. İkel dönemlerde erkekler gezip avlanıyordu. Yani ataerkil sistemde kamusal alandaydı. Kadınlar ise barınma yerine yakın mesafelerde toplayıcılık yapabiliyordu. Yani ataerkil sistemin içerisinde yer alan özel alanla sınırlıydı. Bu sebeple Paglia, kutuplaşmanın temelini ilkel dönemlere kadar dayandığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kadınların özellikle gebelik dönemlerinde fiziksel hareket kabiliyetleri iyice azaldığı için erkeğin korumasına ihtiyaç duyuyordu (Paglia, 2004: 55).

Kadın araştırmaları üzerine çalışmaları olan ve hamilelikle ilgili saha notları tutan eğitim araştırmacısı Kara Smith'in deneyimleri çok şaşırtıcıdır. Smith, hamileliğinin dokuz ayı boyunca doğmamış bebeğine sarf ettiği bütün sözleri ve ona karşı hissettiği bütün duyguları not etti:

“Ve hamileliğin altıncı ayında, ultrason onun cinsiyetini açığa çıkardı: Bir erkekti. Daha bir dakika önce tanıdığım çocuktan “daha güçlüydü.” Ona artık o kadar hafif ve yumuşak bir dille, mesela “küüğüm,” hitap edilmesine gerek yoktu. Böylece, sesimi bir oktav kalınlaştırdım. şefkatli yumuşaklığını kaybetti. Sesimin tonu daha acık ve net, daha kısaydı. Oysa daha önce sesimin perdesi daha yüksek ve kadınsıydı. Onun “güçlü” ve “atletik” olmasını istedim, bu yüzden “doğuştan gelen gücünü” teşvik etmek için onunla daha kalıp yargısal “güçlü,” “eril” bir sesle konuşmak zorundaydım. Smith'i bu alıştırmada en çok şaşırtan, kendisi gibi toplumsal cinsiyet sosyalleşmesinin olumsuz etkileri konusunda bu kadar eğitilmiş birinin, bebeğe yanıt verirken bilinçsizce kalıp yargılara bu derecede dayanmasıydı. “Dürüst olmak gerekirse, bulgularım beni şoke etmişti.” (Fine, 2011: 207).

Bunları kaleme alan bir anneydi. Ancak bu sıradan bir anne değil, “uniseks-ebeveynlik-tutmadı” yazılarını yazan feminist bir anneydi. Feminist bir anne, çocuğuna daha doğmadan toplumsal cinsiyet rolü yüklemeye çalışmıştır (Fine, 2011: 207).

Toparlamak gerekirse toplumsal cinsiyet düzeninin, rollerinin düzenlenmesinde toplumun ve özellikle de iktidar yapısının etkili olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede toplumsal cinsiyeti düzenleyen iktidar pratiklerini oluşturan kurumları da ele almak gerekir.

1.3. Toplumsal Cinsiyet ve Kurumlar

Connell'a göre cinsel politika pratiği ile kurumlar arasında sıkı bir bağ vardır. Çünkü toplumsal cinsiyet ilişkileri, bütün kurumlarda kendini göstermektedir. Kurumlarda var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkileşimi, o kurumun “toplumsal cinsiyet rejimi” ni belirler. Bir örnekle bu duruma açıklık kazandırabilir. Connell'ın Delia Prince ile yaptığı araştırma projesinde, her okulda, etkin bir toplumsal cinsiyet politikasıyla karşılaşmıştır. Araştırmada, gerek öğrenciler gerekse okul personeli arasında birbirinden farklı kadınlık ve erkeklik türleri kuran pratikler tespit edilmiştir: Spor, dans, konu seçimi, sınıf disiplini, yönetim bunlardan bazılarıdır. Özellikle öğrenciler arasında açık bir şekilde, saldırgan bir heteroseksüel erkeklik unsuru hâkim durumdadır. Diğerleri ise ikincil bir konuma

itilmiştir. Düzenli bir yapıdan oluşan okullar belirgin bir toplumsal cinsiyet rejimine sahiptir. Piyasalar ve devlet gibi büyük kurumların yanı sıra, arkadaşlık grupları gibi gayri resmi toplumsal çevreler de toplumsal cinsiyet kapsamında yapılanırlar. Ayrıca bu sahip oldukları toplumsal cinsiyet rejimleriyle karakterize edilirler (Connell, 1998: 165-167).

Toplumsal cinsiyetin meydana getirildiği ve yeniden ve yeniden yaratıldığı yapılar olarak aile, devlet ve sokak unsurlarını incelemek yerinde olacaktır. Bu çerçevede özellikle Connell'in görüşleri merkeze alınacaktır.

1.3.1. Aile Kurumu ve Toplumsal Cinsiyet

Connell, muhafazakâr ideolojinin aileyi “toplumun temeli” olarak gördüğünü belirterek, geleneksel sosyolojinin de aileyi daha ziyade kurumların en basiti ve daha ayrıntılı yapıların yapıtaşısı olarak gördüğünü ifade eder. Fakat Connell, ailenin toplumun temeli olma özelliğinden daha karmaşık bir yapıya sahip olduğunu belirtir. Aile olgusuna dair hiçbir şey basit değildir. Connell, aileyi jeolojik katmalara benzeterek birbiri üzerine yığılmış olan çok katmanlı bir ilişkiler sahnesi olarak değerlendirir. Aile kurumunda ilişkiler, ekonomi, duygu, iktidar ve direniş örgüleri açısından çok sıklıdır (Connell, 1998: 167-168).

Connell'a göre toplumsal cinsiyet ve aile olgusunu anlamak için, ailenin içini açmak gerekir. Ev içinde hakim olan cinsel işbölümünün, kendine has bir anlamı vardır. 1830'lu yıllarda İngiltere'de, bir çobanın oğlu otobiyografisinde, ailenin en büyük çocuğu “annesine yardım etmek, bebek bakmak, evi temizlemek ve bir kız çocuk gibi dikiş dikmek” zorunda kaldığı belirtiliyordu. Günümüzde ise bu durum çok istisnadır (Connell, 1998: 168).

Parsons, cinsiyete dayalı iş bölümünü merkeze alarak çekirdek aile üzerinden toplumsal cinsiyet rolüne ilişkin “araçsal” rol ve “duygulanımsal” rol görüşünü ortaya koymuştur. Parsons'a göre geleneksel veya ataerkil ailede, erkek yuvanın dışında çalışırken kadın yuvayla ve çocuklarla ilgilenir. Pratikler açısından bakıldığında, çekirdek ailenin içerisinde var olan bu rollerin uzmanlaşması, babanın para veya ekmek kazanan kişi olarak “araçsal” rolü üstlenmesi, karısının ise ev ortamında “duygulanımsal”, duygusal rolü üstlenmesini içermektedir. Ancak şimdiki zaman diliminde, Parsons'ın aile hakkındaki görüşleri yeterli değildir (Giddens, 2015: 279).

Connell, cinsiyetçi işbölümündeki değişim konusunda gerçekleştirilen araştırmalardan bahsederek, örneğin; Michael Gilding'in Sydney'de 1940'a kadar devam

ettirdiği aile araştırmasında, ev işinin kadınlardan erkeklere dağılmadığını, dahası ev işinin kadınlar arasında yeniden paylaştırılmasının gerçek değişimi oluşturduğunu ileri sürer (1998: 169).

Çağdaş şehir yaşamına bakıldığında, ailedeki iş bölümü kadın ve erkeğe göre kategorik halde olduğu gözlenmektedir. Klasik olarak ev içindeki işler, ücretsiz ve genellikle kadınlara aittir. Geriye kalan işler ise kamusal, ücretli ve genellikle erkeklere aittir. Connell, üretim yapısından dolayı hane yani aile içinde ve dışındaki etkileşimi, farklı sınıf ortamlarında karakter değiştirebildiğini ifade eder (1988: 169).

Connell'a göre çocuk yetiştirme konusu cinsiyete dayalı işbölümünde önemli bir rol oynamaktadır. Zengin kapitalist ülkelerde çocuk bakımı, anne tarafından ve ücretsiz sağlandığı için ev içi iş bölümünde belirgin bir öneme sahiptir. Bu cinsiyete dayalı işbölümü, kadının toplumsal konumu ile ilgili düşünceleri ortaya koyar. Dolayısıyla aile içindeki bu işleyiş şekli kocaların, karılarının durumunu tayin etmeye yönelik güç ve iktidarının sonucudur (1998: 170).

Toplumsal cinsiyet içerisinde yer alan aile olgusu, kamusal alan ve özel alan kavramlarını da beraberinde getirmektedir.

Kamusal alan kavramı 1964 yılında ilk kez Jürgen Habermas tarafından ele alınmıştır (Kırel, 2012: 66). Habermas, antik çağların 'özel' diye algıladığı alanı, yani fikirlerin devlet-dışında geliştirildiği alanı 'kamusal' diye tanımlar" (2004: 96). Nancy Fraser ise, "Kamusal Alanı Yeniden Düşünmek: Gerçekte Varolan Demokrasinin Eleştirisine Bir Katkı " adlı 1991 yılında basılan makalesinde, Habermas'ın öne sürdüğü kamusal alanın karşısında duran özel alanının üzerinde durarak, kadınlara dair ev içinin mahrem kabul edilmesi, erkek egemen söylemin devamını sağlamakta ve onu pekiştirmektedir (Kırel, 2012: 68-69).

Nancy Fraser, Birinci Dalga kadın hareketini devlet kapitalizminin doğurduğunu söyler. Sanayi ve endüstrileşme devrimini yaşayan ülkelerde devlet ekonomiyi dizayn etmede aktif rol almıştır. Dolayısıyla bu durum sınıf mücadeleleri ve buna bağlı olarak sosyal refah politikalarının gelişimi kadın hareketlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır (akt. Sancar, 2011: 64).

Endüstrileşme hem yeni bir eril tahakküme yol açtı hem de kadınları erkek merkezli toplumsal ilişkiler içerisinde ikinci plana attı ve dışladı. Bu durum güçlü bir kadın hareketini ateşledi. Kadın hareketini ideolojik ve politik olarak şekillendiren feminist düşünüş, kapitalizmin özel alan ve kamusal alan ayrımını "özel alan politiktir" diye

eleştirdi. Eviçi emeğin önemle üzerinde durulması, doğurganlık hakkı, kadına yönelik gerçekleşen şiddet hareketlerinin önlenmesi, ekonomik eşitlik gibi talepler kültürel ve siyasal zeminde genişledi. Erkek egemenliğine yönelik yapılan eleştiri büyük bir toplumsal pratik alanına yayılmaya başladı. Bir taraftan sol sendikal hareketler içerisindeki erkek merkezci cinsiyetçilik eleştirisi, diğer taraftan antiemperyalist veya siyahların özgürlük hareketleri içerisindeki kadın hakları mücadelesi, kadın hakları derken ne anlama geldiğini açıklamaya çalıştı (Sancar, 2011: 64).

Toplumsal cinsiyetin üretildiği kurumlardan biri olan aile unsuruna bakıldığında cinsiyete dayalı iş bölümü yapılanması dikkat çekmektedir. Buna göre erkek, aile içerisinde ev geçindirme rolü üstlenirken, kadın çocuk bakma, kocaya ilgi gösterme, ev işlerini yapma gibi rolleri üstlenmektedir. Erkek emeğin karşılığında para kazanırken, kadın demin ifade edilen görevleri yerine getirirken emeğin karşılığında herhangi bir maddi kazanç sağlayamamaktır. Dolayısıyla hem emek noktasında hem de maddi noktada bir eşitsiz sistem göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra cinsel iş bölümüne istinaden kamusal alan ve özel alan ortaya çıkmıştır. Kamusal alan erkeğe sunulurken, özel alan mahremle ilişkilendirilerek kadına sunulmuştur. Burada da yine eşitsiz bir durum söz konusudur.

Toplumsal cinsiyeti düzenleyen diğer bir kurum “devlet”tir. Devlet, düşünen, planlayan, stratejiler geliştiren canlı bir organizma gibi toplumsal cinsiyeti de düzenlemekten geri durmaz.

1.3.2. Devletin Toplumsal Cinsiyet İdeolojisi

Devlet seçkinleri genel itibarıyla ve çoğunluk açısından erkeklerden oluşur. Devlet, erkekleri silahlandırırken, kadınları silahsızlaştırır. Büyük devletler diplomasiyi, sömürgeciliği ve askeri politikaları, sertlik ve güç açısından özendirilen erkeklik ideolojisi bağlamında biçim verip düzene sokar. Devlet, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet konularıyla ilgili pek çok ideolojik uygulamalarla uğraşır. Değişkenlik gösteren bu uygulamalar, Hindistan ve Çin’deki doğum sınırlandırmasından, İran’da kadınların zorla çarşafıya sokulmasına ya da Sovyetler’in, ücretli işte çalışan kadınların sayısını arttırmaya yönelik uğraşlarına kadar değişkenlik ve çeşitlilik gösterir. Devlet, cinselliği denetim ve kontrol altında tutmaya çalışır. Eşcinselliğin suç olarak görülmesinden, reşit olma yaşı ile ilgili düzenlenen ve uygulanan yasal düzenlemelere ve cinsel hastalıklara kadar devlet kontrol mekanizmaları geliştirir. Bunu yanı sıra devlet, cinsiyetçi işbölümüne de el atar. Örneğin; Göçün desteklenmesi, eşit fırsat politikaları v.b. Devlet bununla da kalmaz, işyerleri ve

aileleri de düzenlemeye çalışır. Tüm bu uygulamalara bakıldığında devletin denetim ve düzenleme özelliği, cinsel politika bağlamında büyük bir destek unsurudur (Connell, 1998: 174).

Devlet, şiddeti doğrudan kadına yönelik gerçekleştirebilir. Örnek vermek gerekirse 17. yy'da Avrupa'daki cadı çılgınlığı veya 1971'de Bangladeş'teki, Pakistan askerlerinin kitlesel halde gerçekleştirdikleri tecavüz olayları. Connell, devletin baskıcı bir aygıt olarak fiziksel baskıyı sadece kadınlar üzerinde değil erkekler üzerinde de etkin bir şekilde kullandığını ileri sürer. Connell, devlet gücünün en sürekli ve en genel kullanımları, erkekler tarafından erkeklere karşı olduğunu belirtir. Dolayısıyla burada da çok etkili bir toplumsal cinsiyet süreci ve bir erkeklik politikası olduğu söylenebilir. Bu sayede devlet bir yandan hegemonik erkekliği kurumsal hale getirirken diğer yandan onu denetim altında tutmak için büyük çaba harcar (Connell, 1998: 176).

1960'ların ortalarında, bazı ileri kapitalist ülkelerde de özellikle ABD'de, kadınlar sol örgütlerde karşı karşıya kaldıkları olumsuz muameleyi sorgulamaya başladı. Broşürleri yazan kadınlardı. Ancak kararları karar alma noktasında erkekler aktifti. Bu durum dünyayı kurtarma konusunda sözde bir ortaklıktı. Dolayısıyla kadınlar hala yatakta güzel vakit geçirme nesnesi görülüyordu. Sol örgütlerde dahi erkeklerin kadınlar üzerinde iktidar sahibi olması ve kadınların ezilmesi politik bir durumu ortaya koyuyordu. Kişisel olan politiktir düşüncesi, 1960'lardaki radikalizmi ötesinde, çok daha farklı anlamlar yüklenmeye başladı. Örnek vermek gerekirse Kate Millett, *Sexual Politics* (Cinsel Politika) eserinde iktidarı politikanın özü olarak tanımlarken, ataerkil iktidarı da nüfusun yarısının kadın olmasına rağmen diğer yarısı erkek olan nüfus tarafından denetlendiği kurum şeklinde tanımlıyordu (Phillips, 1995:124).

Phillips, demokrasinin her yerde olduğu kadar hanede de önemli olduğunu, çünkü hanede eşit olmayan bir iktidarın söz konusu olduğuna dikkat çeker (Phillips, 1995:132). Bu bağlamda Phillips, Sheila Rowbotham'ın görüşünü şöyle aktarır: Feminizm, dikkati gündelik yaşama çekerek, demokrasinin anlamını “ev içi eşitsizlik, kimlik, cinsellik üzerindeki denetim, kültürü temsil etme itirazı, devletin yapmış olduğu harcamalar üzerindeki topluluk denetimi ve kamu kaynaklarının eşit kullanımını içerecek” şekilde genişletir. Dolayısıyla politikanın yeniden tanımlanması, demokrasinin de yeniden tanımlanmasını sağlar (akt. Phillips, 1995:125).

Sancar, kamusal alan ve özel alan ayrımının, kadınların siyasal mücadelelerinde itici bir güç olduğunu vurgulayarak durumu şöyle açıklamaktadır: “Liberal ve sol siyaset,

eşit hak ve özgürlüklerin geçerli olduğu alanı “kamusal” alan diye sınırlamıştı. Aile bu alanın dışında tutuluyordu. Fakat kadınlar için temel yaşam alanının “özel alan” diye sınır çizilmesi, kadınların siyasal mücadeleye katılmasında etkili oldu. Diğer bir deyişle kadınlar “özel alan” krizini siyasete katılma noktasında fırsata çevirdi. Bu sayede kadınlar “özel alan” yaklaşımını reddetti. Böylece kadınlar kendi lehinde bir durum yarattı: Kadınlar, “özel alanın politikleştirilmesi” ile “kamusal alanın cinsiyetlendirilmesi” ilkelerine dayanan bir siyaset anlayışını geliştirdiler. Bahsi geçen siyaset 19. ve 20. yüzyıl feminist siyasetinin temel özelliklerini belirledi. Feminist siyaset zaman içerisinde, parlamentolarda ve siyasal partilerde de etkili olmaya başladı. Böylece kadınları ötekileştiren ikincileştiren temsil ve seçim mekanizmaları değişim yaşadı. “Kadın dostu parlamenter rejimler”in gelişimi bu sürecin bir sonucu oldu (Sancar, 2014: 34).

Devlet yönetimi genel olarak erkeklerin elindedir. Devlet bürokrasiyi erkek egemenliği çerçevesinde biçimlendirir. Devlet buradan aldığı güçle toplumsal cinsiyeti yasa aracılığıyla düzenler. Devlet yasayı baskı unsuru olarak kullanır. Örneğin; devlet eşcinsel evliliği yasaklayarak veya nüfus planlaması gibi uygulamalarla toplumsal cinsiyeti hem kontrol eder hem de biçimlendirir. Devlet aile politikalarıyla ve cinsiyete dayalı iş bölümüyle kadınların aleyhinde toplumsal cinsiyeti düzenler. Bu durum iş bölümünün en belirgin olduğu aileye kadar yansır. Dolayısıyla eşitsizlik durumu toplumun en temel unsuruna kadar sirayet eder. Bu bakımdan devlet yönetiminde olduğu gibi “eviçi”nde de erkek hâkimiyeti belirginleşir. Devlet kademesinde söz sahibi olan eril iktidarın yansımaları ailede de görülür. Böylece devletin cinsel politikası haneye kadar uzanır. Devleti yöneten “eviçi”ni de yönetir. Bu noktada demokrasi adına yeni bir soru işareti belirir. Tüm bunlar kamusal alan ve özel alan ayrımını da beraberinde getirir. Kamusal alan eril iktidar sahibi erkeklere tahsis edilirken özel alan dişil kadınlara kısmen bırakılır. Çünkü özel alan diye isimlendirilen “eviçi”nde, iktidar cinsel iş bölümü sayesinde erillerin elindedir. Kamusal alan diye adlandırılan sokağın da toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi kaçınılmazdır.

1.3.3. “Sokağın” Toplumsal Cinsiyet Düzeni

Connerton’a göre kadınlara ayrılan işler “ev içi”yle sınırlı kalırken, ticaret erkeklere ayrılmıştır. Dolayısıyla sokaklar erkeklere aittir. Kadının sokağa çıkması kocanın aileyi geçindirme noktasında yetersiz kaldığı varsayılmaktadır. Bu durum erkeklere, sokağa yalnız çıkan kadınlara karşı uygun olmayan davranışlar sergileme yetkisi vermektedir. Dolayısıyla sokaklar kadınlar için korkutucu yerlerdir (akt. Saygılıgil, 2012: 214).

Connell, sokağın erkek egemenliği altında olduğunu belirterek, araba, kamyon ve otobüs gibi araçları kullanma, küçük suçları işleme, polis olma, araba tamir etmenin erkeklere ait olduğunu söyler. Sokak, kadınları sindirmek için erkekler tarafından kullanılan uygun bir ortamdır. Sokak, örneğin; ıslık çalıp laf atmaktan, tacizlerden fiziksel sarkıntılık ve tecavüze kadar, kadınlara yönelik korkutma, egemenlik altına alma gibi birçok baskı eyleminin gerçekleştiği yerdir. Connell'ın deyiimiyle; “öyleyse sokak, erkeklerin işgal ettiği ve kontrol altında tuttuğu bir bölgedir” (1998: 181).

Connell'a göre sokak, ailenin ve devletin sergilemiş olduğu toplumsal cinsiyet ilişkileri yapılarının bire bir aynısını gözler önüne serer. Connell sokağın da iş bölümüne, iktidar ve kateksis yapısına sahip olduğunu ifade eder. Emma Goldman'ın gözlemine yer veren Connell, fahişe olarak sokakta çalışan kadınların zevk için orada olmadığını; kadınların orada alma sebebinin, çalıştığı işlerde düşük ücret almaları olduğunu söyler. Bunu yanı sıra sokak bünyesinde sadece çeşitliliği barındırmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda biçemlerin değişimini de gösterir. Connell, bu sebeple sokağı tiyatroya benzetir. Connell, bu tiyatronun deneysel bir tiyatro olduğunu belirtir. Connell, buna örnek olarak da, yoğun olarak siyah ve deri giyinen punk kadınlarını verir. Bu kadınlar saldırgan bir cinsellik biçimini temsil eder ve dönüştürür. Bu bağlamda sokak, cinsel politikanın bir kayıt defteri niteliğindedir (Connell, 1998: 183).

Feminizmin eleştiri getirdiği önemli noktalardan biri de kamusal-özel alan ayrımıdır. Feminizm, kamusal alan özel alan ayrımında, evin tamamen özel ve kişisel olduğunu, bunun yanı sıra evin mahrem ve dışarıya kapalı olduğunu ve bu sebeple kadınsı olarak kodlanırken, neredeyse diğer bütün alanlar; sokaktan işyerine ve ulaşımaya kadar, kamusal alan erkeksi olarak kodlanmaktadır (Özbay, 2012: 193).

Sancar, erkeklerin, toplumda saygın bir erkek olarak algılanması için ve erkeklik kimliğini başarılı bir şekilde oluşturduğu yerin genel olarak “dışarı” olduğunu söyler. Bu çerçevede erkeler için kahve, bar, sokak vazgeçilmez gibi yerlerdir (Sancar, 2009: 104).

Sokak olgusuna mahalle motifiyle yaklaşan Saraçgil, mahalle erkekler açısından ahlaki olarak korunması gereken bir yer olduğunu belirtir. Erkekler ahlaki açıdan mahalle yaşamında, kadınlar için özgürlük ve güven ortamı tesis ederken, kadınlar üzerindeki toplumsal erkek kontrolü ve egemenliği gerçekleştirir (Saraçgil, 2005: 76).

Connell, sokaklardaki dükkân vitrinlerinin, ilan panolarının, afişlerin içeriği cinsiyetle belirlendiğine dikkat çeker. Bunun yanı sıra daha fazla çeşitliliği içerisinde barından kaldırımların da eşit ölçülerde gösterimle dolu olduğunu belirtir. İnsanlar giysi,

takı, duruş ve hareket ve konuşmaları ile kendileriyle ilgili mesajlar vermektedir. Bu sebeple sokak, çeşitli erkeklik ve kadınlık biçimleri ve cinsellik tiyatrosudur (Connell, 1998: 182).

Toplumsal cinsiyet pratikleri açısından sokak da incelenmeye değerdir. Sokak, günümüzde de genel olarak erkeklerin işgali altındadır. Sokak da iş bölümüne göre cinsiyetlendirildiğini görürüz. Örneğin; caddede, sokakta asayiş sağlayanlar genelde erkek polisler veya erkek güvenlik görevlileridir. Günümüzde sıkça kullanılan büyük avm'lerde de durum aynıdır. Şiddet eylemlerinde kontrolü sağlamak erkeğin görevidir. Çünkü erkek "güçlü"dür. Sokak, erkekler tarafından taciz amaçlı kullanılmaya müsaittir. Bu yüzden kadınlar için sokak tehlikelidir. Ancak ataerkil düşünüşe göre bunun hesabını yine kadın vermek zorundadır. Feministlerin şiddetle eleştirdiği kamusal alan ve özel alan ayrımı açısından sokağı değerlendirmek gerekirse, özel alan kadınsı, kamusal alan erkeksi olarak adlandırılmaktadır. Bu durum devletin toplumsal cinsiyet ve cinsel politika anlayışı sayesinde ortaya çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. HEGEMONİK VE “ÖTEKİ” ERKEKLİK

Çalışmanın kilit kısmını oluşturan ikinci bölümde “öteki erkeklik” olgusunu anlamak ve açıklığa kavuşturmak için hegemonik erkeklik üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda eril tahakküm, iktidar, beden, homofobi gibi unsurların hegemonik erkeği nasıl oluşturup inşa ettiği ve bunların, öteki erkeğin inşasındaki rolü ve etkileri üzerinde durulacaktır.

2.1. Cinsiyet Rejimi ve Erkeklik

Connell, toplumsal cinsiyet düzeninin, erkekler ile kadınlar arasında tarihsel olarak kurulmuş iktidar ilişkileri örüntüsü olduğunu söyler. Connell, üçlü bir önerme sunarak iş bölümünün, iktidar yapısının ve kateksis yapısının, toplumsal cinsiyet düzeni ya da toplumsal cinsiyet rejiminin temel parçaları olduğunu kaydeder (1998: 140-141).

Herhangi bir kurumda var olan toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkileşim hali, o kurum tarafından belirlenmiş olan “toplumsal cinsiyet rejimidir”. Piyasalar ve devlet gibi büyük kurumların yanı sıra, sokak köşelerinde oluşan arkadaşlık grupları gibi gayri resmî toplumsal çevreler de toplumsal cinsiyet kapsamında yapılırlar. Bu kurumlar, içerisinde geliştirdikleri toplumsal cinsiyet rejimiyle karakterize edilir (Connell, 1998: 165-167).

Connell, erkeklerin kadınlar üzerinde küresel bir egemenliğinin olduğunu şöyle ifade eder: Kadınlık ve erkeklik uyarlamaları bütün toplum üzerinde düzenlenir. Bu düzenleme kimi zaman, kurumların içerisindeki yüz yüze gerçekleşen ilişki yapılarına benzemektedir. Bu ilişki yapılarında sınıfla birlikte etnik farklılık ve kuşak farklılığı vardır. Kadınlık ve erkeklik biçimleri bir taraftan üsluplaştırılırken bir taraftan da pek çok açıdan yoksunlaştırılmaktadır. Bu sayede, kadınlık ve erkeklik biçimlerinin ilişkisi, tek bir yapıdan oluşan gerçeklik üzerine, yani erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliği üzerine oturtulmaktadır (Connell, 1998: 245).

Connell, küresel cinsiyet düzeninin sırtını dayadığı ne temel noktanın kadınlara göre erkeklerin daha güçlü olması, kadınlara boyun eğdirmesi ve onları tahakkümü altında tutmasıdır. Böylece küresel yapı içerisindeki toplumlar, kendine has tarihsel koşullarıyla biçimlenen, fakat yine üstünlük noktasında erkeklerin kadınlardan daha üstün olduğunu mutlak öngören, bu eşit olmayan durumu gözeten, o toplumun kendisine ait olan cinsiyet

düzenleri geliştirmektedir. Toplumsal yapı içerisinde bulunan aile, okul, devlet, ordu, din gibi kurumlar da aynı anlayış içerisinde kendine özgü cinsiyet rejimlerini oluşturur. Bu bağlamda erkekler kadınlardan üstün tutularak, onları işlerler (Özbay, 2012: 186).

Her toplum kendi kültürel kodlarına göre cinsiyet rejimleri oluşturur. Ancak geçmişte olduğu gibi günümüzde de genel olarak hüküm süren bir erkek egemenliği söz konusudur. Connell'ın da dile getirdiği gibi tüm dünyada uygulanan küresel bir cinsiyet düzeni vardır. Küresel cinsiyet düzenini oluşturan belki de en önemli unsur, tüm dünyayı saran küresel kapitalizmin getirmiş olduğu üretim ve tüketim dengesidir. Küresel kapitalizm, ulusları ve ulusların üretim ve tüketim şekillerini biçimlendirirken aile, siyaset, politika, ekonomi, kültür, din, ordu gibi kurumları kullanmaktadır. Dolayısıyla küresel kapitalizm bu unsurları kullanarak küresel bir cinsiyet rejimi dizayn etmektedir. Küresel kapitalizmin devamı için küresel cinsiyet düzeni oluşturulmaktadır. Küresel kapitalizm, küresel cinsiyet rejimi oluştururken erkek egemenliğini de yeniden inşa etmektedir.

2.1.1. Kavram Olarak Erkek ve Erkeklik

Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne bakıldığında erkek kavramı birinci anlam olarak yetişkin adam, bay, er kişi olarak ifade edilmiştir. Erkek kavramı ikinci anlamda ise insan, hayvan ve bitkilerin dişiyi dölleyecek cinsten olanı şeklinde kullanılmıştır. Buradan hareketle erkek kavramına biyolojik çerçeveden bakıldığını söylemek mümkündür. Erkek kelimesine sıfat olarak bakıldığında ise sözüne güvenilir, mert, sert, kolay bükülmez ifadeleri kullanılmıştır. Sıfatlamalara bakıldığında erkek kavramı toplumsal cinsiyet yaklaşımı içerisinde ele alınmıştır (www.tdk.gov.tr).

Yine Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne bakıldığında erkeklik kelimesi, birinci anlam olarak erkek olma durumu, ikinci anlamda erkekçe davranış, yiğitlik, mertlik ve üçüncü anlam olarak, bir erkeğin fizyolojik görevini yerine getirme durumu olarak belirtilmiştir. Türk Dil Kurumu'nun her iki sözcüğün de birinci anlamları biyoloji kökenli olup, sıfat anlamları ise toplumsal cinsiyet anlayışı temelinde oluşturulmuş anlamlardır (www.tdk.gov.tr).

Maral'a göre erkeklik, belirli bir kültür tarafından erkeğe özgü atfedilen özelliklerin, topluma ve zamana göre değişkenlik toplamını ifade eder. Atay ise erkeğin, toplum yaşamı içerisinde nasıl düşünmesi ve davranması gerektiğini tespit eden, ondan sadece erkek olması sebebiyle beklenen rol, tutum ve alışkanları belirten pratikler toplamı olarak tanımlamıştır. Connell erkeklığı, erkeklığın kadınlığın karşıtı olarak tanımlandığı

bir toplumsal cinsiyet düzeni içerisinde kurulan ve bunun aracılığı ile kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkilerini devam ettiren toplumsal bir yapılanma şekli olarak sunmaktadır (akt. Zeybekoğlu, 2010: 5).

Uçan, erkekliği, çerçevesi çizilmiş tek biçimli olarak tanımlamanın oldukça zor olduğunu söyler ve erkekliğin toplum tarafından kurgulanmış bir yapı olduğuna dikkat çekerek, doğal, meşru ve erkeklerin benimseyebileceği iş ve statüye sahip, iş hayatında başarılı, bedensel olarak sağlıklı ve kuvvetli, heteroseksüel, ailesine bakan ve kadınlarını diğer erkeklerden koruyabilen, cinsel iktidara sahip olan şekilde özetlenen bir erkeklik kurgusu olduğundan bahseder. Bahsi geçen bu kurgu, kültürel pratikler ve kurumlar içerisinde bir kuşaktan diğer bir kuşağa aktarılır (Uçan, 2016: 5).

Sancar, erkeklik ve kadınlık davranışlarını tanımlama girişiminin 1970 ve 1980'lerden itibaren başladığını belirterek, o denem içerisindeki yaklaşımı şöyle aktarmaktadır: Akıllı, güçlü, aktif, başarılı, rekabetçi olmak, kavgaya atılmak, şiddeti uygulayabilmek, teknolojiye bilgiye ve uzmanlığa sahip olmak, risk almak, macera peşinde koşmak, kahramanlık duygusuna sahip olmak erkekliğin belirtileri olarak kabul edilmişti. Diğer yandan duygusal, pasif, barışçıl, anlayışlı ve şefkatli olmak gibi özellikler ise kadınsılık belirtisi olarak tanımlanmıştı (2009: 28-29).

Uçan ve Baydur ise erkekliği, tek boyutlu bir kimlik biçimi tanımlamak yerine yeniden inşa edilen bir süreç olarak kavramanın daha doğru ve anlamlı olduğunu belirtir. Çünkü belirli bir toplumda belirli bir zaman dilimi içerisinde birçok erkeklik biçimi yan yana yaşamaktadır (2016: 292).

Özbay'a göre erkeklikler, biyolojik temelli cinsiyete (eril bedene) bağlı bir biçimde doğal ve değişmeyen bir kategori olarak teşkil etmemektedir. Bir eril beden birebir aynı erkek cinsiyet kimliğini üretmez. Birbirinden farklı toplumsal yapılar içerisinde birbirinden farklı, birbiri ile rekabet eden ve aynı zamanda birbiri ile çelişen erkeklik modelleri mevcuttur. Başka bir ifadeyle, erkeklikler yalnızca tarihsel süreç içerisinde belli bir zaman diliminden diğerine veya antropolojik açıdan belli bir kültürden diğer bir kültüre ulaşıldığında farklılık göstermiyor. Tam tersine, bir toplum erkeklikler hususunda çoğulcu, çeşitli ve farklı, birbirine benzemeyen bir yelpaze meydana getirmektedir (Özbay, 2012: 186).

Odabaş, kadınlık gibi erkekliğin de bedensel algı, cinsel yönelim; dil, eylem ve sınıfsal yatkinlikler ve yaşam tarzlarıyla yeniden inşa edilen bir konum olduğunu vurgular. Başka bir ifade ile, erkeklikler, ataerkil yapının üretmiş, onaylamış olduğu ayrıca itirazda

bulunduğu yargı ve eylemlerle birlikte yataktan, aileye, işten, orduya, siyasetten, oyuna, spordan, siber mekâna ve internete kadar tüm alanlarda yaşaması ve yaşatılması gereken bir *beden-cinsellik-cinsiyetpratiği ve habitus*udur. Daha net bir ifade ile erkekler erkekliğini, gerek kadınlar gerekse ikinci plana atılmış hatta bazen yok sayılan öteki cinsel topluluklar üzerindeki tahakkümünü, egemenliklerini şiddetli bir biçimde artırarak devam ettirmeye ve korumaya çalışır (Odabaş, 2012: 208).

Özetlemek gerekirse erkeklik kavramı için tek bir biçim veya adlandırma yapmak mümkün değildir. Çünkü yer, zaman, kültür, ekonomi, siyaset, politika gibi unsurlar erkeklik olgusunu etkilediği, inşa ettiği ve yeniden ürettiği için bir birinden farklı açılarda erkeklik tanımlamaları yapmak mümkündür.

2.1.2. Eril Tahakküm ve Erkeklikçilik

Ataya göre erillik, erkeğin, toplumsal içerisinde yaşarken nasıl düşüneceğini, duyacağını, hangi davranışları sergileyeceğini belirleyen, dolayısıyla ondan, sırf erkek olduğu için beklenti içerisinde bulunan rol, tutum ve alışkanlıkları içerisinde barındıran bir pratikler toplamıdır (2004: 14).

Schinkel göre eril tahakkümü, genel olarak erkek ve kadın arasındaki eşitsizliğin devamlı bir biçimde yeniden üretildiği ve bu eşitsiz durumun sürekli yeniden inşa edildiği bir süreç olarak tanımlar (akt. Türk, 2008: 130).

Eril tahakküm, erkeklerin güç ve zenginliği nasıl elde ettiklerini ve bunu koruduklarını, erkeklerin baskı ve egemenliği yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşru hale getirdiklerini ve yeniden üretip inşa ettiklerine anlam vermek için oluşturulmuş bir kavramdır (akt. Sankır, 2010: 7).

Eril tahakküm, sosyal ortamlarda erkekler tarafından kadınlara yönelik tanımlanmış, toplumsal cinsiyet düzeninde kurgulanmış olan ve kadın ve erkek arasındaki iktidar ilişkilerini devam ettiren sosyal ve kültürel bir yapılanma ortaya çıkarmaktadır. Eril tahakkümün, erkek iktidarının geçerliliğini ve sürekliliğini tesis etmek için bütün iktidar ilişkilerini düzenlemesi gerekir. Bu bağlamda erkeklerin kendi arasındaki iktidar ilişkilerine dair bütün mekanizmalar, sosyal yaşamdaki bütün üretim süreçlerini elinde bulundurup yeniden üretir. Bu anlamda örneğin; ekonomiye ve neslin devamına ilişkin üretim ilişkileri eril tahakkümün kontrol ve denetimi altındadır (Atay, 2004: 15).

Sankır'a göre, eril tahakkümün başlangıç noktası ailedir. Erkek öncelikli olarak aile içerisindeki bireyler üzerinde iktidarını sağlar. Bu manada eril tahakküm kamusal ve özel

alandan, sosyal pratiklere sahip olan bir yapıdır. Eril tahakküme sonuçları açısından bakıldığında bir eşitsizlik durumunu ifade eder. Bu nedenle de cinsiyet ayrımcılığına temel oluşturan pratiklerden ibarettir (2010: 5).

Bourdieu, eril tahakkümün iktidarın karşısında boyun eğmenin tipik bir örneği olduğunu ifade eder. Bourdieu, eril tahakkümün tarihsel kökenlerinden hareket edip birbirinden farklı varoluş biçimlerine bakarak, eril tahakkümü bir cinsiyet düzeni olarak görür. Bunun yanı sıra eril tahakkümün cinsel tanımlamaları ve eylemleri düzenlemeye çalışan bir dizi zıtlık aracılığıyla tüm toplumsal yaşamı, bilinçdışı olan kabullenmeler, istek ve arzular şeması şeklinde yarattığını belirtir. Bourdieu ayrıca eril düzenin yapısının, ikili zıtlıklar biçiminde işleyişiyle anlamlandırılmış olan, cinsiyetlendirilmiş bir kozmoloji üretimiyle gerçekleştiğini söyler (akt. Sancar, 2009:189-190).

Türk, eril tahakkümün kendisini zıtlıkların içinde gizlediğini belirterek, yukarı-aşağı, üst-alt, kamusal-özel, kuru-ıslak, sağ-sol, aktif-pasif, hareketli-hareketsiz gibi zıtlıkların, erkek ve kadın arasındaki eşit olmayan cinsel ilişkilerin içselleştirilmesine ve bu durumun sürekli devam etmesine katkıda bulunduğunu söyler. Zıtlıklar üzerine kurulan bu farklılıklar yalnızca kelimeler veya sözcükler üzerinden değil, performans olarak da işlemektedir. Örneğin; erkek yalnızca algısal boyutta “üst”te yer almaz aynı zamanda bahsi geçen zıtlıklar cinsel birleşim davranışında da karşılık bulmaktadır (Türk, 2008: 14).

Sancar, eril tahakkümün cinsiyetçi iş bölümü olarak yaşadığını belirtir. Bunun yanı sıra eril tahakküm, cinslerin eylem, konum, zaman ve araçlarını da düzenler. Bu durum aynı zamanda erkeklere ayrılmış olan piyasaların veya alanların meydana gelmesine karşı olarak evin, kadına özgün bir mekânı olması gibi birbirinden farklı toplumsal alanlarda farklı cinsiyet anlamlarına da tekabül etmektedir (Sancar, 2009:189-190).

Yaraman, evliliğin eril tahakkümle çok yakın ilişkisi olduğuna dikkat çeker. Kadına yakıştırılan ve kutsallaştırılan şeref, namus, annelik ve evlilik, eril tahakkümün en etkili ve belki de en önemli ikna biçimlerinden biridir (Yaraman, 2016: 213).

Türk, eril tahakkümün “şeylerin düzeni” içinde saklı olduğunu belirterek, farklılıkların ve eşitsizliklerin yalnızca düşünce olarak değil, aynı zamanda jest ve davranış olarak da bireylerin tüm eylemlerinde somut hale geldiğini vurgular (2008: 14). Bourdieu’ün örneğinde olduğu gibi, cinsel ilişki sırasında kadının üstte olması bir yönetme, hakim olma, kontrol altında tutma, hükmetme göstergesi olarak anlamlandırıldığı için “şeylerin düzeni”ne aykırıdır. Dolayısıyla bu durum “şeylerin düzeni” tarafından uygun bulunmayarak reddedilir (akt. Türk, 2008: 14).

Sancar, eril tahakküm stratejilerinin erkeğin cinsellik deneyimini şekillendirdiğini ifade eder. Kadın bedenini ve cinselliğini denetleme ve erkek cinselliğini heteroseksüel çerçevede içerisinde, kadın üzerindeki erkek iktidarı ve egemenliğini onaylayan ve bu onayın sürekli bir şekilde pekiştirici olduğu oranda özgür bırakmaya dayalı asimetric bakışa dayanan cinsellik anlayışıdır bu. Erkeklik, her kadın ile cinsel ilişkiye girmeye her an hazır olacak düzeyde "duygusuz" olmayı gerektirmektedir. Hegemonik erkekliği onaylayan ve hegemonik erkekliği yeniden inşa edecek bu tür bir erkek cinselliği, aynı zamanda, erkeklerin kendi aralarındaki mahremiyetin olmadığı bir bağlamda, cinsel performans gücüne göre biçimlenen bir övünme ve teşhir dolayımı ile oluşan erkekler arası hiyerarşilerin de önemli bir yaratıcısıdır. Egemen erkeklik kurgusunun diğer bir önemli stratejisi ise, cinsellik deneyimini yetişkin olan erkeklerin gözetiminde, "abi"lerden öğrenen genç erkeklerin benimsemiş olduğu cinsel ahlak normları. Türkiye'de erkeklerin cinsellik deneyimi genellikle çoğu zaman, kadın bedeninin maddeleştirilip satıldığı, genelev ve pavyon gibi ortamlarda şekillenmektedir (Sancar, 2009: 196-197).

Genel olarak erkeklik üzerine üç temel yaklaşım söz konusudur (Bozok, 2011:43):

1. Erkeklikçilik (masculinism)
2. Erkek kurtuluşçuluğu (male liberationism)
3. (Pro)feminizm

Bozok, erkeklikçilik yaklaşımını şöyle ifade eder: Erkeklikçilik (masculinism), yaklaşımına göre erkekler, doğası gereği geçmişten gelen ve günümüzde de devam eden olumlu nitelikler barındırır. Bunun yanı sıra erkeklikçilik yaklaşımı toplumsal üstünlüğe sahip olması gerekenlerin erkekler olduğunu savunur. Erkeklikçilik yaklaşımı kadınların ve queer bireylerin insanlığı sömürdüğünü söylemektedir. Bu nedenle erkeklikçilere göre erkek egemenliği gerçekte hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Erkeklikçiler, insanlığın mutlu olabilmesinin yolu, ataerkilliğin gerçekleşmesi için mücadele etmek olduğunu vurgular. Onlara göre queer bireyler erkekliği kirletmektedir. Bu anlayışa göre feminizm ve queer hareketi erkekliği tehdit etmektedir. Erkeklikçilere göre feminizm ve queer hareketi erkekleri sosyal toplumdan soyutlamaktadır. Erkekçilerin örneğine göre; feminizm ve queer hareketi erkeğin çalışma hakkını elinden almaktadır. Bundan dolayı erkekler daha düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmakta. Dolayısıyla feminizm ve queer hareketinden dolayı, erkekler eve hapsedilip özerklikleri sınırlandırılarak, erkekliğin özü tehlike atılmaktadır. Bununla birlikte erkeklerin yaşam süreleri azalmakta ve yaşam kaliteleri kısıtlanmaktadır. Feminizm ve queer hareketi sayesinde kadınlar yasalar karşısında

korunarak erkekler kurban haline getirilmektedir. Aynı zamanda çıkarılan yasalarla çocuklar erkeklerin elinden alınmaktadır. Bozok bu erkeklikçilik anlayışını yorumlayarak, erkeklikçiliğin, antifeminist ve antiqueer yaklaşımlara dayanan erkek özcülüğü ve erkek hakları hareketi gibi damarlardan beslendiğini sonucuna varmaktadır. Bozok ayrıca, erkeklikçiliğin, ataerkil ideolojinin erkekler tarafından yapılan savunusu olduğunu ileri sürer (2011: 43-44).

Bozok, erkek kurtuluşçuluğu yaklaşımını şu biçimde tarif etmektedir: Erkek kurtuluşçuluğu yaklaşımına göre kadınlar gibi erkekler de ataerkillikten zarar görmektedir. Erkek kurtuluşçuluğunu savunanlara göre, erkeklerin sağlık ve duygusal ilişkiler kuramaması, sağlıksız beslenmesi; sert ve güçlü olmaya, şiddet yanlısı olmaya mecbur kılınması gibi problemler, erkekliğin öz değerlerinden uzaklaştırılmasının bir sonucudur. Erkek kurtuluşçu yaklaşımı, erkeklerin ataerkil sistem karşısında maruz kaldıkları yıkımın, erkekliğin gelecek zamanda sağlıklı olan ve ataerkil olmayan öz değerlerine dönmesiyle önleneceğini savunmaktadır. Bozok erkek kurtuluşçu anlayışı da şöyle eleştirmektedir: Erkek kurtuluşçu yaklaşım, erkekleri ataerkillikten kurtarmayı amaçlamaktadır. Ancak erkek iktidarına, kadın ezilmişliğine dokunmaktan kaçınmakta ve bu bakımdan feminizm ile arasına keskin bir çizgi çizmektedir. (2009; 58-59).

Profeminizm ise, feminist yaklaşımlarla, ataerkilliğe yaslanan erkeklikleri eleştirmeyi amaçlamaktadır. Profeminist yaklaşımların temeline bakıldığında, ataerkil erkeklikler, kadınlar ve queer bireylerin ezilmesinde başroldeki faildir. Profeminist yaklaşımına göre erkeklikleri anlamaya çalışmak ve onların eleştirisini yapabilmek, ataerkillikle mücadele noktasında katkı yapacaktır. Feminist ve queer hareketlerini destekleyen ve onlardan ilham alan profeminist yaklaşım, bir taraftan erkeklerin ataerkil sistem içerisindeki statüsünü ortaya çıkarmaya, bir taraftan da homofobik ve transfobik olmayan, tam manasıyla eşitliği savunan ve ortaya koyan bir erkekliğin meydana gelmesi ya da gerçekleşmesinin yollarını tartışmayı amaçlamaktadır (Bozok, 2011: 44-45).

Bozok, bu üçlü sınıflamayla birlikte yeni alanların açıldığını da ortaya koymaktadır. Erkeklikçi perspektifin antifeminist bir duruşla erkek çalışmaları (men's studies) alanını inşa ettiğini, erkek kurtuluşçuluğunun erkeklikçi perspektif kadar gelişemeyip psikologlar ve psikanalistler arasında kabul görerek varlığını sürdürdüğünü, (pro)feminizmin ise erkeklik incelemeleri (masculinity studies) alanını kurduğunu ileri sürmektedir (Barutçu, 2013: 11).

Bourdieu, eril tahakkümü habitus kavramı üzerinden değerlendirmektedir. Sancar Bourdieu'nun eril tahakküm ve habitus ilişkisini şöyle aktarmaktadır:

Bourdieu'ya göre habitus'lar kendilerini üreten ve yeniden üreten "yapı"lardan ayrılamaz ve burada kadınlar sadece nesnelere olarak, daha somut olarak, erkeklerin elinde tuttuğu sembolik sermayenin gelişimine ve artmasına yol açan araçlar olarak konumlanırlar. Kadınların konumlanışı, akrabalık ve evlilik ilişkilerinin değişim nesnelere olarak, erkeklerin çıkarlarına uygun biçimde gerçekleşir ve erkeklerin sembolik sermayesini artırır. Eşit erkek cemaatleri arasında kadınların konu edildiği değişimler eril tahakkümün yani erkek egemenliği siyasetinin sembolik araçlarıdır. Örneğin namus bir tür sembolik sermayenin birikimine tekabül eder. Namus bağlamında kadın bedeninin deneyimlediği habitus "başkası için yaratılmış olmak"tır (*female body for other*). Bu tahakküm kadın bedeninin gözetimi-gözetlenmesi ile "başkalarının ne diyeceği" söylemi üzerinden gerçekleşir. Bu anlamda "eril gözetleme" sembolik iktidarın kendisidir. Bu sayede eril tahakküm kadınları sembolik mallar piyasasının nesnelere olarak kurar. Kadınların bu ilişkiler içinde tutulabilme koşulu ise bedensel güvensizlik konumunda tutulabilmelerinin sürekliliğine bağlıdır; dahası bu "sembolik bağımlılık" olarak inşa olunur (Sancar, 192: 2009).

Evlilik, aile, cinsiyete dayalı iş bölümü, beden politikaları, kadın ve erkeğin zıtlık üzerine kurulması ve heteroseksizm, eril tahakkümü oluşturan, onaylayan ve ona biçim verip yeniden inşa edilmesini sağlayan unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Tüm bu unsurlar ve beraberinde getirdiği pratikler erkek egemenliğinin üstünlüğünü ve devamlılığını sağlar niteliktedir. Bunun yanı sıra eril tahakküm sadece kadınlar üzerinde değil öteki erkekler(hegemonik veya heteroseksüel olmayan) üzerinde de iktidara sahiptir. Bu bakımdan toplumsal cinsiyet çerçevesinde "iktidar"ın da incelenmesi gereken kaçınılmaz önemli bir unsurdur.

2.1.3. Bir İktidar Mekanizması Olarak Erkeklik

İktidarın, sadece kurumsal ilişkiler içerisinde yukarıdan bakıp birkaç alanda özneyi denetim altına alan tek boyutlu bir yapı olmadığını belirten Özmakas, iktidarın bunun çok ötesinde, gündelik hayata, öznenin zihninden hareketlerine kadar sinen bir kurum olduğunu söyler (2012: 56).

Foucault'a göre, iktidar her yerdedir. İktidarın her yerde olması onun ekonomik, siyasal, sosyal, kültürel gibi unsurlar arasındaki her bağıntıda olması ve yeniden

üremesidir. Bir diğer ifade ile iktidarın her yerde olması, her şeyi kapsadığı için değil, günlük yaşam pratiklerine kadar her yerden gelmesinden kaynaklanır. Foucault, iktidarın herhangi bir kurum ya da herhangi bir yapı olmadığı gibi bireysel anlamda kişilerin sahip olduğu bir güç olmadığını ve toplumlarda oldukça karmaşık bir sistematik duruma verilen ad olduğunu kaydeder (2007: 72).

Bu anlamda asıl önem arz eden devlet ya da devletin tahakkümcü işlev ve özellikleri değil, devletin kendisini ya da devletin tahakkümünü aşan iktidar pratiklerinin her yerde nasıl işlenip uygulandığıdır. Bu durumu mümkün kılan şey güç ilişkilerinde var olan söylemlerdir. Söylemler aynı anda iktidarın aracı olabileceği gibi sonucu da olabilir. Bunun yanı sıra karşı bir strateji için de engel, direnme noktası ve çıkış da oluşturabilir. Bu anlamda söylemler karmaşık olduğu gibi istikrarsız bir bütündür de. Böylece birbirinden farklı olan söylemlerin içinde yer alan ve farklı söylemlerin oluşturmasına katkı sağlayan özne, sadece baskın mekanizmaların altında sıkışmaz, bunun yanı sıra onlar tarafından üretilir de (Özmkas, 2012: 58).

Söz konusu iktidar olunca, toplumsal cinsiyetle ilişki içerisinde olan Foucault'un "biyo-iktidar" olarak adlandırdığı alana bakmak faydalı olacaktır.

Foucault'ya göre kapitalizm, politik yaşam içerisinde 'biyo-iktidar'ı doğurmuştur. Buna göre bir makineye benzetilen beden unsuruna ilişkin politikalar, kişisel bedenleri kontrol etmek için nüfus veya diğer sosyal gruplar gibi kolektif bedenleri düzenlemede kilit bir rol oynamaktadır. Foucault, bedenin "biyo-politika" sayesinde söylemsel olarak üretildiğini ve iktidar ilişkileri içerisinde düzenlendiğini söyler. Buradan hareketle merkezi kurumlar ve bireyler tarafından tecrübe edilen iktidar pratiği, özellikle cinsel alanı düzenler ve buna bağlı olarak iktidarı tecrübe eden uysal hale getirilmiş bedenleri üretmeye girişmektedir (akt. Öztürk, 2012: 41).

Connell "iktidar" yapısının toplumsal cinsiyet ilişkilerine temel oluşturduğunu düşünür. Bu yapı otorite, denetleme ve baskıyı oluşturan kurumlardan meydana gelir: Devlet ve iş hiyerarşisi; kurumların şiddeti ve kişiler arası şiddet, cinsel dizayn ve denetleme, evdeki otorite ve bu otoritenin beraberinde getirdiği çekişmeler. Devlet erkek iktidarını kurumsallaştıracak şekilde işler. Bu işleyiş şekli feminist çevrede sıkça ele alınıp tartışılan bir konu olmuş; refah, vergilendirme, kar gibi unsurlar, kadınların erkeklere bağımlı olması üzerine kurulu olduğu gösterilmiştir. Sanayide, bürokraside ve daha birçok alanda ezici bir çoğunlukla erkeklerin etkin olduğu görülür (Segal, 1992: 132).

Kamusal hayatta, iktidar seçkinleri yetiştirmeye yönelik olan kulüp ve dernekler erkeklere özgü ritüellere yaslanır. Toplumsal düzeni ve güveni sağlamak için oluşturulan ve aynı zamanda şiddet kullanma yetkisine sahip olan ordu ve polis gibi devlet kurumlar, meşruiyetlerini cinsiyet ideolojisinden almaktadırlar: Güçlü ve aktif olan “koruyucu” erkekler zayıf, pasif ve savunmasız olan kadınları korumalıdır (Segal, 1992: 132-133).

İktidar, pratikler açısından bakıldığında erkeklerin lehinde işyerinden eve kadar veya büyük bir kurumdaki kazanç dengesizliğinden kaynakları eşitsiz kullanmaya kadar olabilir. Bir bütün halinde düşünüldüğünde, bankalardan ve üniversitelere kadar kurumları yönetenler, işleri kadınların kurumlarda üst basamaklara ulaşmasını mümkün olduğunca zorlaştıran ve dizayn eden erkeklerdir. Yani hegemonya erkeğe aittir ve hegemonya ise toplumsal iktidarın temel bir parçasını oluşturmaktadır (Connell, 1998: 51).

Kadınlar ataerkil yapı içinde genel olarak belirlenmiş alanlar içerisinde tanımlanmaktadır. Bu alanların en başında “ev içi” gelmektedir. Kadınlar için tanımlanan roller de genel itibariyle “ev içi” hayatın getirdiği rollerdir. Bu roller ise öncelikle annelik ve karılıktır. Kadının bütün bir hayatı boyunca bu roller devam eder. Örneğin; iş hayatında olan bir kadın bile, toplumda, çalışan bir kadın olarak değil demin belirtilen rollere göre yer almaktadır (Demren, 2001: 4).

Demren, kadınlar kadar olmasa da erkeklerin de ataerkil sistemde ezildiğini ancak erkeklerin, kadınlar gibi kısıtlanmadığını ifade eder. Kadınlar, her zaman erkeklerin denetimi altındadır. Her bir kadın genel olarak en az bir erkek tarafından korunmakta ve kontrol altında tutulmaktadır. Kadınların tüm davranışları o erkek ve onun üstünde yer alan bütün ataerkil sistem tarafından denetlenip sınırlandırılmaktadır. Erkekler ataerkil sisteme boyun eğmek zorunda olsalar da ataerkil sistemin getirmiş olduğu ideolojik ve politik iktidarı paylaşırlar. İşte bu bahsi geçen iktidarın paylaşıldığı sistemin içinde olmak demek, erkeklere sınırlı da olsa özgürlüğü ve serbestliği tanımak demektir. Bu sebeple erkekler, kendi sosyal sınırlarını aşarak, kadınların sosyal alanına dahil olur ve böylece erkekler kadınlara karşı kontrol edilemeyen sosyal bir hareket olanağı bulmuş olur. Burada önemli olan nokta, erkeklerin birlikte oluşturdukları kendine has özel ahlaki sistem olan “gerçek erkeklige” uyulmasıdır. Dolayısıyla erkeklerden, gönülden bir kabul ve yerine getirilmesi gereken davranışların gösterilmesi beklenir (Demren, 2008: 4-5).

Sancar’a göre kadın ve erkek özellikleri olarak tanımlanan cinsiyet özelliklerinin, birbirine zıt ya da birbirini tamamlayan ideolojik bir kurgu olduğuna dikkat çeker (2009: 184).

Demren'e göre erkeklik, kadınlığın karşıtı olarak "kadınsı" veya "kadın olmayan" şeklinde varsayılarak sınırlandırılmakta ve inşa edilmektedir. Özellikle iktidar, erkekliğe bağlı öznelliklerle doğrudan bir ilişki içerisindedir. İktidar bir bakıma "erkeklik"le aynı düzeyde ve eşittir. Yani iktidar eşittir erkeklik demektir. Erkekliğe ait form ve hegemonik öznellikler iktidara dair kurulur. Kadınlıklar da erkeklikle bağdaştırılan bu iktidarın vazgeçilmez bir tamamlayıcı ve bütünleme olarak inşa edilir (Demren, 2001: 80).

Tüm toplumlarda bir ideal haline getirilmiş ve toplum tarafından kabul görmüş aynı zamanda da bütün toplum tarafından paylaşılan kimlik parçacıkları vardır. Bu kimlik parçacıkları (güçlü-kuvvetli, vatansever, koruyan, egemen, v.b) genel olarak sorgulanmayan ve tüm erkekler tarafından az veya çok paylaşın unsurlardır. Bu kimlik parçacıklarının herkes tarafından paylaşılmasının sebebi, toplum içerisinde erkekler için en çok saygınlık gören ve zaman zaman kutsal görülen kimlik parçacıkları olmasıdır. Bu saygınlığın sebebi ise bahsedilen kimlik parçacıklarının ataerkil hiyerarşi ilişkilerini çok kolay yeniden üretmesidir. Üstelik bu parçacıklarının birçoğu, sistem tarafından empoze edilip kazandırılıp daha önce edinilmiş olan kimlik parçacıkları ise sistemli bir hale getirilir. Kuvvetli, sert, mücadelecı, yurtsever, duygularına hakim olmak gibi belli başlı kimlik parçacıkları her erkek tarafından yerine getirebilecek özellikler olmayabilir. Askerlik, ideolojik örgütlenme, aile gibi unsurlar, erkekleri bu parçacıkları özümsemeye ve bunlara uygun şekilde davranmaya zorlamaktadır. Hiyerarşik şekilde oluşturulan ilişkiler mücadele etmeyi, soğukkanlı ve sert olmayı gerektirmektedir. Örneğin özellikle askerlik kurumu, erkekleri bu hiyerarşik ilişkilere hazır hale getirir. Hiyerarşi ile iktidar kurma sıkı ilişki içerisindedir (Demren, 2001: 4).

Erkeklik iktidar kurma pratiğidir. Bu bağlamda kamusal alan da erkek egemenliğine sunulmuş bir iktidar pratiği alanıdır. Kamusal alan erkeğe atfedildiği için ve onlara göre biçimlendirildiği için devlet iktidarı da erkek hâkimiyeti altındadır. Bir bakıma iktidarın devam etmesi erkek egemenliğine dayanır. Bir diğer iktidar pratiği de kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik durumu ve hegemonik ya da heteroseksüel olmayan (öteki) erkeklerle karşısında yer alan erkekliğin eşitsizlik durumudur. Ataerkil iktidarın sürekliliği için bu eşitsiz durumun devam ettirilmesi gerekir.

2.2. Hegemonik ve "Öteki" Erkeklik Olgusu

İlk kez R.W. Connell'in içinde bulunduğu bir araştırma grubu tarafından, 1982 yılında Avustralya'daki liselerde yürütülen saha çalışmalarının sonunda hazırlanan raporda

adından söz edilen “hegemonik erkeklik”, daha sonra olan R.W. Connell’in yaptığı çalışmalarla geliştirilmiş ve sosyal bilimler literatürüne kazandırılmıştır.

“Hegemonik Erkeklik” kavramı, Gramsci’nin hegemonya görüşünden hareket edilerek geliştirilmiştir. Hegemonik erkeklik farklı erkeklikler arasında var olan hiyerarşik ilişkilere dikkat çekmektedir (Baştürk ve Akça, 2014: 17). Connell, çoklu erkeklikler tanımı ile tarihsel süreç içerisinde farklı dönemlerde ve birbirinden farklı kültürlerde toplumsal cinsiyetin farklı biçimlerde inşa edildiğini söyler. Tek bir kültür içerisinde, okul, aile ve işyeri v.b gibi tek bir kurum içerisinde dahi birden çok erkeklik biçimlerinin ortaya çıktığını ifade eder. Bu farklı erkeklikler, birbirleriyle kurdukları hiyerarşi ve dışlama gibi ilişki zeminlerinde ortaya çıkmaktadır. Genel olarak erkekliğin, cinsiyete dayalı güç mekanizmasının merkezinde bulunan hegemonik bir şekli bulunmaktadır (akt. Baştürk ve Akça, 2014: 17).

Kadınlık ve erkeklik uyarlamaları bütün toplum düzeyinde düzenlenir. Ancak toplumsal cinsiyetin oldukça çok geniş bir şekilde örgütlü hale gelmesi, yüz yüze yakın bir gerçekleşen insan ilişkilerinden daha iskeletimsi ve basitleşmiş olması gerekmektedir. Bu şekilde kurulan kadın ve erkeklik biçimleri bir taraftan üsluplaştırılırken bir taraftan da yoksun hale getirilir. Böylelikle, kadınlık ve erkeklik biçimlerinin ilişkisi, küresel erkek egemenliği üzerine kurulur (Connell, 1998: 245).

Kimmel, hegemonik erkekliğin tanımının, iktidarda olan erkeğe (*man in power*), iktidar sahibi olan bir erkeğe (*man with power*) ve iktidarın erkeğine (*man of power*) ilişkin olduğunu belirtir. Kimmel, erkekliğin kuvvet, başarı, muktedir, güvenilir ve denetime sahip olma gibi özelliklerle eşit görüldüğünü ifade eder. Dolayısıyla geliştirilen bu erkeklik tanımları, bazı erkeklerin öteki erkekler üzerindeki iktidarını kurar. Bunun yanı sıra demin ifade edilen erkeklik tanımı özellikleri kadınlar üzerindeki iktidarı da devam ettirir (Kimmel, 2013: 95).

Hegemonik erkeklik daima kadınlarla ilgili olmasının yanı sıra ikincil konum olarak oluşturulmuş çeşitli erkeklik biçimleriyle de inşa edilmektedir. Hegemonik erkeklik ve öteki erkeklik biçimleri arasındaki ilişki veya etkileşim, ataerkil sistemin işleyiş biçiminde önemli bir yere sahiptir (Connell, 1998: 245).

Her toplum kendi kültürel yapısına göre hegemonik erkekliği yaratır. Yaratılan bu hegemonik erkeklik aynı zamanda toplum tarafından kurumlaştırır. Erkeklik pratikleri sosyalleşme ile birlikte, hegemonik erkeklik diğer erkekler tarafından kabul görülüp onaylanarak içselleştirilir. Dolayısıyla böyle bir sistemde erkelerin birçoğu bu hegemonik

biçimlenmeye uyum göstererek eril iktidarın sürekliliğini sağlamış olur. Bu süreci düşünüş ve davranış boyutunda hayatına tatbik etmeyen veya bu süreci kabul etmeyen ya da buna karşı çıkan erkekler ise eril iktidar tarafından ötekileştirilir ve dışlanır (Sankır, 2010: 7).

Demren, toplumlarda hegemonik erkekliğin farklı biçimlenmelerinden söz eder. Bu biçimlenmeler topluma, bölgeye veya kişiye göre değişmektedir. Örneğin bir ailede kadın veya erkek bütün kişiler için, ideal erkeklik farklı davranışlardan oluşabilir. Hegemonik erkeklik, içerisinde bulunduğu kültürel alandaki diğer erkekleri mutlaka etkiler. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, toplumda var olan diğer erkekliklerin bu etkilenmeye bağlı olarak şekillenebilir ya da rekabet edebilir olması ortak bir varsayımdır. Bu varsayım uzlaşım ve çatışmaları da içerisinde barındırmaktadır (Demren, 2001: 5).

Connell, hegemonik erkeklik kavramında “hegemonya”nın, iktidar çatışmalarının veya mücadelelerinin çok ötesinde özel yaşama ve kültür örgütlenmesine sızan ve toplumsal güç oyununda kazanılan toplumsal üstünlük olduğunu belirtir. Connell, ayrıca hegemonyanın güç temelli üstünlük oluşturma anlamına gelmese de, güç temelli üstünlük kurmayla uyuşmadığının da söylenemeyeceğini ifade eder. Ancak hegemonya ve üstün olmanın birbirine uygun olması sık karşılaşılan bir durumdur. Fiziksel veya ekonomik şiddet egemen konumda olan bir kültür örüntüsünü desteklemekte (örneğin, sapıkların öldürülmesi veya dövülmesi) ya da ideolojiler fiziksel güç sahibi olanları onaylamaktadır (mesela yasa ya da düzen). Hegemonik erkeklik ve ataerkil şiddet arasında var olan ilişki birbirine yakındır (Connell, 1998: 246-247).

Hegemonik erkeklik, ataerkil sistemin güç ilişkilerinde yeniden üretilmesi noktasında doğrudan katkı yapar. Hegemonik erkekliğe ait olan pratikler şiddeti doğrudan doğruya içermez. Ancak bu Connell’in kullanmış olduğu hegemonya kavramı güç ilişkilerinden bağımsız değildir. Hatta hegemonik erkeklik ile ataerkil şiddet arasında bağ vardır. Genel anlamda ataerkil şiddet ve sistem hegemonyaya güç katar (Gürbüz, 2016: 130-131).

Oktan, hegemonik erkekliği saldırganlık ve şiddet gibi sosyal ilişki biçimlerinin de kullanılarak söz, eylem ve iktidarın sahibi olmayı işaret eden heteroseksüel bir kurgu ve kültürel bir ifade olduğunu ileri sürmektedir (2008: 155).

Connell, hegemonik erkeklik kavramındaki “hegemonya”nı mutlak olan kültürel bir egemenlik olmadığını ve farklı seçenekleri ortadan kaldırılma anlamına gelmediğini ifade eder. Connell, hegemonyanın güçler dengesi oyununda kazanılan üstünlük anlamına geldiğini belirtir. Diğer örüntüler ve gruplar, ortadan kaldırılmaz. Bunun yerine ikincil

konuma itilmektedir. O zaman hegemonik erkeklik, genel ve sadece tek bir “erkek cinsiyet rolü” anlayışından çok farklıdır (Connell, 1998: 247).

Toplumsal cinsiyet kategorisi olarak erkek ve erkeklik, genel bir bakış açısı olarak güç, iktidar, sertlik, zorluk ve şiddet gibi kavramlarla tanımlanmaya ve temsil edilmeye çalışılmıştır. Erkek demin ifade edilen bu tanımlama ve temsil biçimleri ile kimliğini inşa etmektedir. Erkeklik çalışmaları, Connell’in ortaya koyduğu hegemonik erkeklik kavramı ve postmodern erkeklik çalışmalarıyla beraber sadece tek bir erkeklik biçimi ya da şekli olmadığını ortaya koyar. Bunun yanı sıra erkeklikler arasında hegemonik erkek ve öteki-madun erkek gibi adlandırılan farklılaşmalar da söz konusudur (Akça ve Ergül, 2014: 15).

Kimmell, her bireyin eşit yaratıldığını ancak bu eşitliğin hızlı bir şekilde buharlaştığını belirtmektedir. Çünkü erkeklik tanımlamalarına toplumlarda eşit şekilde değer verilmemektedir. Kimmell, erkekliğin tanımı öteki erkeklik biçimleri ve ölçütleriyle karşılaştırılarak yapıldığını ifade eder. Heteroseksüel erkekleri tarif eden veya tanımlayan bu erkeklik, öteki erkekleri kusurlu bulan erkekliktir (2013: 95).

Türk, “hegemonik erkeklik”in imaj setine işaret ettiğini belirtir. Kaliteli eğitim alma, geliri yüksek bir iş sahibi olma gibi unsurların yanında, iyi bir aile babası olma, güçlü bir vücut yapısına sahip olma, heteroseksüel olma gibi özellikler bu imajın setini oluşturmaktadır. Bu imaj seti çerçevesinde hegemonik erkeklik medya, eğitim, sanat, spor, siyaset v.b gibi unsurlara kadar uzanan oldukça geniş bir alanı kapsamış ve bu alanlarda kabul görmüştür (Türk, 2008: 4).

Yüksel’e göre erkeklik, kadın ve erkek eşitsizliği çizgisinde üretilen temel bir mekanizmadır. Bunun yanı sıra erkeklik, sosyal sınıf, etnik köken, din gibi unsurlar temelinde şekil bularak kendisini hegemonikleştiren bir inşadır (Yüksel, 2013: 15).

Connell, hegemonik erkekliğin yanı sıra işbirlikçi, madun ve dışlanmış erkeklik türlerinin var olduğunu söyler. Connell, hegemonik erkekliğin belli bir kültürde, zamana ve mekana göre değişebileceğini vurgular. Farklı tarihsel koşullar içerisinde yaratılan farklı erkeklikler, değişen şartlar içinde birbiriyle çatışmaya, yeniden inşa olunmaya veya yerinden edilmeye yatkındırlar. Hegemonik erkekliği ideoloji açısından ele almak gerekirse ataerkinin meşruluğunu ve devam ettirilişini savunan mekanizmayı ifade eder (Baştürk ve Akça, 2014: 17).

Yüksel, farklı erkeklerin aynı zaman, mekan ve kültür içerisinde bir arada olabileceğini ileri sürmektedir. Hegemonik erkeliğin doğal yapısı, kadınlar ve öteki erkeklikler üzerinden kurduğu hiyerarşik ilişkilerle gerçekleşir. Erkeklikler sadece kişisel

performansla değil bunu yanı sıra birbirinden farklı kurumlar veya erkek gruplarınca da canlanabilmektedir (akt. Yüksel, 2013: 16).

Sancar, hegemonik erkekliğin yalnızca kültür pratikleri ve geleneksel alışkanlıklar içerisinde gömülü halde olan erkeklik tepkilerinden ve davranışlarından doğmadığını belirtir. Hegemonik erkekliği üretiminde kurumların etkisi önemlidir. Devlet, yasa, ticari şirketler; sendikaları, aile, ordu gibi kurumların varlığı sayesinde ekonomik ve kamusal faaliyetler, homofobik ve heteroseksüel erkeklik unsurları ile bir araya gelerek meşruiyet kazanır (Sancar, 2009: 32).

Tarihsel bağlamda toplumun, erkekten erkekliğini ortaya koymak için içinde bulunduğu beklentileri birbirinden farklıdır. Bu sebeple miras olarak erkeklik kaygan bir zeminde ilerlemektedir. Erkekler her zaman öteki erkekleri takip ederek “erkek” olur. Burada bahsi geçen erkeklik ataerkil erkekliktir. Ataerkil özellikler, kendisini temsil etmeyen öteki erkeği dışlar. Yeterli kadar sert ve kaba olmayan, küfretme davranışını sergilemeyen, zorluklar karşısında kırılğan olan erkekler kadınsı bulunmaktadır. Bu bakımdan erkeğin üzerine düşen görev her zaman erkekliğini kanıtlamaktır (Yavuz, 2014: 126).

Sancar, iktidarı elinde tutan erkek grubunun sayıca çok az olduğunu ancak bu durumun geniş bir erkek kitlesinin kabulü ve suçu paylaşma ile beslenen hegemonik bir oluşum olduğunu ifade eder. Çünkü hegemonik erkekliğin pratiklerini onaylamak, onlara katılmak veya sesiz kalmak farklı erkekliklere kazanç ve ayrıcalıklar sunar. Sancar bu ayrıcalıkları şöyle ifade eder:

Eril fantaziler yoluyla zevk almayı odağına alan erkek eğlenceleri dünyasına katılma, kadınsı-eşcinsel erkeklere aşağılayıcı ve dışlayıcı davranma özgürlüğü, alt-sınıf erkeklerin kızgınlıklarını boşaltmak için barlarda, sokaklarda, futbol maçlarında taşkınlık yapmalarına hoşgörü gösterme, erkeklerin kadınlar üzerinde sağladığı iktidardan yararlanma gibi ayrıcalıklardır bunlar (Sancar, 2009: 32).

Connell, hegemonik erkeklik ve ön plana çıkarılmış kadınlık ilişkisinden şöyle bahseder:

Aynen hegemonik erkeklik gibi ön plana çıkarılmış kadınlık da, içeriği her ne kadar özellikle ev ve yatak odasının mahrem alanıyla bağlı olsa da, kültürel bir inşa biçimidir. Kadınlar kendilerini hegemonik olmayan erkeklikler tarafından da ezilmiş hissedebilirler, hatta hegemonik örüntüyü daha tanıdık ve dolayısıyla katlanılır bulabilirler. Hegemonik erkeklik ve ön plana çıkarılan kadınlık arasında bir tür uyum vardır. Bu uyumun imlediği

şeyse erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğini kurumsallaştıran pratiklerin korunmasıdır. Toplumdaki bütün kadınlık biçimleri, kadınların erkeklere tümenden tabi kılınması bağlamında inşa edilmektedir. Bu nedenle kadınlar arasında, hegemonik erkekliğin erkekler arasında tuttuğu yeri dolduracak bir kadınlık biçimi yoktur. Bu temel asimetri, iki ana özellik içerir. Birincisi, toplumsal iktidarın erkeklerin elinde toplanmasının, kadınların öbür kadınlar üzerinde kurumsallaşmış iktidar ilişkileri kurabilmeleri için sınırlı bir alan bırakıyor oluşudur. İkinci özellikse öteki cinsiyet üzerinde egemenlik kurma etrafında hegemonik bir biçimin örgütlenmesinin kadınlığın toplumsal inşasında bulunmayışıdır. Kadınlığın inşasının kaçınamayacağı egemenlik yapısı, heteroseksüel erkeklerin küresel egemenliğinden başka bir şey değildir. Süreç bu egemenliğe boyun eğme eğilimini taşır. Boyun eğme, burada “ön plana çıkarılmış kadınlık” olarak adlandırılan ve en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği kadınlık örüntüsüne merkez oluşturur (Connell, 1998: 249-251).

Tarihsel sürecin getirmiş olduğu birbirinden farklı birçok erkek ve erkeklikler mevcuttur. Üstelik bu farklılıklar toplumdan topluma da değişmektedir. Ancak ataerkil sistem içerisinde genel olarak hâkim ve egemen olan hegemonik erkektir. Erkeğin hegemonik olması ataerkil sistem içerisinde oluşmuş ve anlam kazanmıştır. Ataerkil anlayış içerisinde erkek güçlü, kuvvetli, maddi olarak evi geçindiren ve neslin devamını sağlamak için kadını dölleyen gibi özellikleri sergilemelidir. İşte bu özellikler sayesinde erkek, hegemonyasını diğer bir deyişle iktidarını oluşturur. Yine ataerkil anlayış içerisinde kadın, evi içinde olması gereken, çocuk doğuran, namuslu gibi özellikler sergilemelidir. Erkek, ataerkil yapı içerisinde sadece kadın üzerinde hegemonyasını kurmaz aynı zamanda heteroseksüel olmayan öteki erkek ve erkeklikler üzerinde de hegemonyasını ve iktidarını kurar.

Hegemonik erkeklik beden pratiği üzerinden de biçimlendirildiği için beden sosyolojisi de bu kapsamda ele alınmalıdır.

2.2.1. Beden Sosyolojisi Bağlamında Hegemonik ve “Öteki” Erkeklik

Arpacı, toplumsal cinsiyetin inşasının, iktidar ilişkileri çerçevesinde bedeni, cinsiyete ve kimlik kategorisine sabitlediğini ifade eder. Bu anlamda tarihsel süreçlerle dolu bir alan olan toplumsal cinsiyet tartışması, iktidar ve beden politikalarını içerisinde barındırır (Arpacı, 2012:131).

Bayhan, bedene, sosyal inşa süreci anlayışı ile yaklaşmıştır. Toplum içerisinde yaşayan bireyler, cinsiyet kalıplarını sosyalleşme süreciyle birlikte öğrenmekte ve içselleştirmektedir. Beden sosyolojisi anlayışında, insan bedeni sadece fiziksel özellikler taşımaz. Dolayısıyla sadece nesne değildir. Bunun yanı sıra beden bir takım toplumsal anlamları temsil eden sosyal bir olgudur. Beden, fiziksel olmanın ötesinde toplumsal ve kültürel bir üretim nesnesidir. Beden, kişisel olmasının yanı sıra kamusal özelliği de vardır. Beden, içerisinde yaşadığı toplumdan aldığı kültürel kodları yansıtır (Bayhan, 2013: 149).

Beden olgusunu, iktidar tarafından baskı yapılan politik söylemler içerisinde ele Foucault'cu düşünceden, eril tahakkümden bıkmış olan kadınlık olgusunun kurtuluş çarelerine öncülük yapan feminizme kadar çok sayıda ekonomik, siyasal, kültürel, politik içerikli tartışma, beden olgusunu itaat etme ve tahakküm altına alma ilişkisinin merkezi haline getirmiştir (Köse, 2016: 176).

Foucault, bedeni iktidar mücadelelerinin ve ilişkilerinin odak noktasına yerleştirmiştir. Bu noktada Foucault, "biyoiktidar" ve kapitalizm ilişkisine dikkat çekmektedir (Bayhan, 2013: 151-152).

Foucault, bedeni disiplin altına alma ve nüfusu kontrol altında tutma bağlamında "biyoiktidarın", kapitalizm için vazgeçilmeyen bir unsuru olduğunu belirtmektedir. Kapitalizm, bedenlerin kontrollü bir şekilde üretim aygıtına dahil edilmesi ve nüfus hareketlerinin ekonomik değişimlere göre dizayn edilmesiyle güvence altına alınmıştır. Biyoiktidarda, örneğin; ordu ve okul gibi kurumlar disiplini sağlayan aygıtlar konumundadır. Bunu yanı sıra cinselliği düzenleme süreci de biyoiktidarın en önemli uygulamalarındandır (Foucault, 2007: 103-104).

Beden sosyolojisini ele alırken Pierre Bourdieu'ya ait olan habitus kuramına da bakmak gerekir. Bourdieu tarafından ortaya atılan "habitus" kuramını beden çerçevesinde şöyle açıklamaktadır:

Habitus bir tür *modus operandi* ya da toplumsal pratik biçim ve bireylerin kişisel tarihleri tarafından belirlenen bedensel eylemdir; özellikle de "doğal" davranışlar, bedensel ezberler, bedene yazılmış otomatik eylemlerdir; bir zihinsel durum olmaktan çok bedenin kendi toplumsal ezberleri olarak tanımlanabilir. Bedende depolanmış toplumsal olandır. Habitus toplumsalın beden üzerine bir dayatması ya da eylem programı olmaktan çok yaşayan organizmanın bir özelliğidir. Cinsiyet de temel bir habitus'tur (Sancar, 2009: 193).

Bourdieu'ya göre bireyin var olan sosyal konumu ve bedene ilişkin uygulamaları habitus çerçevesinde oluşturulmaktadır. Habitus, bireyin kazanmış olduğu, fakat sürekli

olarak kalıcı bir özellik şeklinde bedenine dâhil olandır. Bu anlamda, habitus cisimleşerek sermaye haline gelir. Habitus, bedenın toplumsal olmasına işaret etmektedir. Bedenin güzel, sağlıklı ve dayanıklı olması hakkındaki fikirler, bir sosyal sınıftan diğeri bir sosyal sınıfa farklılık gösterir. Toplumsal cinsiyet açısından bakıldığında ise habitus, bedenın kullanılması açısından farklılık oluşturmaktadır. Erkek ve kadın arasındaki yemek yemekten yürüyüşe kadar gözlemlenen farklı olmanın çözümlenmesi, cinsiyete dair bedenın kullanım şeklini vurgulamaktadır. Sosyal ortamlarda beden, cinsiyetin yanı sıra statü veya başka bir grup üyesi olmayla ilişkili ve farklı hareket etmektedir. Bireylerin taşımış olduğu toplumsal kimlikleri ve var olan cinsel karakterleri de, kişilerin kendi bedenlerine göre şekil alır (Işık, 1998: 138-142).

Beden sosyolojisi bağlamında erkeğin fiziksel anlamı da önemlidir. Connell, erkekliğin fiziksel anlamının, sıradan unsur olmadığını söyler. Erkekliğin Boy pos ve şekli, tavrını ve davranış alışkanlıklarını, belirli bazı fiziksel beceri özelliklerine sahip olmayı ve bu becerilerden bazılarının yarım veya eksik kalmasını, bireyin kendisine ait olan beden imajını, bunun diğeri insanlara gösterilme şeklini ve bu insanların da buna karşılık verme şekillerini, bireyin bedeninin çalışma ve cinsel ilişkideki işleyiş şeklini ifade eder. Connell, erkekliğin fiziksel anlamının, toplum içerisindeki yaşam tarzı aracılığıyla geliştiğini belirtir. İktidara hakim olan veya iktidarı elinde bulunduran erkeklerin toplumsal tanımı, zihinsel veya düşünsel beden imajlarının ve fantezilerin yanı sıra aynı zamanda kas gücüne, duruşa, beden duygusuna ve dokusuna dönüştürülmektedir (Connell, 1998: 122-123).

Foucault, yaşam üzerindeki iktidarın iki biçimde geliştiğine işaret eder. Bunlardan biri “insan bedeninin anatomo-politikası” bir diğeri ise “biyo-politika”dır. Foucault, “insan bedeninin anatomo-politikası” ve “biyo-politika”yı şöyle açıklar:

Bu bedenın terbiyesi, yeteneklerinin artırılması, güçlerinin ortaya çıkarılması, yararlılığıyla itaatkârlılığının koşut gelişmesi, etkili ve ekonomik denetim sistemleriyle bütünleşmesi, bütün bunlar disiplinleri şekillendiren iktidar yöntemleriyle sağlanmıştır: insan bedeninin anatomo-politikası. Bir diğeri ise biyolojik süreçlerin dayanağını oluşturan bedeni merkez almıştır: Bollaşma, doğum ve ölüm oranları, sağlık düzeyi, yaşam süresi ve bunları etkileyebilecek tüm koşullar önem kazanmıştır; bunların sorumluluğunun yüklenilmesi bir dizi müdahale ve düzenleyici denetim yoluyla gerçekleşir: İşte bu da nüfusun biyo-politikasıdır (Foucault, 2007: 102).

Beden, sadece fiziksel veya biyolojik özelliklerden ibaret değildir. Bunun yanı sıra psikolojik, sosyolojik unsurları da içerisinde barındırmaktadır. Beden, sosyalleşme

süreçleriyle birlikte düşünsel ve davranışsal anlamlarla biçimlenir. Sosyalleşme sürecinde beden, ait olduğu kültürel kodlarla donanır. Bu sayede benden sosyal ve kültürel süreçler içerisinde zamana göre de farklı anlamlar kazanarak yeniden inşa edilir. Bununla birlikte fiziksel görünüm, erkeğin iktidar sahibi olmasına veya hegemonya oluşturmaya katkıda bulunur. Erkeğin güçlü bir fiziksel bedene sahip olması, kadınlar ve öteki erkekler üzerinde baskı ve tahakküm oluşturmaya vesile olur. Tüm bu unsurlar çerçevesinde beden, sosyal inşa sürecinde iktidar pratiği olarak ortaya çıkar. İktidar pratiği olarak kullanılan beden, kapitalizme de hizmet eder. Çünkü beden, kapitalizmin üretim ve tüketim ilişkisinde bir denge unsurudur.

2.2.2. Hegemonik Erkeklik İnşasında Homofobi

“Homofobi”, 1960’larda ortaya çıkmıştır. George Weinberg homofobiyi, eşcinsellerle aynı ortamda bulunmanın heteroseksüel kişilerin yaşamış olduğu korku şeklinde tanımlamaktaydı. Başka bir tanımda Mark Freedman ise bireylerin eşcinsellere duyduğu öfke ve korkuyla tanımlamaktaydı. Yazar Audre Lorde, daha derinlikli bir yaklaşım geliştirerek homofobiyi, kişinin hem cinsinden birine duyduğu aşktan kaynaklanan korku ve başka bireylerin bu duyguyu fark ettiğinde nefretle karşılık vermesi olarak tanımlamaktaydı (Çalışkan, 2013:131).

Kimmel, Homofobinin eşcinsel erkeklığe karşı geliştirilen korku duygusunun ötesinde, eşcinsel bir birey olarak anlaşılmaktan dolayı duyulan korku ve endişeden çok daha fazlası olduğunu söylemektedir. Kimmel, Homofobinin, öteki erkekler tarafından maskemizin düşürülmesinden, erkeklüğimizin elimizden alınacağından bunun yanı sıra bize ve içinde yaşadığımız dünyaya yeteri kadar iyi olmadığımızı aynı zamanda sahici yani gerçek birer erkek olmadığımızı açığa çıkaracağından duyulan bir korku olduğuna dikkat çekmektedir. Erkekler, içlerinde var olan homofobi korkusunun, diğer erkekler tarafından görülmesine müsaade etmekten korkar. Bu korku aşağılanmaya işaret eder (Kimmel, 2013: 98-99).

George Weinberg, homofobinin beş nedeni olduğunu söyler. Bunlardan birincisi ve yaşadığımız zaman dilimi içerisinde genel olarak kabul gören homofobiyi kişinin kendi içerisinde eşcinsel arzuların var olmasından duyduğu gizli korkudur. Diğer dördü ise, din, kıskançlık, genel geçer değerlerin eşcinsellikle tehdit edilmesi ve özellikle de cinselliği dölleme ve aile ideolojisini tehdit etmesidir (Segal, 1992: 200-201).

Ertan, homofobinin genel olarak erkek eşcinsellere yönelik olduğunu söyler. Ertan, homofobinin, ortaya çıkmasındaki temel nokta olarak toplumsal cinsiyette farklılıklar gösterdiğine de dikkat çeker. Erkekler, kadın eşcinselliğinden ziyade erkek eşcinselliğine karşı, daha çok homofobik düşünce ve davranış sergilemektedirler. Heteroseksüel olan erkekler homofobiyi öteki erkekler üzerinde güç ve iktidar sahibi olmak adına araç olarak kullanır. Bunun yanı sıra heteroseksüel olan erkekler homofobiyi, kendilerini “gerçek erkekler” olarak inşa etme ve erkekliklerini doğrulama noktasında araç olarak kullanırlar (Ertan, 2010: 7).

Cengiz ve diğerleri erkeğin, kendini ötekiler üzerinden kurup inşa ettiğini ifade eder. Kadınlar ve geyler, erkeklerin kendi erkekliklerini kurup inşa ettikleri “öteki”lerdir. Erkekler, bir araya geldiği zaman kendisi gibi olmayan cinsler dışındaki bireylere karşı aşağılayıcı ve küçümseyici espriler ve konuşmalar yaparak erkekliklerini homojen hale getirirler. Bu durum ise erkekler üzerinde kaygı ve baskı yaratır. Bu baskının düşünsel ve davranışsal karşılığı ise kendisini homofobi, kadın düşmanlığı ve kadını görülen tüm şeylerden uzak durma şeklindedir. Aşırı uç durumlarda ise eşcinsellere karşı nefretin ötesinde şiddeti de yaratır (Cengiz ve Diğ., 2004: 59).

Ertan, hegemonik erkekliğin inşasının, tabi kılınmış erkeklikleri içerdiğine dikkat çeker. Hegemonik erkeklik, tabi kılınmış erkeklikleri, kendisi gibi olmayan, öteki, erkeklikle benzeşmeyen olumsuz birer unsur olarak hem kendisinin karşısında hem de kendinden aşağı bir şekilde konumlandırmaktadır. Hegemonik erkeklik mevcut olan hegemonyasını, bu süreci sürekli bir şekilde yeniden üreterek sürdürmektedir (Ertan, 2009:158).

Connell, çağdaş hegemonik erkekliğin en önemli ve ayırt edici özelliğinin heteroseksüellik olduğunu belirtir. Bundan dolayı hegemonik erkeklik evlilik kurumuyla güçlü bir bağ kurmaktadır. Böylece hegemonik erkekliğe tabi kılınmış erkeklik biçiminin belki de en önemlisi eşcinselliktir (Connell, 1998: 249).

Bu tabi kılma eylemi, ideolojik açılardan etkileşim ve savaşı beraberinde gerektirmektedir. Bu çerçevede eşcinsellerin karşı karşıya kaldığı şiddet, ayrımcılık, aşağılama, yasal taciz gibi uygulamalar, hegemonik erkekliği üretmek ve yeniden üretmek için kullanılan homofobiyle yakın ilişki içerisindedir (Ertan, 2009:158).

Connell, homofobiyle karşı karşıya kalan erkeklerin, eşcinsellerden ayırt edilmeye ihtiyaç duyduğunu vurgular. Bu ihtiyaç sayesinde erkek, eşcinsel olarak algılanmamak ve onu reddetmek için bunun yanı sıra eşcinsellerden uzak durmak için davranışlarında çok

fazla erkeksi imgeler kurma çabasına girişir. Bu durum eşcinsel erkekleri korku, nefret ve şiddet noktasında hedef tahtaya koyar. Çünkü eşcinsel erkekler hegemonik erkekliğin tanımlarına zarar vermektedir (Connell, 1998: 152).

Segal, “homofobi”nin sadece eşcinselleri ötekileştirmedini aynı zamanda kadınların da “homofobi”den nasibini aldığını belirtir. Homofobi, evlilik kurumu şeklinde düşünülen egemen erkeklik biçiminin, erkeklerin hem kadınlar üzerinde hem de var olan erkek ideallerinden vazgeçen öteki erkekler üzerindeki iktidarlarını koruyup muhafaza etmesini sağlayan çeşitli kurumsallaşmış rutinlerden meydana gelen bir erkekliğin savunusudur. Homofobi sadece eşcinsel erkeklere baskı uygulamakla kalmayıp bütün erkekleri hizaya sokmaya çalışır. Bunu yanı sıra erkeklerin içlerindeki “kadınsılığı” aşağılayarak kadınları da aşağılamış olur (Segal, 1992: 200).

Erkeğin toplumda kadın gibi algılanma korkusu, homofobik korkuya, cinsiyet ayrımcılığına neden olmaktadır. Çünkü kadın gibi görünme, erkeği ataerkil sistem içerisindeki erkek rolünden uzaklaştırmakta ve eşcinsellikle eş değer tutmaktadır. Geleneksel toplumlarda bu durum erkeklere yönelik yaptırımları beraberinde getirmektedir. Bu da korku unsuruna yol açmaktadır (Demirel, 2016: 261).

Segal, ordu eğitiminin erkekle kadın arasındaki karşıtlık veya zıtlığı keskinleştirmeye dayalı olduğuna dikkat çeker. Askerlik eğitiminde kullanılan “kadın” terimi yetersiz performans gösteren kişileri aşağılamak için kullanılır. Böylece cinsel güç, cinsellik ve saldırganlık arasındaki mevcut olan kültürel ilişkiler pekiştirilir. Bu tip uygulamalar yalnızca erkekleri disipline etmeyi değil, bunun da ötesinde “dişiliğe” özgü olan gerçeklikler karşısında “erkeklik” ruhunu güçlendirmeye yaramaktadır. Bu noktada Segal, Royle'un önemli bir gözlemini aktarır: “Kadınsılık askerin en büyük suçuydu” ve “bazıları için bir silah taşımak sürekli ereksiyonda olmaya benziyordu” (1992: 42).

Göregenli, pek çok sosyal psikoloğun, homofobinin, sadece ırkçılık ve seksizmle bağlantıları içinde anlaşılabilirliğini düşündüğünü aktarmaktadır. Homofobi, bu bağlamda seksizmin kayda değer bir silahıdır. Göregenli ayrıca erkekliğin cinsiyetçi bir anlayışla kullanılması sayesinde, insanlığı korunmak ve kontrol etmek için bir mekanizma haline geldiğine dikkat çeker (2009: 10).

Heteroseksüellik dışında kalan cinsel tercihler veya yönelimler, üretim ilişkilerinin düzenlenmesi ve kontrolüne tehdittir. Bu tehdit sebebiyle, tek biçimli yaşam tarzına dayalı sistemler, birbirinden farklı cinsel arzu, istek ve tercihleri mevcut düzenin temel ilkelerini

reddedip buna kaşı gelen yönelimler olarak var olan ve meşru olarak görülen düzenin dışına atar. Homofobinin esas amacı düzenin korunmasıdır (Toker, 2017: 2).

Homofobiyle ilgili özgün görüşlerden biri de Butler'e ait olan "homofobik terör"dür. Butler cinsellik ve toplumsal cinsiyet bağıntısını ve bu bağıntı içerisinde yer alan "homofobik terör"ü şöyle ifade etmektedir:

Homofobi, çoğunlukla hasarlı, zayıf ya da başka şekillerde dışkılanmış toplumsal cinsiyetleri eşcinsellere atfetmesi, gey erkeklerin "dişil" ya da lezbiyenlerin "eril" olarak nitelenmesi üzerinden işlediği için ve eşcinsel edimlerin icrasına yönelik homofobik terör, var olduğu yerde, çoğunlukla uygun toplumsal cinsiyeti kaybetmeye yönelik olan bir terör olduğu için ("bundan böyle gerçek veya uygun bir erkek olmamak" veya "bundan böyle gerçek ya da uygun bir kadın olmamak"), cinselliğin nasıl toplumsal cinsiyetin denetimi ve utandırmayla mecbur edilişi üzerinden düzenlendiğini açıklayan kuramsal bir aracın varlığını korumak hayatidir (Butler, 2014: 335-336).

Homofobi, eşcinsellere karşı duyulan korku olarak nitelendirilse de bunun çok daha ötesindedir. Homofobi bir korkudan daha fazlasıdır. Eşcinsellere yönelik ayrımcılık, nefret, fiziksel veya duygusal şiddet gibi unsurları içermektedir (Ertan, 2010: 3).

Segal, eşcinsellerin karşı karşıya kaldığı zulmü şöyle tarif eder: Eşcinsel olmayan erkeklerin, diğer erkeklerden meydana gelen ve azınlığı oluşturan bir gruba karşı yapılan harekettir. Bunun yanı sıra eşcinsellere yapılmakta olan zulüm, tüm erkeklerin içinde var olan "kadınlığın" zorla bastırılmasının bir diğer sonucudur. Bu yaklaşımın amacı erkekleri kadınlardan uzak tutmak ve kadınları erkeklerden aşağı bir konuma itmektir. Segal, homofobinin cinsel azınlıklara baskı uygulama politikası olmadığını ileri sürerken bunun genel olarak bütün erkek ilişkilerini düzenleyip dizayn eden güçlü bir araç olduğunu belirtir (1992: 42).

Toker homofobiyi heteroseksizm açısından ele alarak, heteroseksizmin, ötekini kendi değeri karşısında değersizleştirdiğine dikkat çeker. Homofobi, ötekini dışlayan ve yok sayan baskıcı mekanizmalar üretir. Dolayısıyla devamlı ayrımlar üretip kendi meşru araçlarını tesis eder. Heteroseksizm düşüncesine karşı çıkan arzu, istek ve yönelimler, heteroseksizm için korku merkezleridir. Korku yaratan bu fark, üremeye dayalı kurumsal hale gelmiş toplumsal cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılmasına dair bir fark olduğu için hem korku hem şiddet, yapısal ve evrensel hale gelmektedir (Toker, 2017: 2).

Butler, iktidarın ancak "tutarlı" olarak görülen toplumsal cinsiyetler üzerinden ve içerisinden yürütülebildiğini belirtir. Tutarlı ve istenilen kimlikler, bu toplumsal cinsiyetler

doğrultusunda kurgulanan ve düzenlenen pratiklerle oluşturulur. Bu pratikler içerisinde “kadınsı” ve “eril” olan arasında zıtlık kurulur. Bunlar “kadın”ın ve “erkek”in ifadesel özellikleri olarak anlaşılmaktadır. Bunlardan birisinin diğerini mecburi olarak arzulanacağı varsayılmaktadır. Arzu sadece bu ikili karşıtlık arasında olabilecek bir olgu olarak görülerek heteroseksistleştirilmektedir. Bunların dışında ortaya çıkan öteki toplumsal cinsiyete bağlı kimlikler “sapkın” veya “aykırı” olarak görülmektedir. İşte bu noktada iktidar, heteroseksist arzular referans alınarak uygulanır. Erkek olanın, kadın olanın üzerinde heteroseksist arzu gütmesi sayesinde bir yönetim kurduğu söylenebilir. Öteki toplumsal cinsiyetler ve arzular dışlanarak bastırılır (akt. Demren, 2008: 75).

Homofobi bir ötekileştirme aracıdır. Hegemonik erkek ve heteroseksüel erkek olma haricinde geriye kalan erkeklikler aşağı ve öteki konumdadır. Özellikle eşcinsellik heteroseksüelliği tehdit eder. Dolayısıyla aile kurumunun ve insan neslinin devamını riske atar. Homofobik duygu gerçek erkekliğin yeniden inşa edilmesinde kullanılır. Öteki erkekler üzerinde baskı aracı olduğu gibi bunlar üzerinde iktidar oluşturma yoludur. Homofobik tutum, geyleyler, kadınlar, lezbiyenler, trans bireyler, biseksüeller üzerinden erkekliği kurar. Homofobik tutumda, kadınsı görülen her şeyden uzak durulur. Çünkü kadınsı görülme korkusu erkekliğe gölge düşürür. Homofobi şiddet ve nefreti de beraberinde getirmektedir. Eşcinsel erkekler hegemonik erkekliği tehdit ettiği için şiddete maruz kalır. Aynı zamanda homofobi sadece eşcinsel erkeklere ders vermekle kalmayıp ataerkil erkeklik değerlerinden vazgeçmiş olan erkeklere de ders vererek onlar üzerinde de egemenlik kurar. Eşcinsellik ataerkil erkeklikten uzaklaşmak olarak gördüğü için kadınsı olmaya atfedilir. Dolayısıyla bu yöntemle kadın da homofobik tutumla aşağılanmış ve öteki konumuna oturtulmuş olur. Bunun sonucu olarak da erkekler kadınlarla arasına mesafe konulur.

2.2.3. “Öteki” Erkeğin Dışileştirilmesi ve Marjinalize Edilmesi

Ataerkil kültürde erkekliğin tanımı heteroseksüellik çerçevesindedir. Bu erkeklik, öteki erkekler ölçülerek ve kusurlu bulunarak ölçütleri ortaya koyan erkekliktir (Kimmel, 2013: 95).

Özellikle ataerkil yapıda erkeğin kadınsı gözükmesi veya algılanması, saygınlığını yitirmek anlamına gelir. Bu sebeple erkeğin uzak durması gereken duygular ve davranışlar vardır. Örneğin; ağlamak, duygusal olmak, ev işleri yapmak bunlardan bir kaçıdır. Bu

unsurlar kadınsı olarak kodlandığı için erkekliğe zarar verir. Burada erkeğe kadınsı olmama sınırı çizilmektedir (Demirel, 2016: 261).

Bir erkeğin “pasif” konuma olması erkek egemenliğine dayalı ataerkil düzen içerisinde kabul edilemez. Bu durum ayrımcılığı ve ötekileştirilmeyi beraberinde getirmektedir. Erkeğin sosyal tercihleri heteroseksüel erkeği yansıtmıyorsa erkek egemenliği için tehlike çanları çalıyor demektir. Genel olarak heteroseksüel tercihleri olmayan erkekler, dişillik atfedilerek “kadınsı” unsuru içerisine hapsedilir (Gürhanel ve Arkonaç, 2013: 2).

Ataerkil yapı erillere üstünlük verirken, dişil olanı olumsuz veya negatif olarak tanımlar. Ataerkil kültür erkekliği onaylar, kadınlığı ise “öteki” olarak görür (Kabadayı, 2013: 93). Lacancı düşünüşte iki cins yoktur. Tek bir tane cins vardır. O da biri ve onun öteki'si. Yani “kadın yoktur (La femme n'existe pas)” (Segal, 1992: 118).

Eşcinsellik kabul edilemez bir cinsel sapkınlık olarak değerlendirilip ve ötekileştirilse de, aynı cinsiyete sahip kişiler arasındaki ilişkilerin de kadın-erkek ilişkisi tasarımının dinamiklerine sahip olduğunu ifade eder. Yani eşcinsel olan partnerlerden biri diğerini, her anlamda domine eder. Bu bağlamda herhangi bir toplumsal yapıda olduğu gibi bu yapıda da bir yöneten erkek ve bir de yönetilen kadın vardır. Bu düşünce çerçevesinde eşcinsel partnerlerden birinin daha kadınsı(Biyolojik olarak erkek olan) diğerinin de daha erkeksi(heteroseksüel) olması beklenmektedir (Seymen, 2009: 176).

Yaygın olan cinsiyet ideolojisinden hareketle, Tapınç, eşcinseller açısından da sadece ikili bir cinsiyet tanımının olduğunu söyler. Çünkü ataerkil sistem, farklı kimliklerin ortaya çıkmasına engel olur. Zira farklı kimlik modelleri demek, ailenin, neslin ve nihayet erkek egemenliğinin tehlikeye girmesidir. Tapınç, Türkiye'deki eşcinsel bireylerin çoğunun, eşcinsel olduğunu fark ettiğinde, kadınlığı ve kadınlık imgelerini içselleştirerek kadınsılığı benimsediklerine dikkat çeker (akt. Bereket, 2009: 201). Bu nedenle, kültürel olarak tanımı yapılmış “erkeklik” terk edildiğinde, tek güvenli yer, kadınlık alanıdır. Bir erkekle eşcinsel ilişki sırasında giren taraf olmak da damgalanmaya müsaittir ancak “aktif” olan eşcinsel erkek yine de “aktif” olmasını güçlü bir şekilde “erkek gibi becerdiğini” duyurduğu müddetçe erkeklerin dünyasında kabul görür ve yerini muhafaza edebilir (Bereket, 2009: 201).

Bereket, eşcinsel ilişki deneyimleri açısından Türkiyeli erkeklerce kullanılmakta olan cinsiyet rolünün, Akdeniz Bölgesi ülkeler ve Latin Amerika ülkelerinin büyük bir bölümünde yaygın olan cinsiyet yüklü söyleme dayandığını savunur. Bereket, toplumsal

cinsiyet ve cinsel ilişki çerçevesinde eril ve dişil kavramlarının aktif ve pasif kavramlarla şekillendiğini ifade eder. Bereketin savunusuna göre, “veren” kişi, kadın veya “gerçek” eşcinseldir. “Koyan” kişi de “gerçek” erkektir. Bu durum tatbikî erkeğin girme eylemindeki aktif olma rolüne karşılık gelirken, kendini vajinal veya anal ilişkide girilen olmak suretiyle sunan kişilere karşılık gelmektedir. Eğer kişinin özneliği eril ve eril pratik, girme eylemi ise anal ilişki sırasında “aktif” olmak, bu öznelik durumuna güç katar. Fakat aynı kişi aynı anda “pasif” ise, o kişinin erillliği her an tehdit ve tehlike altındadır. Eril aktiflik ve dişil pasiflik arasındaki ayrım, cinsellik gerçeğinin dizayn edilmesinde merkezî olduğu da söylenebilir (Bereket, 2009: 200).

Bingöl’e göre eşcinsellik olgusunda toplumsal cinsiyet ayrımında ve yaptırımlarında biyolojik ayrım kullanılmaktadır. Biyolojik cinsiyet ayrımı her şeyden önce “üremeyi” kendine ölçüt olarak belirlemektedir. Ancak üreme temeline yönelik biyolojik durum, toplumsal cinsiyet kimliklerine yakıştırılıp uygun görülen yönelimler adı altında heteroseksüelliğin doğal hale getirilmesine yol açmaktadır. Erkek eşcinsel bireylere “kadınsılık” yakıştırması demin ifade edilen doğallaştırmanın bir sonucudur (Bingöl, 2014: 109).

Bourdieu, insan bedeninin toplumsal alanlarda var oluşu sırasında cinsel anlamlarla inşa edildiğini söyler. Diğer bir ifadeyle insan bedeninde bulunan cinsel anlamlar sembolik biçimde inşa olunmaktadır (Akt. Sancar, 2009: 191). Örneğin bedene bakıldığında, bedenin önü cinsel farklılığa işaret eder. Bedenin arka kısmı ise farklı olmayan alan olduğu gibi dişil, pasif, itaatkâr ve eşcinsel olma sembolüdür. Bedene kamusal çerçevede bakıldığında bireysel temsilin saygın araçları yüz şekli, gözler, bıyık, ağızdır. Bu unsurlar kimliğin temel göstergelerini oluşturur. Bedenin gizli veya özel diye tabir edilen kimi kısımlarına namus ve utanma gibi kavramlarla dişil anlamlar yüklenmektedir. Böylece cinsel ilişkiler toplumsal tahakkümü temsil eder. Başka türlü ifade etmek gerekirse tersine tahakküm ilişkileri anormal olmayan ve doğal ilişkiler olarak kodlanır. Bedenin anlam yapısında aktif olmak erillliği ve pasif olmak dişillliği temsil eder. Bu ayrım tutkuyu belirler. Sahip olma, tahakküm etme, erotik olarak yapılan itaat, vs. bunu belirten unsurlarıdır. “Girme” (penetration) eğer bir erkek söz konusu ise egemen libidonun göstergesi olur. Bu ise erillikten hiç kopmaz, karşıt unsurunu da dişileştirmektedir (Sancar, 2009: 191).

Nealy, hegemonik erkekliğin sadece kadınları değil öteki erkekleri de marjinalleştirdiğini söyler. Goffman’a göre, genel olarak bilinen erkeklik ölçütleri, öteki erkekleri aşağı olarak görür. Bu nedenle tüm diğer erkeklerin, genel geçerliliği olan basit

erkeklik ölçütlerince marjinalleştirildiğine işaret eder. Bu durum birçok trans erkek bireyin verdiği mücadelenin temelidir. Hegemonik erkekliğin ölçütlerini içselleştirip özümsemeye, trans erkek bireyler her zaman yetersiz bırakılır. Trans erkek bireyler hiçbir zaman “gerçek” erkek olmayacaklardır. Bunun yanında hegemonik erkeklik, trans erkek bireyler tarafından içselleştirildiği takdirde, kendilerini kuvvetle muhtemel yetersiz, değer verilmeyen, yarım ve aşağı olarak görmektedirler (Nealy, 2015: 228).

Gerçek bir erkek miyim sorusu neredeyse tüm erkeklerin yüzleştiği bir sorudur. Trans erkek bireyler ve uçlardaki erkekler genel olarak geçerliliklerinin olmadığı dünyada gerçek olduklarını ispat etmek için mücadele vermektedirler. Kimmel’e göre, bütün erkekler sürekli erkekliklerini kanıtlamak zorundadır. Bu bağlamda, trans erkek bireylerin gerçek olarak kabul edilme çabası, erkek olmaya verilen anlamın uçlardaki bir ifade şeklindedir (Nealy, 2015: 228).

Ataerkinin temel argümanlarından olan hegemonik erkeklik ve heteroseksüellik dışında kalan bütün cinsel kategoriler öteki olarak kabul edilmektedir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde ataerkil sistemde, hegemonik erkek dışında kalan öteki erkekler dişillığe atfettirilir. Heteroseksüel olmayan öteki cinsel kimliklere sahip bireyler, örneğin; geyler, trans bireyler, eşcinseller, biseksüel erkekler, ataerkillik tarafından kadınsı olarak görülmektedir. Ancak buradaki kadınsılık pasif olmaya işaret etmektedir. Eşcinsel bir erkek pasif değil aktifse bu bağlamda ataerkilliği derinden sarsmaz. Ancak tam tersi durum ataerkinin tehlikeye atar. Gerçek erkek, becerendir. Becerilmek kadınsı bir eylemdir. Becerilen erkek dahi olsa bu onun dişil veya kadınsı olarak kodlanmasını sağlar.

Eşcinsel erkeklere dişiliğin atfedilmesi toplumsal olduğu kadar bir bakıma biyolojik temelli anlayışa da bağlıdır. Çünkü erkeğin fizyolojik ve anatomik yapısı girmeye ve döllemeye özgüdür. Ataerkilliğin ve özellikle ailenin devamı buna bağlıdır. Bu durum da heteroseksüel bireylere ve kimliğe dayalıdır. Heteroseksüellik insan neslinin devamında ataerkil sistemin olmazsa olmazıdır. Erkeğin ötekileştirilmesi sadece cinsel kimlik üzerinden gerçekleştirilmemektedir. Bunun yanı sıra statü, etiket-kariyer, ekonomik kazanç, fiziksel görünüm gibi unsurlar çerçevesinde de erkek bireyler hem cinsleri ve kadınlar tarafından da ötekileştirmeye maruz kalmaktadır. İyi bir iş ve statü sahibi olmamak, fiziksel olarak güçlü, kuvvetli ve karizmatik olmak, toplumda iktidar sahibi olmak hegemonik erkekliğin göstergeleridir. Bu çerçevenin dışında kalmak erkek bireyler için öteki olmaktır.

2.2.4. Hegemonik Erkeklik Olgusuna Eleştirel Yaklaşımlar

Hegemonik erkeklik konusunda zamanla farklı görüşler ve önermeler ortaya çıkmıştır. Özellikle Connell'ın hegemonik erkeklik anlayışı çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Bunun yanı sıra hegemonik erkeklığe yeni tanımlamalar ve yaklaşımlar getirilmiştir. Bu bakımdan hegemonik erkeklığı biraz daha açmak için eleştirilere ve yeni yaklaşımlara bakmakta fayda vardır.

Connell, erkeklığın cinsiyet sistemi içerisinde ele alınması gerektiğini ifade etmiştir. Kültür, sınıf, zaman ve mekân farklarını dikkate alarak kavramın anlamının devamlı değiştiğini söylemiştir. Mutluer, Connell'ın erkeklik kavramında öznenin kim olduğunu net bir şekilde belirlemediğini ve genellemeler yaparak kategori haline getirmekten uzak durmadığını belirtmiştir. Bu nedenle kavram, bir çok düşünür tarafından bu genellenenin netlik yansıtmaması, tutarsız olması, ampirik çalışmalarda yetersiz kalması, postkolonyal ve queer tartışmalarla ilişkilendirilmemesi sebebiyle eleştirilerin hedefi olmuştur (Mutluer, 2009: 15).

Connell, 1995'te kaleme aldığı *Erkeklikler* kitabındaki fikirlerini, eleştirileri dikkate alarak tekrar gözden geçirmiştir. Connell eleştiriler doğrultusunda, tabi kılınan (*subordinated masculinity*), marjinalleştirilen (*marginalized masculinity*) ya da işbirlikçi (*complicit masculinity*) erkeklikler gibi daha net ayrımlar yapmıştır (akt.Sancar, 2009: 33-34).

Bozok, Connell ve izleyicilerinin, erkeklik tartışmalarında marksist feminist veya sosyalist feminist bir yaklaşımla sınıfın öneminden söz etmediklerini söyler. Bozok, Connell ve bazı izleyicilerinin üzerinde durmadığı sınıf konusunda eleştiriler getirmektedir. Bozok, sınıfın ataerkil sistemle ilişki içerisinde olduğuna ve ataerkil sistemle el ele verip toplumsal yapıyı biçimlendiren önemli faktörlerden biri olduğuna dikkat çeker. Bu anlamda erkek egemenliğinin, ataerkillikle ilişki içerisinde olan sınıf etmeninden beslendiğinin vurgulanması gerektiğini belirtir. Bozok, sınıfın, hegemonik erkeklığe biçim veren unsurlardan herhangi biri olmadığını ve kapitalist ataerkilliğin temel unsurlarından biri olduğunu belirtir. Dolayısıyla erkek egemenliğinin inşa edilme stratejileri tartışılırken, hegemonyanın perde arkasındaki belirleyici unsurlarından biri olan sınıfsal etkenlerin dikkate alınması ve erkeklik tartışmaları içerisinde sınıf unsuru çerçevesinde de çözümlenmelerin olması gerekmektedir (Bozok, 2009: 440-441).

Hegemonik erkeklige eleştiriler getiren diğ er bir isim Donaldson'dur. Donaldson, hegemonik erkekligin kadınların itaatini ve bağımlılığını sağladığı gibi, hegemonik erkeklik konumunda yer alan az miktardaki erkeğin, kendi konumlarını toplumsal ve teknolojik gelişimin itici gücü olarak sunmayı başarıp öteki erkekler ve erkeklikler üzerinde denetim sağladığını ve bu sebeple hegemonik olmayı başardığını belirtir (akt. Sancar, 2009: 34).

Demetriou, hegemonik erkekligin, yalnızca kadınlar üzerinde tahakküm oluşturmadığını, mevcut egemen toplumsal sınıf ve etnik gruba dahil olmayan öteki erkekler üzerinde de eril tahakküm oluşturduğuna işaret ederek, erkeklerin kendi arasında var olan hiyerarşik ilişkilerde, hegemonik erkekligin diğ er erkekler üzerinde hüküm sahibi olmasına ve kendini zorla kabul ettirmesine dikkat çekti. Demetriou bunu "içsel hegemonya" olarak tanımlamıştır. Demetriou, ortaya attığı bu görüşle hegemonik ve diğ er erkeklikler arasında var olan iktidar ilişkilerini merkeze alan bir tartışma yaratmaya amaçladı (akt.Sancar, 2009: 34-35).

Jeff Hearn, hegemonik erkeklik yerine, "erkek hegemonyası"nı ifade etmek gerektiğini söylemektedir. Hearn, hegemonyanın bazı erkeklerin ve kadınların onayını alan ataerkil iktidar ilişkilerden ibaret olduğunu ifade etmektedir. Hearn, ayrıca hegemonik erkekligi ve onun getirmiş olduğu değerleri güçlü bir biçimde savunan erkeklerin, bu değerleri en iyi şekilde temsil eden erkekler olmadığını, tam tersi bir durum olarak eril iktidara sahip olan kişiler ile hegemonik erkekligi kültürel değer açısından temsil eden erkeklerin farklı kişiler ya da erkekler olma ihtimalinden bahseder (akt. Sancar, 2009: 36-37).

Erkeklik çalışmalarında üzerinde durulan diğ er konulardan biri de erkeklik krizidir. Cook ve Bernink, erkeklik çalışmalarında, heteroseksüel erkekligin yabancılaşmasına ve parçalanmasına erkeklik krizi adını vermiştir (akt. Yüksel, 2013: 18).

Susan Faludi ve Mairtin Mac an Ghail'in, çalışmalarında erkeklik krizinin altını çizmeye çalışmışlardır. "Erkeklik krizi" analizine göre, kapitalizmin üretim süreçlerini devam ettiren, kamuya şekil vererek eril siyaset ve kamuoyu oluşturma görevlerini yerine getiren "egemen erkeklik değerleri" artık revaçta değildir. Egemen erkeklik değerlerinin yerini imgeler, reklam, süs ve tüketim kültürü almıştır. Buna göre yeni-liberalizmin egemenliğinde artık alt sınıfta yaşayan erkeklerin hedefinde tam gün bir iş sahibi olmak yoktur. Bunun yerine şiddet, seks ve futboldan unsurlarından oluşan yeni bir erkek dünyası vardır (akt. Sancar, 2009: 39).

Connell ve Wood'a göre günümüzün kapitalizm anlayışında, belirli bazı devletlerin haricinde güçlü olan kurumlar küresel piyasalara hakim olan ulus aşırı şirket veya holdinglerdir. Dolayısıyla küresel ekonomiye yön veren ve küresel anlayışa sahip olan yöneticilerde görülen, “ulus aşırı iş erkeklığı” olarak tanımlanan yeni ve farklı bir hegemonik erkeklik biçimi ortaya çıkmıştır (akt. Baştürk Akça ve Ergül, 2014: 19).

Çalışmanın bu bölümünde Connell tarafından ortaya atılan hegemonik erkeklik konusunda farklı görüş ve yaklaşımlara yer verilmiştir. Bu kapsamda Hear'nın ortaya attığı “erkek hegemonyası” ve Demetriou'nun “içsel hegemonya”sı üzerinde durulmuştur. Ayrıca Cook ve Bernink'in “erkeklik krizi”ne değinilmiştir. Ayrıca Bozok'un “hegemonik erkeklik” kapsamında sınıf eleştirisine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde çalışmanın esas amacını ve önemini oluşturan “öteki erkek”lik olgusunu daha net bir şekilde ortaya koymak için komedi türündeki örnek filmler üzerinden erkek karakter ve tiplerin temsiline bakılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ FİLMLERİNDE “ÖTEKİ” ERKEKLİĞİN TEMSİLİ

Bu bölümde, tez çalışmasının can alıcı noktasını oluşturan “öteki erkek”in temsili ele alınacaktır. Bu kapsamda 2001 yapımı olan Vizonte, 2004 yapımı olan G.O.R.A. ve 2008 yapımı olan Recep İvedik filmlerindeki erkek karakterler ayrıntılı bir şekilde analiz edilecektir. Özellikle bazı erkek karakterlerin, mizahi unsurlar kullanılarak hangi sosyal özellikleri bakımından “öteki erkek” olarak konumlandırıldığı dikkatle incelenecektir.

3.1. Vizonte

3.1.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Yılmaz Erdoğan, Ömer Faruk Sorak

Senaryo: Yılmaz Erdoğan

Yapımcı: Necati Akpınar

Müzik: Kardeş Türküler

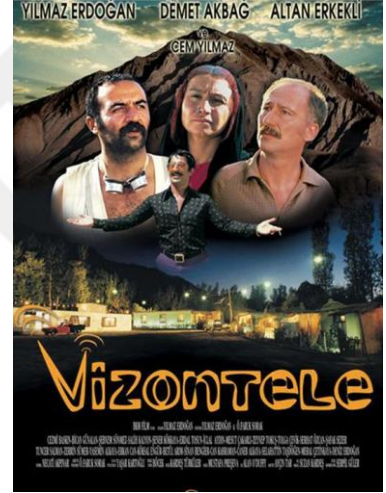
Görüntü Yönetmeni: Ömer Faruk Sorak

Süre: 119 Dk.

Tür: Dram, Komedi

Ülke: Türkiye

Vizyona Giriş Tarihi: 02.02.2001

Oyuncular: Yılmaz Erdoğan (Deli Emin), Demet Akbağ (Sıti Ana), Altan Erkekli (Belediye Başkanı Nazmi), Cem Yılmaz (Fikri), Şebnem Sönmez (Gülizar), Bircan Günalan (Sezgin), Erdal Tosun (Şehmuz), Cezmi Baskın (Latif), Meral Çetinkaya (Nevin), Yasemin Alkaya (Gülşen), Zeynep Tokuş (Asiye), İclal Aydın (Reyhan), Salih Kalyon (Casım), Erkan Can (Mela Hüseyin), Tolga Çevik (Nazif), Mesut Çakarlı (Rıfat), Tuncer Salman (Ahmet), Şafak Sezer (Veli), Şener Kökkaya (Basri), Zerrin Sümer (Zerrin), Selahattin Taşdöğen (Simo), Betül Arım (İsmihal), Sinan Bengier (Cevat), Deniz Erdoğan (Cevdet), Yaşar Akın (İhsan), Caner Alkaya (İso), Şenol Ballı (Yılmaz), Şahin Yaylı (Musto), Sinan Kılıç (Aykut), Köksal Engür (Tekin), Yaşar Cemil Akın (İhsan), Can Kahraman (Ezo), Aydın Aydın (Zakir), Serhat Özcan (Engin), Pınar Tezcan (Leman), Nusret Karakuş (Veysi), Aykut Erdoğan (Sıtkı), Andrea Lızkova (Chirisitine).

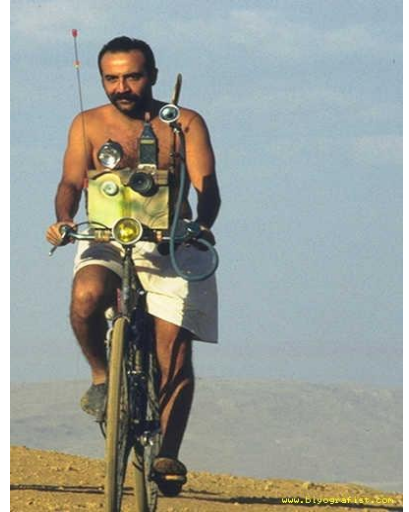
3.1.2. Olay Örgüsü

Hikâye 1974 yılında Van'ının Gevaş ilçesinde gerçekleşmektedir. Gevaş'ta yaşayan yöre halkının tek eğlencesi yazlık sinemadır. O dönem Anadolu insanı artık yavaş yavaş televizyonla tanışmaktadır. Bu kapsamda devletin yetkili birimleri tarafından TRT'den bir ekip görevlendirilerek, bir adet televizyon ve beraberindeki verici, anten gibi teknik destek malzemeleri, Van'ın Gevaş ilçesine getirilir ve Belediye Başkanı'na teslim edilir. Televizyonu getiren TRT ekibi sistemi kurmadan alelacele ilçeden ayrılır. Dolayısıyla ortada büyük bir sorun vardır. Televizyonunun, verici, anten gibi malzemelerle birlikte nasıl kurulacağını kimse bilmemektedir. Belediye Başkanı Nazmi bu işi, ilçede yaşayan radyo tamircisi ve teknoloji meraklısı Deli Lakaplı Emin'e verir. Deli Emin teknik bilgisi ve becerisiyle, Belediye Başkanının da gayretiyle televizyon sağlıklı bir şekilde çalıştırılır. Belediye Başkanı Nazmi yöre halkını kendi evinde toplayarak hep birlikte televizyon izlemeye başlarlar. Ancak ilk anda televizyonu izlerken kötü bir haberle karşı karşıya kalırlar. Askere giden köyün delikanlılarından Rıfat'ın(Nazmi'nin oğlu), Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında şehit olduğunu öğrenirler.

3.1.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili

3.1.3.1. Deli Emin (Yılmaz Erdoğan)

Deli Emin karakteri, teknoloji meraklısı ve radyo tamirciliği yapan aynı zamanda halk dilinde “akıllı deli” diye tabir edilen bir karakter olarak hikâyede yerini almıştır. Teknolojik bilgisi ve radyo tamir etmesi, Emin karakterine sıfat olarak giydirilen “akıllı deli” söylemini destekler niteliktedir. Emin, ilçeye getirilen televizyonun kurulması ve çalıştırılması görevini üstlenmiştir. Emin, kendisine verilen görevi başarılı bir şekilde yerine getirmiştir. Emin karakteri, yaşadığı evde kurduğu, ilkel de olsa bir takım teknolojik aletler sayesinde yaşamını kolaylaştırmaktadır. Emin karakterinin bu becerileri, kendisini yöredeki erkeklerden ayıran bir özelliktir. Yöre halkı tarafından deli lakabıyla nitelendirilse de teknolojik bilgi ve becerisiyle “akıllı ve deli olmanın ince sınırındadır.”

3.1.3.2. Rıfat (Mesut Çakarlı)

Rıfat, Belediye Başkanı Nazmi'nin (Altan Erkekli) oğludur. 20 yaşında olan Rıfat askere gitmek üzeredir. Asiye (Zeynep Tokuş) adında sevdiği bir kız vardır. Rıfat askere gitmeden önce sevgilisini görmek için evine gider. Ancak gizlice pencereden zorla

odasına girer. Rıfat karakterinin bu davranışı tip hegemonik erkeklik davranışıdır. Cesaret gösterisi hegemonik erkekliğin temel noktalarından biridir. Rıfat sevgiliyle vedalaşırken askere gitmesini gerekçe gösterip onu dudaktan öpmek ister. Rıfat'ın bu öpme arzusu ve eylemi karşı cinse ilgi duyan ve ataerkillik sisteminin en önemli erkeklik temsili olan heteroseksüel erkeklik pratiğini ifade eder. Rıfat'ın repliklerinde askerliğin bir görev olduğunu duyarız. Serpil Sancar'ın deyişiyle modernikle beraber devlet, bütün erkeklere askerlik aracılığı ile bir övünme, onur duyma olanağı sunup “erkekliğe kavuşturmuştur”. Derin okumada Rıfat iktidarı (Devleti) askerlik aracılığı ile onaylar ve ona karşı kendini sorumlu hisseder. Böylece Rıfat da erkekliğine kavuşmuş olur. Rıfat'ın Kıbrıs barış harekâtında şehit olması ise yine Sancar'ın ifadesiyle vatani kurtaran erkek imgesine işaret eder.

3.1.3.3. Nafiz (Tolga Çevik)

Nafiz Belediye Başkanı Nazmi'nin (Altan Erkekli) diğer oğludur. Nafiz yeni evlenmiş bir karakter olarak çizilmiştir. Nafiz cinselliğe aşırı ilgi gösteren, yer ve zaman tanımaksızın eşiyile sürekli cinsel ilişkiye girme davranışı sergileyen heteroseksüel

seksüel erkek tiplemesidir. Nafiz, eşi üzerindeki erkeklik ve hegemonik iktidarını beden pratiğine de yansıtmaktadır. Eşiyile cinsel ilişkiye girdiğini kısa olarak gösteren sahnede Nafiz, eşinin üzerinde hakim bir pozisyondadır. Nafiz, filmin birçok sahnesinde kamusal alan ve özel alan ayrımı yapmaksızın sürekli eliyle cinsel üreme organına dokunmaktadır. Beden okuması yapıldığında Nafiz için penis bir erkeklik vurgusu ve gerçek erkekliği temsil eder. Özetlemek gerekirse Nafiz karakteri genç, heteroseksüel ve hegemonik erkeği temsil eder.

3.1.3.4. Ahmet (Tuncer Salman)

Ahmet karakteri Belediye Başkanı Nazmi'nin en büyük oğludur. Ahmet, evli ve üç erkek çocuğu sahibi olarak heteroseksüel erkektir. Ahmet karakteri, ataerkil yapının olmazsa olmazlarından olan evlilik kurumunun üyesi, neslin devamını ve ataerkinin sürekliliğini

sağlayan bir erkek tiplemesidir. Ancak Ahmet, eşi Gülizar'a ve çocuklarına karşı ilgisiz, sorumsuz ve işini ihmal eden bir tutuma sahiptir. Ahmet'in bu tutumu "bir erkeğe yakışmadığı için" babası ve kardeşleri tarafından sürekli eleştirilmektedir. Aile nezdinde Ahmet karakteri "dışlanmış" "öteki" erkek tiplemesidir. Ahmet her gün alkol kullanan bir karakterdir. Sadece erkeklerden oluşan arkadaşlarıyla birlikte hep aynı yerde alkol almaktadır. Ahmet ve arkadaşlarının toplanıp alkol aldığı yer onların homososyal alanıdır. Bu bakımdan Ahmet karakteri aynı zamanda homososyal bir erkektir.

3.1.3.5. Fikri (Cem Yılmaz)

Fikri, ilçede ticaretle uğraşan maddi açıdan güçlü bir karakterdir. Bilgisi fazla olmayan ama çevresindeki erkek arkadaşlarına her konuda bilgi sahibiymiş gibi davranan, pavyon, kadın, içki, büyük şehir yaşamı gibi konularda tecrübelerini anlatarak sürekli erkekliğini ispat etme uğraşı veren ve bu unsurlarla diğer erkek arkadaşlarının beğenisini kazanmaya çalışan ve onlar üzerinde iktidar kurma girişiminde bulunan bir hegemonik erkek olduğu kadar, erkek hamamında sinemayla ilgili ahkâmlar kestiği sahnede homososyal bir erkektir.

3.1.3.6. Latif (Cezmi Baskın)

Latif, ilçede yazlık sinema işletmecisi olarak izleyiciye sunulmuştur. Latif'in evli ve erkek çocuğu sahibi oluşu onun neslin devamını sağlayan heteroseksüel erkek olduğunu temsil ifade eder. Latif karakteri, iyi bir gelire sahip olan iş erkeği özelliği ile hegemonik erkekliği de somut bir şekilde ortaya koyar.

Latif'in, yazlık sinemanın etrafına duvar öreerek yöre halkının oturduğu evlerin damından filmleri ücretsiz izlemelerine engel olmaya çalışması, onun ekonomik iktidarını vurgular.

3.1.3.7. Şehmuz (Erdal Tosun)

Şehmuz karakteri, ilçede karpuzculuk yapan bir karakter olarak hikayede yer almaktadır. Şehmuz karısı Gülşen'in üzerine kuma getirmek ister (poligami-çokeşlilik). Gerekçe olarak da eşine başka bir kadının ev işlerinde kendisine yardımcı olmasını sağlamaktır. Ancak Şehmuz'un eşi

Gülşen kocasının cinsel organını işaret ederek "aslı sana o işlerde(sex) yardımcı olacak biri lazım" diyerek karşı çıkmaktadır. Şehmuz'un poligamik (çokeşli) evlilik yapmak istemesinin sebebini sadece cinsellik olduğunu anlarız. Şehmuz karakterinin bu isteği, daha fazla cinsel doyuma ulaşmak için çaba gösteren heteroseksüel erkekliği ifade eder.

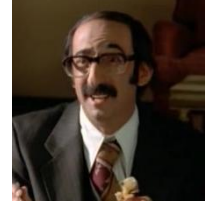
3.1.3.8. Nazmi (Altan Erkekli)

Nazmi karakteri ilçenin belediye başkanı olarak hikayede yerini almıştır. Nazmi karakteri evli ve üç erkek çocuğuna sahiptir. Nazmi'nin evli oluşu ve erkek çocuğuna sahip olması ataerkil sistemin önemli bir parçası olan evlilik kurumunun varlığına ve neslin devamına katkı sağlamakla birlikte, heteroseksüel erkek olduğunu söyleyebiliriz. Nazmi karakterinin Belediye Başkanı statüsüne sahip olması, devleti ve siyasi iktidarı yansıtan bir hegemonik erkek iktidarını temsil etmektedir. Nazmi karakteri, oğulları, onların eşleri ve torunlarıyla aynı hanede yaşamaktadır. Yetmişli yılların geniş aile yaşamını temsil eden bu durum, Nazmi karakteri evin büyüğü, muktedir kuvveti, son söz sahibi erkek birey olarak aileye hükmeder. İlçeyi yönetmek ve geniş aileyi yönetmek arasında sıkı bir yönetim ve iktidar imgesi bağı kurulmuştur. Dolayısıyla Nazmi karakteri hem hanede hem de kamuda iktidar sahibi ataerkil hegemonik erkek birey olarak konumlandırılmıştır.

3.1.3.9. Sezgin (Bican Günalan)

Sezgin karakteri, İlçe'nin Belediye Başkanı Nazmi'nin Özel Kalemî olarak hikâyede yerini almıştır. Sezgin, kısa boylu, sıska, tarama özürü, diğér insanlar tarafından pek de dikkate alınmayan bir erkek karakter tiplemesidir.

3.1.3.10. Simo (Selahattin Taşdöğen)

Simo karakteri, evli ve altı kız çocuğı sahibi bir baba tiplemesidir. Ancak erkek çocuğı olmadığı için henüz hegemonik erkekliğini kanıtlayamamış bir erkek karakter tiplemesidir.

3.1.3.11. Mela Hüseyin (Erkan Can)

Mela Hüseyin, yörede din hizmetlerini yerine getiren camii imamı tiplemesidir. Mela Hüseyin, normalde bir camii imamında olmaması gereken kekemelik özellikli bir karakter tiplemesi olmakla birlikte yeniliklere kapalı olan (Televizyona karşı olması) bağınaz bir imam olarak da çizilmiştir. Mela Hüseyin, toplumsal cinsiyet açısından, din adamı kimliğı ile hegemonik erkekliğini sağlayan bir karakterdir.

3.1.3.12. Veli (Şafak Sezer)

Veli İlçe'deki Lale Sineması'nın işletmecisi Latif'in oğludur. Veli, hiç kimse ile arkadaşlık etmeyen, asosyal bir tiplemedir. Gücünü, babası Latif'in maddi ve statü gücüne dayanarak sağlayan yani hegemonik erkekliğini babasının (başka bir erkek)

gerçekleştirmeye çalışan bir tiplemedir. Veli, bu özellikleri ile filmdeki birçok hegemonik erkek tiplemesinin karşısında "öteki" olarak konumlandırılmıştır. Veli, sürekli babasından emir alan ve bu emirleri yerine getiren yani hemcinsi tarafından tahakküm altına alınan bir karakterdir. Veli, babasının söz ve davranışlarını taklit etme yoluyla hegemonik erkek olma çabasıdır.

3.1.4. Bir Mizah unsuru olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılışı

3.1.4.1. Deli Emin (Yılmaz Erdoğan)

Deli Emin karakterinin bazı takıntıları vardır. Örneğin, insanların bir takım beden hareketlerini istem dışı olarak taklit eder. Yöre halkı bu durumu eğlencelik olarak kullanır. Emin, insanlar tarafından hem “akıllı deli” hem de “eğlencelik” olarak görülmesi hikâyede “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Derin anlatımda mizahi bir dışlama ve ötekileştirme söz konusudur.

3.1.4.2. Sezgin (Bican Günalan)

Sezgin karakteri dış görünüş olarak sürekli alay edilen biridir. Sezginin, tarama özürülü olması, tarama özürülü olmasına rağmen cebinde sürekli küçük bir ayna taşıması ve aynaya bakarak sürekli saçını taramaya çalışması, büyük mercek gözlük kullanması ve sıksa olması onu, çevresindeki erkekler tarafından eğlence unsuru olarak konumlandırmıştır. Zaman zaman “sırma saç” esprisiyle karşı karşıya kalan Sezgin karakteri her ne kadar statü sahibi olsa da fiziki görünüşünden dolayı heteroseksüel ve hegemonik erkek olarak henüz kendini gerçekleştirememiştir. Bu bakımdan Sezgin karakteri hikâyede “öteki” erkek olarak yerini almıştır.

3.1.4.3. Simo (Selahattin Taşdöğen)

Simo karakteri “hegemonik olmayan” bir karakteri temsil eder. Simo evli ve altı kız çocuğu sahibi heteroseksüel bir erkektir. Simo’nun erkek çocuğu yoktur. Derin anlamda Simo karakteri, erkek çocuğu olmadığı için kendini gerçek bir erkek olarak henüz kanıtlayamamıştır. Bunun yanı sıra Simo karakterinin erkek çocuğunun olmaması, onu ataerkinin dışına atmaktadır. Burada en önemli etken “neslin devamı” nı sağlayacak bir erkek çocuğuna sahip olamayışıdır. Simo, erkek çocuğuna sahip olma konusundaki biyolojik yetersizliğini, eşini sorumlu tutarak kamufle etmektedir. Bu bakımdan Simo karakteri hem eşi üzerinde hem de toplum nezdinde tam olarak hegemonik erkekliğini gerçekleştirememiştir. Simo karakteri, erkek çocuğuna sahip olmak için radyo tamircisi Deli Emin karakterinden yardım istemektedir. Çünkü Deli Emin’in babasının yöre halkı tarafından “Şeyh” olarak bilinmesi Deli Emin’e de kutsallık atfetmektedir. Bu bakımdan Simo karakteri, Deli Emin’den karısına okuyup üfleyip erkek çocuğu doğurması için yardım ister. Simo’nun, alet yapan ve tamir eden birinden erkek çocuk yapma konusunda

yardım istemesi, onu çaresiz mizahi bir heteroseksüel erkek karakter olarak konumlandırmıştır.

3.1.4.4. Mela Hüseyin (Erkan Can)

Mela Hüseyin, yörede din hizmetlerini yerine getiren bir camii hocası olarak hikâyede yerini almaktadır. Mela Hüseyin, kekeme bir karakter olarak tasarlanmıştır. İmamlık mesleği iyi bir hatiplik gerektirdiği için bu mesleği icra edenlerde kekemelik olmaması gereken bir özür durumudur. Mela Hüseyin'in kekeleyerek konuşması mizahi bir malzeme olarak kullanılmıştır. Filmin bir sahnesinde, yöre halkının temel eğitim çağındaki erkek çocukları, Kur'an-ı Kerim eğitimi alırken Mela Hüseyin gibi kekeleyerek harfleri, sureleri telaffuz etmeye çalışmaları, Mela Hüseyin'in mizahi bir karakter olduğunu yansıtır. Özetle Mela Hüseyin, kekeme özelliği ile mizahi bir şekilde işlenerek "öteki" erkek olarak konumlandırılmıştır.

3.1.4.5. Veli (Şafak Sezer)

Veli ilçedeki Lale Sineması'nın işletmecisi Latif'in oğludur. Veli, kadın ya da erkek hiç kimse ile arkadaşlık etmeyen, sadece babasıyla yakın iletişim kuran bir karakterdir. Bir bakıma asosyal bir tiplemedir. Bunun yanı sıra Veli karakteri gücünü, Babası Latif'in maddi ve statü gücüne dayandırarak ortaya koyar. Veli bu yönüyle hikâyedeki birçok hegemonik erkek tiplemesinin karşısında "öteki" olarak konumlandırılmıştır. Veli sürekli babasından emir alan ve bu emirleri yerine getiren erkek karakterdir. Yani hemcinsi tarafından tahakküm altındadır. Veli, erkeklik kimliğini babasının söz ve davranışlarını taklit etme yoluyla oluşturmaya ve inşa etmeye çalışır. Veli'nin, babasıyla özdeşim kurması hegemonik erkek olma çabasıdır. Veli karakterinin, meydana gelen durumlarla ilgili zaman zaman mantıksız konuşması ve yorum yapması onu mizahi bir karakter haline getirmiştir. Veli, askere giden Rıfat'ın sevgilisi Asiye ile evlenmek ister. Babası gibi eş sahibi olmak isteyen Veli, evlenmek istediğini sürekli babasına söyler. Veli'nin evlenme isteği onun heteroseksüel erkek olma çabasına işarettir. Veli'nin heteroseksüel olma çabası, Asiye ile evlenmesiyle gerçekleşir. Veli karakteri, ataerkinin temel yapı taşı olan evlilik kurumunu kutsamış olur.

3.2. G.O.R.A.

3.2.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Ömer Faruk Sorak

Senaryo: Cem Yılmaz

Yapımcı: Nuri Sevin, Necati Akpınar, Gökhan Tuncel

Müzik: Rahman Altın, Ozan Çolakoğlu

Görüntü Yönetmeni: Veli Kuzlu

Süre:127 Dk.

Tür: Bilim Kurgu, Fantastik, Komedi

Ülke: Türkiye

Vizyona Giriş Tarihi: 12.11.2004

Oyuncular: Cem Yılmaz (Arif Işık/Erşan Kunteri/Logar), Özge Özberk (Ceku), Özkan Uğur (Garavel), Şafak Sezer (Kuna), Rasim Öztekin (Faruk), İdil Fırat (Mulu), Erdal Tosun (Rendroy), Cezmi Baskın (Amir Tocha), Ozan Güven(Robot 216), Naz Elmas (Kunteri'nin Sekreteri), Dilek Serbest (Teğmen Chepa), Coşkun Göğen (Çungo), Engin Günaydın (Dergi Editörü), Ayumi Takano (Japon Rehber), Muhittin Korkmaz (Tihulu), Cenk Durmazel (Doktor), Erdem Uyan (Doktor), Ömer Önder (Tv spikeri), Seyfi Timur (Enverina), Selim Gürata (Vumar), Tuğçe Günder (Teğmen Chepa), Arif Özdemir (Ufo gören Masum Köylü), Hakkı Emre (Muhittin), Halil Akçam (Çıracık), Cenk Bozbey (Mürettebat), Fatoş Kara (Mürettebat), Melike Balcı (Mürettebat), Atilla Yüksel (Köylü-1789), Harika Uygur (Muhittin'in Karısı), Emre Atayatar (Alman Mahkum), Bahadır Hakim (Japon Mehmet), Cengiz Özkan (Titus), Vural Çelik (Muhasebeci).

3.2.2. Olay Örgüsü

2004 tarihinde vizyona giren G.O.R.A., ufo meraklısı Arif'in uzay macerasını mizahi türde anlatan bir filmidir.. Arif, işlettiği halı dükkanına gelen uzaylılar tarafından kaçırılarak G.O.R.A gezegenine götürülür. Gora gezegeninde mahkûm olarak tutulan Arif, Gora'dan kaçmanın yollarını arar. Arif bu sırada, Gora gezegenini yaklaştıkça olan ateş topundan kurtarır. Fakat Gora gezegeninin Yöneten Amir Tocha'nın kızı Ceku ile evlenip gezegenin yönetimini almak isteyen Komutan Logar, Arif'i cezalandırmak ister. Arif, Ceku, Robot 216 ve kendisi gibi Gora'da mahkum olan Faruk ile birlikte kaçarlar. Gittikleri yerde ve Garevel'in yardımıyla Arif, Ceku, Robot 216 ve Faruk ile birlikte Komutan

Logar'ı alt eder. Bu süre zarfında Arif ve Ceku birbirine aşık olur. Arif, Ceku ile birlikte dünyaya döner.

3.2.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili

3.2.3.1. Arif (Cem Yılmaz)

Arif karakteri, halı satarak geçimini sağlayan biraz da üçkâğıtçı ve ufo meraklısı bir tiplerdir. Bunun yanı sıra Arif karakteriyle, 1973 yapımı “Turist Ömer Uzay Yolunda” filmindeki Turist Ömer karakterine gönderme yapılmıştır. Arif karakteri toplumsal cinsiyet bağlamında heteroseksüel erkek olmakla birlikte homofobik tutum sergileyen bir tiplerdir. Bu da Arif'in, tutsak edildiği Gora'da kendisine gül hediye eden erkekle kavga ettiği sahneden ve Ceku'ya aşık olması ve onu öpmesiyle anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Arif'in, Gora gezegenine yaklaşan ateş topuna engel olarak gezegeni kurtarması onun kahraman erkek imgesini de ortaya koymaktadır. Ayrıca Arif'in gezegeni kurtarması onun hegemonik erkek iktidarını da belirtmektedir. Hikâyede, Hollywood Sineması'nın kahraman erkek imgelerine, Arif karakteriyle göndermeler yapılmıştır. Örneğin; Komutan Logar'ı yenmesi ve dünyaya dönmesi için Arif'e yardım eden Garavel karakterinin, mizahi bir şekilde Arif'e savunma ve saldırı tekniklerini yüklemesiyle “Matrix” Filmindeki Neo karakteri ve 1984 yapımı olan “Karateci çocuk” filmindeki Daniel karakterine mizahi bir üslup ile göndermeler yapılarak kahraman erkek imgesi oluşturulmuştur. Heteroseksüel bir erkek olan Arif'in, eşcinsel olan ve Ceku ile evlenmek isteyen Komutan Logar'ı alt edip Ceku ile evlenmesi ataerkilliği tehlikeden uzaklaştırmıştır. Toparlamak gerekirse Arif karakteri, iktidar sahibi, heteroseksüel, hegemonik bir erkek temsilidir.

3.2.3.2. Komutan Logar (Cem Yılmaz)

Komutan Logar hikâyede, Gora gezegenin komutanı olarak sunulmuştur. Logar karakteri, Gora gezegeninin askeri komuta kademesinin başı olduğu için güç ve iktidar sahibi bir erkek karakter tipleridir. Ayrıca Logar karakteri,

sevenleri (Arif ve Ceku) ayırmaya çalışan ve Ceku ile evlenip Gora gezegenini ele geçirmeye çalışan kötü bir karakter tiplemesi olarak da çizilmiştir. Bununla birlikte Logar, Arif karakteri ile girdiği erkeklik mücadelesinde yenilgiye uğrayan “öteki” erkek tiplemesidir. Komutan Logar, biseksüel bir erkek tiplemesidir.

3.2.3.3. Amir Tocha (Cezmi Baskın)

Amir Tocha karakteri, Gora Gezegeni'nin kralı olarak hikâyede yerini almıştır. Amir Tocha, Mulu ile evli ve Ceku adında kızı vardır. Buradan, ataerkilliğin yasal ve doğru gördüğü heteroseksüel bir erkek olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Amir Tocha, Gora gezegeninin kralı olması sebebiyle siyasi iktidar sahibi heteroseksüel erkektir.

3.2.3.4. Garavel (Özkan Uğur)

Garavel, üstün, bilge, yol gösterici ve öğretici bir erkek karakter tiplemesidir. Dünyalı olan Garavel karakterinin asıl adı Hurşittir. Arkadaşı Pilot Binbaşı Rıza Küçükdurmaz ile keşif uçuşunda ışık huzmesinde kaybolup Gora gezegeninde kendilerini bulurlar. Pilot Binbaşı Rıza

Küçükdurmaz, Ceku karakterinin babasıdır. Garavel, ölen arkadaşı Pilot Binbaşı Rıza Küçükdurmaz'a, daha önce Ceku'yu dünyaya götüreceğine söz vermiştir. Garavel Ceku'yu dünyaya göndermek için Arif'i seçilmiş kişi olarak görür. Sahnelerin birinde Garavel'in, Arif'i elektronik bir mekanizmadan oluşan bir koltuğa oturtturarak beynine saldırı ve savunma tekniklerini yüklemesi, başka bir sahnede yine Garavel'in mavi ve kırmızı renkteki tansiyon ilaçlarını kullanması, diğer bir sahnede ise Garavel'in uzun mesafelerde uçuş ve hızlı bir şekilde yer değiştirmesiyle Matrix filmindeki Morpheus karakterine mizahi bir şekilde karakter özdeşleştirilmesi ve göndermesi yapılmıştır. Garavel'in genel toplum beklentisine göre cinsel kimlik olarak aktif heteroseksüel erkek olduğunu, yanında bulundurduğu erotik veya porno diye tabir edilebilecek dergilerden anlaşılmaktadır.

3.2.3.5. Faruk (Rasim Öztekin)

Bob Marly lakaplı Faruk, hikâyenin başında bezgin, uyuşuk, hippy, çaresizliği ve yenilgiyi kabullenmiş, risk almayan, tehlikeden korkan, bir erkek karakter tiplemesidir. Faruk çaresizliği veya yenilgiyi kabullenışı tarihseldir. 12 Eylül 1980’de, yazdığı bilim-kurgu senaryosu ile porno film yapımcısı Erşan Kunteri’ye film teklifi sunarken Erşan Kunteri tutuklanır. Faruk’un hayalleri gerçekleşmeden biter. Gora’dan kaçıp dünyaya dönmek isteyen Arif’e, bunun imkansız olduğu yönünde telkinlerde bulunması Faruk’un bezginliğini ve çaresizliğini vurgular. Faruk karakteri hikayenin başlarında hegemonik erkeklik özelliklerinin tersini yani “öteki” erkeği temsil eder. Ancak hikayenin devamında Arif ile birlikte Gora’dan kaçmaya karar verir. Devamında ise tıpkı Arif gibi riskler alan, cesaretli, tehlikeye atlayan bir erkeğe dönüşür. Bu kez de karakter “özüne dönen erkek” olarak konumlandırılır. Ayrıca Faruk karakteri, mahkûm olarak tutulduğu askeri birlikteki odasında erotik veya porno dergileri okuyarak cinsel tatmin sağlayan erkek karakter tiplemesidir. Bu göstergeyle Faruk’un aktif bir heteroseksüel erkek olduğu vurgusu yapılmaktadır.

3.2.3.6. Kuna (Şafak Sezer)

Kuna karakteri pasif eşcinsel erkek karakter tiplemesidir. Komutan Logar’ın yardımcısı olan Kuna, beden dili ve konuşma tarzı “efemine (kadınsı)” dir. Bununla beraber Kuna karakteri cinsel kimlik olarak pasif erkek karakter tiplemesidir. Filmin bazı sahnelerinde bu durum somut olarak anlatılmaktadır. Örneğin; filmin bir sahnesinde Komutan Logar, Gora gezegenine döndüğünde dünyadan getirdiği bereket tanrısını Rendroy’a verdiğinde, Rendroy’un penise vurgu yaparak “bende bundan üç tane var” dediğinde, Kuna, mimikleriyle penis hayranlığını somut bir şekilde ifade eder. Başka bir sahnede Kuna, hologram olarak gösterilen iç çamaşırılı erkeğin striptizini hayranlıkla izler. Komutan Logar’ın, Ceku ile evlenme sahnesinde Logar, Ceku’nun elindeki gelin çiçeğini Kuna ‘ya atması ve onun da mutlu olması yine Kuna’nın pasif cinsel kimliğini belirtir. Kuna’nın eşcinsel olduğunu en somut gösteren durum ise Komutan Logar ve Tihulu ile aynı yatakta yarı çıplak halde olduğu sahnedir.

3.2.3.7. Tihulu (Muhittin Korkmaz)

Hikâyenin başından sonuna kadar yer alan Tihulu karakteri kısa boylu, kısmen kel, sıska bir erkek karakter tiplemesidir. Aynı zamanda Tihulu karakterinin sürekli kırmızı renkte elbise gitmesi erkeği kadınsı yönde erotize etmiştir. Bu özellikleriyle Tihulu karakteri “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Hikâye boyunca ”bir cisim yaklaşıyor efendim” repliğini telaffuz eden Tihulu karakteri, Biseksüel bir karakter olan Komutan Logar ve Pasif eşcinsel olan Kuna karakteriyle filmin bir sahnesinde aynı yatakta görülür. Tihulu’nun şekil olarak “öteki” konumunda olması, izleyicide pasif eşcinsel erkek algısı yaratılmıştır.

3.2.3.8. Rendroy (Erdal Tosun)

Rendroy, insancıl, vicdanlı, yardımsever, sırt tutan bir erkek karakter tiplemesi olarak hikâyede sunulmuştur. Rendroy’un bu özelliklerini, Gora gezegeninin askeri birliğinde mahkum olarak tutulan Arif’e yardım etmesinden, Mulu’nun (Ceku’nun

annesi) sırrını -Ceku’nun babasının aslında bir dünyalı olması- saklamasından anlaşılabilir. Rendroy karakteri, Mavi ten rengine sahip olmasından dolayı fiziki özellik bakımından “öteki” erkek kategorisindedir. Ayrıca Rendroy’un, Mulu ve Ceku gibi kadın karakterlere yardım etmesi onu işbirlikçi erkek olarak da konumlandırmıştır. Bununla birlikte Rendroy karakteri, cinsiyet olarak da “öteki” erkek konumundadır. Filmdeki sahnelerin birinde, Komutan Logar’ın, Rendroy karakterine Bereket Tanrısını simgeleyen heykelciği hediye ettiğinde, Rendroy’un heykelciğindeki penis uzantısını kırıp “bundan bende üç tane var” diyerek penis vurgusu yapması, onun cinsel olarak doğuştan gelen ve hem cinslerinden “üstün” tutan “kendine özgü” bir erkek özelliğini ifade eder.

3.2.3.9. Erşan Kureri (Cem Yılmaz)

Erşan Kureri karakteri, hikâyede, 1970-1980 yıllarında porno film yapımcısı olan bir erkek tiplemesidir. Fiziki görünüm itibariyle heteroseksüel erkektir. Karakterin saç ve bıyık şekli, giyim ve takı tarzı dönemin bakımlı

heteroseksüel erkek biçimini temsil etmektedir. Ayrıca karakterin film yapımcısı olması, onu statü ve maddi gücü olan hegemonik erkek karakter olarak da ön plana çıkarmaktadır.

3.2.4. Bir Mizah unsuru Olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılışı

3.2.4.1. Komutan Logar (Cem Yılmaz)

Komutan Logar, hemcinsine karşı da ilgi duyan biseksüel bir erkektir. Bu unsur filmde mizah aracı olarak kullanılmıştır. Askerlerin pembe renkteki taytları giyip Logar’ın huzuruna çıktığında Logar’ın, askerlerin kalça bölgesini izleyip güzel deyip onları cinsel olarak çekici bulması, yardımcısı Kuna ile birlikte, çıplak halde dans eden erkeği izlemesi, Logar’ın, erkek karakter olan Tihulu ve Kuna ile yattığını gösteren sahneler bunu somut olarak ortaya koymaktadır. Logar’ın, aktif biseksüel cinsel kimliğe sahip bir erkek karakter olarak mizahleştirilmiş bir erkek karakterdir. Logar karakterinin cinsel tercihi mizah unsuru olarak kullanılmıştır.

3.2.4.2. Kuna (Şafak Sezer)

Kuna karakteri pasif eşcinsel erkek karakter tiplemesidir. Örneğin; filmin bir sahnesinde Komutan Logar, Gora gezegenine döndüğünde dünyadan getirdiği bereket tanrısını Rendroy’a verdiğinde, Rendroy’un penise vurgu yaparak “bende bundan üç tane var” dediğinde, Kuna, mimikleri penis hayranlığını somut bir şekilde ifade eder. Başka bir sahnede Kuna, hologram olarak gösterilen iç çamaşırılı erkeğin striptizini hayranlıkla izler. Komutan Logar’ın, Ceku ile evlenme sahnesinde Logar, Ceku’nun elindeki gelin çiçeğini Kuna ‘ya atması ve onun da mutlu olması yine Kuna’nın pasif cinsel kimliğini belirtir. Kuna’nın eşcinsel olduğunu en somut gösteren durum ise Komutan Logar ve Tihulu ile aynı yatakta yarı çıplak halde olduğu sahnedir. Kuna karakterinin efemine konuşma tarzı ve davranışları kadınsılığa atıfta bulunmuştur. Kuna’nın cinsel tercihi film boyunca mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Kuna karakteri eşcinsel tercihiyle mizahleştirilmiştir.

3.2.4.3. Tihulu (Muhittin Korkmaz)

Hikâyenin başından sonuna kadar yer alan Tihulu karakteri kısa boylu, kısmen tarama özürlü, sıska bir erkek karakter tiplemesidir. Tihulu karakteri demin ifade edilen özelliklerle mizahi hale getirilmiştir. Aynı zamanda Tihulu karakteri mizahi olarak cinsellik üzerinden de konumlandırılmıştır. Tihulu karakterinin sürekli kırmızı renkte

elbise giymesi erkeği kadınsı yönde erotize ederek mizahlaştırmıştır. Bu özellikleriyle “öteki” erkek olarak konumlandırılan Tihulu aynı zamanda cinsel tercih üzerinden de mizahi bir karakter olarak sunulmuştur. Tihulu karakterinin, biseksüel karakter olan Komutan Logar ve Pasif eşcinsel olan Kuna karakteriyle filmin bir sahnesinde aynı yatakta görülmesi mizahi bir şekilde işlenerek, izleyicide pasif eşcinsel erkek algısı yaratılmak istenmiştir. Tihulu mizahi bir şekilde pasif eşcinsel erkek olarak konumlandırılmıştır.

3.2.4.4. Rendroy (Erdal Tosun)

Rendroy karakterinin mavi ten rengine sahip olması onu mizahi bir erkek karakter konumuna itmiştir. Derin anlamda etnik boyutta bir mizahileştirme söz konusudur. Sahnelerin birinde, Komutan Logar’ın, Rendroy karakterine Bereket Tanrısını simgeleyen heykelciği hediye ettiğinde, Rendroy’un heykelcikteki penis uzantısını kırıp “bundan bende üç tane var” diyerek penis vurgusu yapması Rendroy karakterinin cinsel özelliğinin mizah aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Ancak buradaki cinsel özellik vurgusu hem “üstün” hem de mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Rendroy’un ten rengi ve cinsel özelliği mizah aracı olarak kullanılıp onu “öteki” erkek konumuna itmiştir.

3.2.4.5. Erşan Kureri (Cem Yılmaz)

Hikayede Erşan Kureri, porno film yapımcısı olarak yani yaptığı işle “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Porno olgusu mizahi bir üslup ile işlenmiştir. Sahnelerde Erşan Kureri, ofisindeki porno film afişlerinde belirtilen “çıkarmadan 5, kafa hariç 17” gibi porno film isimleriyle mizahi bir karakter olarak işlenmiştir. Porno Film yapımcısı olan Erşan Kureri’nin mizahi olarak işlenmesi pornografik repliklerle de sağlanmıştır.: *“Donla sevişecek. Aşçı, uşak, bahçıvan, şoför hepsi. Köşkte geçiyor olay zaten abi. Aşçı bahçıvana, bahçıvan şoförü, şoför uşağa, sonra hepsi uşağa. Bastır hemen afişi. Filmin adı grup indirimi.”*, *“İnsan gibi değil hayvan gibi sevişmeni istiyorum. Filmin adı Darbeli Matkap”*

3.3. Recep İvedik

3.3.1. Filmin Künyesi

Yönetmen: Togan Gökbakar

Senaryo: Şahan Gökbakar, Serkan Altuniğne

Yapımcı: Mehmet Soyarslan, Faruk Aksoy, Ayşe Germen

Müzik: Oğuz Kaplangı

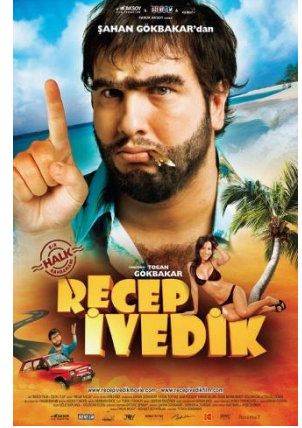
Görüntü Yönetmeni: Ertunç Şenkay

Süre: 100 Dk.

Tür: Komedi

Ülke: Türkiye

Vizyona Giriş Tarihi: 22.02.2008

Oyuncular: Şahan Gökbakar (Recep İvedik), Fatma Toptaş (Sibel), Tuluğ Çizgen (Sibel'in Annesi), Hakan Bilgin (Müdür Erim), Nedim Doğan (Komiser), Vural Buldu (Muhsin Başar), Hakan Akın (Kamyoncu Halil), İsmail Hakkı Ürün (Mahmut), Lemi Filozof (Bellboy Komi Fadıl), Murat Akdağ (Polis), Zeynep Aydemir (Ceren), Ferhat Uçar (Animatör), Önder Açıkbaş (Kaptan), Yakup Yavru (Cazgır), Somer Karvan (Dalış Hocası), Kaya Gürel (Sokaktaki Adam), Sevgi Berna Biber (Azgın Kadın), Asiye Dinçsoy (Spa Görevlisi), Burcu Sülün (Kız 1), Ertunç Şenkay (Plajdaki Rejisör), Volkan Cal (Murat), Emrah Büyük Çalgaz (Otel Müşterisi), Gamze İnci (Resepsiyonist Kız), Mehmet Savaş (Sibel'in Babası), Togan Gökbakar (Dj)

3.3.2. Olay Örgüsü

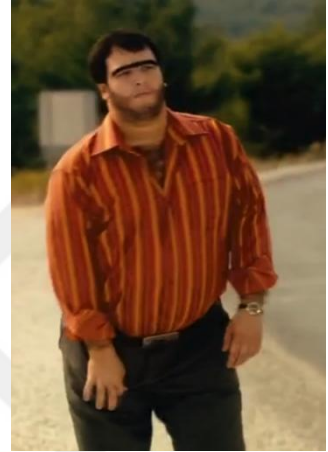
Turizm işiyle uğraşan zengin bir iş adamı, arabasına binmek üzere yolda yürürken cüzdanını düşürür. O sırada orada bulunan bir dilenci, yerdeki cüzdanı görür ve alıp kaçmak ister. Tam bu sırada ise Recep İvedik buna engel olur. Recep İvedik, dilencinin elindeki cüzdanı alarak sahibine teslim etmek ister ama adam arabasına binip uzaklaşır. Recep İvedik, cüzdanı alarak yaşadığı eve gider. Evinde televizyon izlerken kanalların birinde, cüzdanını düşüren turizmci iş adamı ile yapılmış bir röportaja rastlar. Recep İvedik, cüzdanı düşüren adamın Antalya'nın önemli turizmcilerinden biri olduğunu öğrenir ve cüzdanı, Antalya'ya gidip sahibine teslim etmeye karar verir. Yol boyunca birbirinden farklı maceralar yaşayan İvedik, sonunda Antalya'ya varıp cüzdanı sahibine teslim eder. Recep İvedik'in dürüstlüğünden etkilenen iş adamının tüm ısrarlarına rağmen İvedik yaptığı bu iyiliğin karşılığında hiçbir şey kabul etmez. Recep İvedik otelden

ayrılacakken, turist kafilesi taşıyan bir tur otobüsünden inen çocukluk aşkı Sibel'i görür. İvedik, kendisini otelinde misafir olarak ağırlamak isteyen turizmci zengin işadamlarının teklifini kabul eder ve çocukluk aşkı Sibel'le aynı otelde kalarak Sibel'in kalbini kazanabilmek için mücadele eder.

3.3.3. Erkek Karakter ve Tiplerinin Temsili

3.3.3.1. Recep İvedik (Şahan Gökbağcı)

Recep İvedik karakteri, belirgin bir işi olmayan, biraz yoksul, toplumun alt tabakasında yaşayan, biraz da dürüst yani lümpen proleter bir erkek karakter tipleridir. Bununla birlikte sevgi, saygı, öfke gibi duyguları abartılı bir şekilde yaşayan, aynı zamanda kaba davranışlar ve küfürlü konuşmalar sergileyen bir erkek karakterdir. Recep İvedik, kadınlara ilgi duyan ancak hayatında kadın olmayan bu sebeple de heteroseksüel erkekliğini henüz tam olarak kanıtlayamamıştır. Hegemonik erkekliğini özellikle iri yapılı olmasıyla sağlamaktadır. Recep İvedik bu yönünü özellikle hikâyedeki diğer erkekler üzerinde uygulamaya çalışan bir tipleridir. Homofobik tutum da Recep İvedik karakterinin diğer bir özelliğidir.

3.3.3.2. Kamyoncu Halil (Hakan Akın)

Halil karakteri hikâyede, kamyon şoförü mesleğini yapan bir tipleridir. Dış görünüş olarak heteroseksüel bir erkek imajına sahip olsa da cinsel kimlik olarak eşcinsel bir karakter tipleridir. Kamyoncu Halil, kamyoncu yol sahnesinde delikanlılık söyleminden yola çıkarak Recep İvedik'e, "ben karı olsam seni görünce bir dakika düşünmez hemen verirdim" demesi ve yine aynı sahnede, "ben direkt badicilerin kendisine meraklıyım, böyle ıslak ateşli, terli, ohhhh" diyerek Recep İvedik'in elini okşaması onun eşcinsel kimliğini ortaya çıkarmaktadır. Recep İvedik, maruz kaldığı muamele karşısında verdiği "sapık, sex manyağı, top" şeklindeki tepkilerle homofobik bir tutum sergileyerek, eşcinsel olan Halil karakterini "öteki" erkek olarak ilan

etmiştir. Recep İvedik, genel toplum kanısına ve ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet anlayışına uygun davranarak eşcinsellere karşı nefret söylemi geliştirmektedir.

3.3.3.3. Bellboy Komi Fadıl (Lemi Filozof)

Fadıl, Joly Group Nashıra Oteli'nde Bellboy Komi olarak çalışan bir personeldir. Fadıl, iş disiplini sağlamak adına Müdür Erim tarafından sürekli denetim ve gözetim altında olan bir erkek karakter tiplemesidir. Bu çerçevede Fadıl karakterine emir alan ve emri yerine getiren bir erkek portresi çizilmiştir. Bu bakımdan Fadıl karakteri hegemonik erkek özelliğinden uzak ve aşağı yani "öteki" olarak konumlandırılmıştır. Müdür Erim Recep İvedik'i, otelde bir tatsızlık çıkarmaması için Fadıl'ı görevlendirir. Bu sayede Fadıl Recep İvedik ile yakından iletişim kurar. Fadıl karakteri zaman zaman Recep İvedik tarafından da baskı altına alınır. Fadıl hem cinsleri tarafından tahakküm altına alınan bir tiplemedir.

3.3.3.4. Mahmut (İsmail Hakkı Ürün)

Mahmut hikayede, kamyon şoförü mesleğini icra eden ve kara ambar kamyoncular derneği başkanlığı yapan bir karakterdir. Derneğin bütün üyeleri erkelerden oluşmaktadır. Bu bakımdan dernek, homososyal bir alandır. Recep İvedik, derneğe ait olan lokantada yemek yemek ister ancak dernek üyesi olmadığından bu hizmetten yararlanmak için dernek başkanı Mahmut tarafından sınavına tabi tutulur. Bu sınav aslında bir "erkeklik sınavı"dır. Mizahi olarak işlenen "erkeklik sınavı" nda, Recep İvedik başarılı olur. Kendisine üyelik kartı verilir. Ancak derin anlatımda bu üyelik kartı "hegemonik erkeklik" in ispatıdır. Mahmut karakteri "gerçek erkeklik" e onay veren ataerkil iktidarı temsil eder.

3.3.3.5. Müdür Erim (Hakan Bilgin)

Erim karakteri, Muhsin Bey karakterinin sahibi olduğu Joly Group Nashira Oteli'nin Müdürüdür. Erim karakteri yönetici vasfından dolayı kuralcı ve disiplinli bir erkek karakter tiplmesidir. Müdür Erim karakteri ayrıca, turizm sektöründe yönetici olmanın verdiği sorumlulukla tüm bireylere karşı kibar bir erkek karakter tiplmesi olarak temsil edilmiştir. Erim karakteri, bir yönüyle hegemonik erkeği de temsil etmektedir. Otelin bütün sorumluluğu yönetici olarak kendisine ait olduğu için personel üzerinde kuralları ve disiplini uygulaya çalışan hegemonik iş erkeğidir. Yani hegemonik erkekliğini statüsüne dayandırarak gerçekleştiren bir erkek karakterdir.

3.3.3.6. Muhsin Bey (Vural Buldu)

Muhsin Bey karakteri zengin bir turizmci ve statü sahibi modern bir iş erkeği tiplmesidir. Bunun yanı sıra zengin ve statü sahibi olmak hegemonik erkekliğin temel göstergelerinden biri olduğu için Muhsin karakteri, hegemonik bir erkek temsilidir. Muhsin karakteri ayrıca dürüst iş adamı kimliğini temsil eden bir erkek karakter tiplmesidir. Muhsin karakteri, yer aldığı röportaj sahnesinde, dürüst olmak, hak yememek, çalmamak gibi söylemlerde bulunarak erdemli bir iş erkeği imajı çizmiştir.

3.3.3.7. Dalış Hocası (Somer Kavran)

Hikâyede adı belirtilmeyen dalış hocası, dalgıçlık mesleğini icra eden bir erkek karakterdir. Deniz ve dalış konusunda tecrübeli ve bilgili, kibar bir erkek karakter tiplmesidir. Teknede bir gurup turiste dalma eğitimi veren dalış hocası, dalışa özgü kullanılan el işaretlerini anlatırken, Recep İvedik bu işaretleri küfür aracı olarak kullanarak bunu dalış hocasına yönlendirmektedir. Örneğin; Recep, okey işretini anlatan dalış hocasına, özellikle Türkiye'de eşcinsel erkekler için kullanılan el işaretiyle eşcinsel göndermesi yapması, karakteri "kusurlu erkek" erkek olarak konumlandırmaktadır. Recep İvedik homofobik tutum sergilemektedir.

3.3.3.8. Murat (Volkan Cal)

Murat karakteri hikâyede masör olarak yer almıştır. Dış görünüş olarak bakımlı modern bir erkek tipleridir. Otelin diskosunda, Sibel ile tanışıp arkadaşlık kurar. Bu bakımdan Murat, karşı cinsine ilgi gösteren heteroseksüel bir erkektir. Recep İvedik, diskoda Sibel'in yanında bir erkek

görüncü yanışı hesap sorar. Murat medeni bir şekilde Recepte tanışmak isterken, Recep, “koyayım da tur at, ne oldu lan ayı kıçına girsin keman yayı, o laflar boy boy seni biip Recep kovboy” şeklinde küfürlerle karşılık verir. Recep, küfür söylemi üzerinden hemcinsini aşağı erkek olarak konumlandırır. Recep, Murat'ı alt etmek için dans pistine davet eder. Recep ve Murat, Sibel'in beğenisini kazanmak için dans pistinde yarışır. Kazanan Recep olur. Murat bu yarışta “kaybeden erkek”tir. Böylece Murat karakteri başarısız “öteki” erkek olarak temsil edilir. Bu yarış aslında iki karakterin kadın üzerinde tahakküm kurmak ve erkekliklerini ispat etmek için giriştikleri, heteroseksüel bir hegemonik erkeklik mücadelesidir.

3.3.3.9. Sahildeki Rejisör (Ertunç Şenkay)

Recep İvedik hikâyesinde rejisör, porno film çeken bir erkek yönetmen karakteridir. Rejisör zevk odaklı veya cinsel tatmin odaklı cinselliği temsil eden bir tipleridir. Porno filmin çekildiği sahnede oyuncu olarak kadın ve erkeğin kullanılması rejisörün heteroseksüelliğine de bir işarettir. Daha da önemlisi rejisör hikâyede “öteki” erkeklerden biridir. Buradaki “öteki”lik rejisörün yaptığı işle ilintilidir. Çünkü porno film çekmek genel toplum kanısı ve algısına göre marjinal bir işidir.

3.3.4. Bir Mizah unsuru Olarak “Öteki” Erkeğin Konumlandırılışı

3.3.4.1. Recep İvedik (Şahan Gökbağar)

Hikâye boyunca mizah, durumlar üzerinden değil genel olarak karakter özellikleri ve davranışları üzerinden sağlanmıştır. Hikâyenin genelinde ince mizah anlayışı yerine, toplumun her kesiminden insanın anlayabileceği kabalık ve küfür üzerine kurulu bir mizah

anlayışı tercih edilmiştir. Recep İvedik karakteri, iri yapısı, abartılı bir şekilde tüylü olması, hikâyedeki diğer karakterler arasında “öteki” olarak konumlanmıştır. Karakterin demin ifade edilen fiziksel özellikleri mizahi bir unsur olarak kullanılmıştır. Recep karakteri insanları severken dahi fiziksel güç ve kuvvetinden dolayı birçok sahnede insanları itip kakarak bunu sergilemiştir. Örneğin; filmin son sahnelerin birinde Fadil karakteriyle vedalaşırken onu kucaklayıp abartılı bir şekilde sarsması mizah unsuru olarak belirtilmiştir. Hikâyenin genelinde mizah, özellikle küfür unsuru üzerinden sağlanmıştır. Hikâyede küfür unsuru, lümpen bir karakter olan Recep İvedik ile özdeşleşmiş haldedir. Recep karakterinde, sadece sözlü küfür değil aynı zamanda halk arasında yaygın olarak kullanılan el hareketleri yani beden dili de kullanılmaktadır. Örneğin; okey işaretini, Recep karakteri sürekli eşcinsellik anlamında kullanmıştır. Sık kullanılan bu beden dili hareketi derin anlatımda Recep İvedik karakterinin homofobik tutumunu da sergilemektedir. Recep karakterinin en belirgin homofobik tutumu, Kamyoncu Halil ile yola çıktığı seyahat sahnesindedir. Kamyoncu Halil, delikanlı muhabbeti yapıp Recep İvedik’e, “ben karı olsam sana verirdim” demesi ve yine aynı sahnede, “ben direkt badicilerin kendisine meraklıyım, böyle ıslak ateşli, terli, ohhhh” diyerek Recep İvedik’in elini okşaması Recep İvedik’i yeterince korkutmuştur. Panikleyen Recep, karşılığında “sapık, sex manyağı, top v.b” şeklinde hakaret ve küfürlerle tepkiler göstererek, genel toplum kanısına ve ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet anlayışına uygun davranarak eşcinselliğe karşı nefret söylemi geliştirmiştir. Toparlamak gerekirse hikâyede yukarıda belirtilen özellikleri çerçevesinde Recep İvedik karakteri hem mizahileştirilmiş hem de “öteki” erkek kategorisine yerleştirilmiştir.

3.3.4.2. Kamyoncu Halil (Hakan Akın)

Kamyoncu Halil, hikâyede eşcinsel bir erkek(öteki) tiplemesidir. Recep İvedik ile birlikte seyahate çıktığı yol sahnesinde, önce delikanlılığa dair söylemlerde bulunmuş daha sonra eşcinsel kimliğini açığa çıkaran tavır ve davranışlar sergilemiştir. Halil, Recep İvedik’in elini tutarak, “ben karı olsam seni görünce bir dakika düşünmez hemen verirdim” demesi ve yine aynı sahnede, “ben direkt badicilerin kendisine meraklıyım, böyle ıslak ateşli, terli, ohhhh” diyerek Recep İvedik’in elini okşaması onun eşcinsel kimliğini belirgin bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Recep İvedik’in “sapık, sex manyağı dombili, top, vites topunu k.....a sokarım, iki cümle samimi sohbet edelim dedik hemen ırzımıza geçmeye kalkıyorsun” diyerek Halil’e tepkiler vermesi eşcinselliği mizahi bir durum haline

getirmiştir. Halil karakterinin eşcinsel kimliği mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla eşcinsel olmanın komik ya da mizahi olduğu vurgulanmaktadır.

3.3.4.3. Sahildeki Rejisör (Ertunç Şenkay)

Rejisör, porno film çeken bir erkek yönetmendir. Rejisör hikâyede “öteki” erkek olarak sunulmuştur. Bahsi geçen “öteki”lik rejisörün yaptığı işle ilintilidir. Çünkü porno film çekmek toplumun genel kanısı ve algısına göre sıra dışı bir işidir. Hem rejisör hem de yapılan iş yani porno film çekmek, Recep İvedik’in duruma müdahale olmasıyla mizahi bir konuma çekilmiştir. Recep İvedik ve Rejisör arasında geçen diyaloglarla (Recep: Ne filmi çekiyorsunuz? Rejisör: Emmeli gömmeli) porno ve cinsellik mizahla süslenmiştir.

SONUÇ

Erkeklik çalışmalarına bakıldığında, henüz geniş bir alan olmamakla birlikte literatür olarak da yeterli değildir. Sinema gibi yedinci sanat dalında erkeklik çalışmaları, daha ziyade feminist eleştiri ile birlikte yürütülen henüz taze bir araştırma alanıdır. Türkiye’de olduğu gibi erkek egemenliğinin olduğu toplumlarda sinema sanatı da erkek egemenliğinden dolayı eril anlatımın hâkimiyeti altına girmektedir. Özellikle ana akım sinemada bu durum kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Toplumsal cinsiyet olgusuna bakıldığında, “erillik” ve “hegemonik” kavramları dikkat çekmektedir. Bu kavramlar erkeğin, kadınlar ve “öteki” erkekler üstündeki ayrıcalığını ve iktidarını ifade eder. Ataerkil sistemde eril ve hegemonik olmak akılcı, verimli, rekabetçi, bireyci, fiziksel olarak güçlü ve kuvvetli, maddi güce sahip olmak gibi özellikleri içerisinde barındırır. Tüm bu özelliklerin toplamında ise erkek iktidarı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla erkeklik, kadınlar, çocuklar, yabancılar, eşcinseller, siyahlar yani kendisi dışında kalan tüm bireyler üzerinde hâkimiyet ve tahakküm sağlayan bir iktidar konumudur. Bu iktidar konumu aslında küçük bir azınlık olmasına rağmen “öteki” erkek ve kadınlar bu azınlığın oluşturduğu ortak çıkar alanı içerisinde ilişkilenebilir. Bu çalışmada, hegemonik erkekliğin karşısı veya zıttı olarak konumlandırılan “öteki erkek”e odaklanılmıştır. Bu kapsamda tezin ikinci bölümünde “öteki” erkek üzerinde durulmuş ve ayrıntılı bir literatür taraması yapılmıştır. Öteki erkek çerçevesinde literatüre bakıldığında, özellikle toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel tercihler üzerinden tartışmalar yapılmış ve yine bu bağlamda, homofobi konusu ayrıntılı bir şekilde ele alınarak homofobinin bir “öteki”leştirme aracı olduğu kanısına varılmıştır. Bununla birlikte yapılan tartışmalara bakıldığında heteroseksüel olmayan, eşcinsel, transseksüel, biseksüel, gey erkeklere karşı geliştirilen homofobik tutumun kadınsılığa atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Demin ifade edilen farklı cinsel kimliklere ve tercihlere sahip bireyler, ataerkil sistemin vazgeçilmez gördüğü heteroseksüel erkekler, toplum ve iktidar yapısı tarafından kadınsı olarak “öteki” erkek kategorisine sıkıştırılarak aşağı görülmüştür. Bu anlayış dolaylı olarak “kadın”ı da aşağı ve ikincil guruba itmiştir.

Bu tez çalışmasıyla Türk Sinemasında “öteki erkek”in nasıl temsil edildiği derinlemesine analiz yöntemiyle ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Ancak 2000 yılı sonrası ve komedi türü ile sınırlandırılmıştır. Öteki erkeğin mizah unsuru olarak nasıl temsil edildiği ve konumlandırıldığı sorularına cevap aranmıştır. Bu amaçla komedi türündeki üç

farklı filmin analizi yapılmıştır. Bunlar; 2001 yılı yapımı “Vizontele”, 2004 yılı yapımı “G.O.R.A.”, 2008 yılı yapımı “Recep İvedik” filmeleridir.

2001 yılı yapımı “Vizontele” filminde, Deli Emin, Sezgin, Simo, Mela Hüseyin ve Veli karakterleri mizah unsuru ile süslenerek “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Deli Emin karakteri, teknoloji meraklısı, radyo tamir edecek kadar zeki ancak bazı tik ve takıntıları ile -istem dışı bir şekilde insanların hareketleri taklit etme- yöre insanı tarafından deli olarak konumlandırılan ve bu özelliği eğlencelik olarak kullanılan “öteki erkek”tir. Sezgin karakteri, fiziksel özellikleri bakımından “öteki” olarak konumlandırılmıştır. Büyük çerçeve gözlük kullanması, tarama özürülü olması, kısa ve sımsıkı olması, hikâyedeki diğer erkekler tarafından fiziksel kusur ve mizahi özellikler olarak görülmektedir. Simo karakteri, altı kız çocuğuna sahip ancak erkek çocuğu olmadığı için yani neslin devamını sağlayamayan “öteki” erkektir. Simo karakterinin, erkek çocuğu sahibi olabilmek için radyo tamircisi olan Deli Emin’den yardım istemesi, onun “erkeklik krizi”ni mizahi hale getirmiştir. Mela Hüseyin karakteri, Türk toplumu tarafından kutsal, üstün ve saygın olarak görülen imamlık mesleği ile “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Ancak imamlık mesleğinin getirdiği iyi bir hatip olma özelliğinin tersine Mela Hüseyin’in kekeme olması onu mizahi bir karakter olarak da “öteki” erkek konumuna itmiştir. Veli karakteri asosyal olması bakımından “öteki erkek” olarak konumlandırılmıştır. Karakteri mizahi bir “öteki erkek” kategorisine bırakan durumlar ise babasının cümlelerini sürekli tekrar etmesi ve karşılaştığı olumsuz olaylar karşısında mantıksız yorumlar yapmasıdır.

2004 yılı yapımı “G.O.R.A.” filminde, Komutan Logar, Kuna, Tihulu, Rendroy, Erşan Kunter karakterleri hikâyede mizahi üslupla işlenerek “öteki” erkek kategorisinde konumlandırılmıştır. Komutan Logar, aktif eşcinsel, Kuna pasif eşcinsel, Tihulu biseksüel cinsel kimlik ve tercihleri açısından hikâyede “öteki” erkek olarak konumlandırılmıştır. Karakterlerin bu özellikleri mizah aracı olarak belirgin bir şekilde kullanılmıştır. Rendroy karakteri ise mavi ten renginden dolayı “öteki” erkek kategorisindedir. Derin anlatımda etnisite boyutunda bir ötekileştirme mevcuttur. Karakteri mizahileştiren unsur Mavi ten rengidir. Erşan Kunter ise icra ettiği işle “öteki erkek” kategorisindedir. Porno film yapımcısı olan Erşan Kunter karakteri sex, cinsellik porno unsurları ile mizahlaştırılmıştır.

2008 yılı yapımı “Recep İvedik” filminde, Recep İvedik, Kamyoncu Halil, Rejisör karakterleri mizah unsurları çerçevesinde “öteki” konumundaki tiplerdir. Recep İvedik karakteri, lümpen, küfür etme ve bağırma, kaba davranma, genel olarak hem cinslerine karşı homofobik tutum sergileme, iri beden ve tüylü vücut gibi özellikleri ile

mizahi bir şekilde “öteki erkek” olarak konumlandırılmıştır. Kamyoncu Halil karakteri, eşcinsel kimlik ve tercihle ilintili olarak mizahi anlatımla “öteki erkek” olarak konumlandırılmıştır. Karakterin cinsel tercihi mizah unsuru olarak kullanılmıştır. Porno film çeken Rejisör karakteri ise yaptığı işle ilintili olarak “öteki erkek” kategorisindedir. Karakteri mizahi hale getiren unsur pornodur.

Toparlamak gerekirse, Vizontele, G.O.R.A. ve Recep İvedik filmlerinde mizahi üsluplarla “öteki” olarak konumlandırılan erkek karakter ve tipler, cinsel kimlik ve cinsel tercihler, icra edilen meslek veya iş, fiziksel görünüm, bilgi ve yetenek, davranış biçimleri başlıkları altında oluşturulmuştur. Bu bakımdan “öteki erkek” sadece cinsel tercih veya cinsiyet üzerinden değil, demin ifade edilen başlıklar altında da oluşturulmuştur. Filmlerdeki “öteki erkek” tipler ve temsil biçimleri toplumun sosyolojik bir iz düşümüdür. Çünkü sinema gibi görsel metinlerin esin kaynağı, zaman içerisinde toplumun inşa ettiği sosyo-kültürel durumlar ve olaylardır. Bu bakımdan sosyo-kültürün sinemaya yansması kaçınılmaz bir durumdur. Bu bağlamda, incelemesi ve analizi yapılan filmlerdeki “hegemonik erkek” karakter ve tipler, Türk toplumunda egemen olan ataerkil sistemi temsil etmektedir. Bununla birlikte tezin esas noktasını oluşturan hegemonik olmayan yani “öteki” erkeğin de Türk Sineması’nda kendini gösterdiğini söylemek yerinde olacaktır. Çalışmadaki karakter tipler ve temsillerine bakıldığında, “öteki erkek”in azınlıkta olduğunu, bununla birlikte hegemonik erkeği onaylayan, yücelten ve bu manada inşa eden bir olgu olduğunu ve “hegemonik erkek”in de “öteki erkek”i olumsuzlama çerçevesinde inşa ettiğini söylemek yerinde olur. Kısacası hegemonik ve öteki erkek birbirini anlamlandırır ve inşa eder. Biri olmadan diğeri anlamlı kılınmaz. “tek” olan “yok” olandır.

KAYNAKLAR

- Akça Baştürk, Emel ve Ergül, Seda, (2014); “Televizyon Dizilerinde Erkeklik Temsili: Kuzey Güney Dizisinde Hegemonik Erkeklik ve Farklı Erkekliklerin Mücadelesi”, *Global Media Journal: TR Edition*, Cilt 32, Sayı 8, İstanbul, ss 13-39.
- Akgündüz, Ö. Gülay, (2013) ; “Foucault’da İktidar ve Beden İlişkisi” , *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı 38, Celalabat/KIRGIZİSTAN, ss 1-16.
- Arpacı, Murat, (2012); “Modernitenin Eşiğinde Toplumsal Cinsiyet Rejimi: Pastoral İktidar, Beden Politikaları ve Evlilik”, *Doğu Batı*, Sayı 63. Ankara, Sayfa 131-146
- Atay, Tayfun, (2004) ; “Erkeklik” En Çok Erkeği Ezer!”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı: 101, ss 11-30.
- Barutçu, Atilla, (2013); Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel Ve Toplumsal Aşamaları, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara,
- Baydur, Hakan ve Uçan, Gülten, (2016) ; “ Türk Erkeklerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği ’nin Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması” ,*The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, Cilt 1, Sayı 47, Manisa, ss 289-308.
- Bayhan, Vehbi, (2012); “ Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”, *Doğu Batı Dergisi*, Sayı 63. Ankara, ss 147-164.
- Bereket, Tarık, (2009) ; Anti Homofobi Kitabı, İçinde, “Türkiye’de İslâm’la Hemcinsler Arası İlişkileri Uzlaştırmak”, Ankara, ss 196-205.
- Bhasin, Kamla, (2003); Toplumsal Cinsiyet / Bize Yüklenen Roller, Çev. Kader Ay, Kadav Yayınevi, İstanbul.
- Bingöl, Orhan (2014), “Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye’de Kadınlık” , *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Özel Sayı 1, Kastamonu, ss 108-114.
- Bozok, Mehmet, (2009); “Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru”, *6. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*, Aydın, ss 435- 436.
- Bozok, Mehmet, (2009); “Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler”, *Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 58, İstanbul, ss 269-284.

- Bozok, Mehmet, (2011); Soru Ve Cevaplarla Erkeklikler, SOGEP, İstanbul.
- Butler Judith, (2014); Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi, Çeviren Başak Ertürk, Metis Yayınları, İstanbul.
- Butler, Judith, (2014) ; Bela Bedenler, Çev. Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay, Metis Yayınları, İstanbul.
- Connell R. W., (1998); Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Çalışkan, Özgür, (2013), “ Ötekileştirilen Kimliklerin Melezleşmesi: Hebûn Lgbt Grubunun Fanzinleri Üzerine Bir Çözümleme” , **Doğubatu**, Cilt 2, Sayı 64, Ankara, ss 123-14.
- Demirel, Gökhan, (2016), “Toplumsal Cinsiyet Mağduriyetinde Erkek” , **1st.International Scientific Researches Congress Humanity an Social Sciences**, Cilt 1, Sayı 1, İspanya / Madrid, ss 254-264.
- Demren, Çağdaş, (2008) ; “Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri” , Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama Ve Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, ss 1-10.
- Demren, Çağdaş, (2008) ; “Kadınlık Dolayımıyla Erkeklik Öznelliği”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 32, Sayı 1, Sivas, ss 73-92.
- Direk, Zeynep, (2008); “Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi” , **Cogito Üç Aylık Düşünce Dergisi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss 67-85.
- Dökmen Y. Dökmen, (2015); Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar, Remzi Yayınevi, İstanbul.
- Erbalaban, Özge Nilay (2016), “ Korkuyorum Anne’de Hegemonki Erkekliğin Yapı Sökmü ” , **İlef Dergisi**, 3. Cilt, Sayı 2. Ankara, ss 125-142.
- Eren, Yüksel, (2013); “Bir Savaş Anlatısı Olarak Nefes: Vatan Sağolsun ve Hegemonik Erkekliğin Krizi” **Fe Dergi 5**, no. 1 (2013), 15-31.
- Ertan, Cihan, (2009) ; Anti Homofobi Kitabı,İçinde, “Hegemonik Erkeklik ve Eşcinsellik”, Ankara, ss 156-161.
- Ertan, Cihan, (2010) ; “HOMOFOBİ: İnternet Gazetelerinde Okuyucu Yorumlarındaki Eşcinsellere Yönelik Tutumlar ve Söylemler” , **ETHOS: Felsefe ve Toplum Bilimlerinde Diyaloglar**, Cilt 2, Sayı 3, Antalya, ss 1-17.
- Fine, Cordelia, (2011); Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması, Çev. Kıvanç Tanrıyar, Sel Yayıncılık, İstanbul.

- Foucault, Michel, (2007) ; Cinselliğin Tarihi, Çeviren Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony, (2015); Sosyoloji, Yayına Hazırlayan Cemal Güzel, Çev. Zeynep Mercan, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Göregenli, Melek, (2009) ; Anti Homofobi Kitabı, İçinde, “Gruplararası İlişki İdeolojisi Olarak Homofobi” , Ayrıntı Basımevi, Ankara, ss 8-18.
- Gürbüz, E., N., Özge, (2016); “Korkuyorum Anne’de Hegemonik Erkekliğin Yapı Sökümü” , *İlef Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, Ankara, ss 125-142.
- Gürhanel, Muharrem ve Arkonaç, A., Sibel, (2013), “Geylerin “ Öteki ” İnşası: Kadınsılık” , *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, Cilt 33, sayı 2, İstanbul, ss 1-14.
- Habermas, Jurgen, (2004); Kamusal alan, Editör Meral Özbek, İçinde “Kamusal Alan” , Çev. Meral Özbek, Hil Yayınları, İstanbul, Sayfa 95-102.
- Işık, Emre, (1998); Beden ve Toplum Kuramı, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kabadayı, Lale, (2013) ; Film Eleştirisi: Kuramsal Çerçeve ve Sinemamızdan Örnek Çözümlemeler, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Kepekçi, Egemen, (2012), “(Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün Mü?” , *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 11, ss 59-86.
- Kılınç, Berna, (2014); Cinsiyetli Olmak Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar, Editör Zeynep Direk, İçinde, “Aklın Cinsiyeti Var mı” , Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss 35-51.
- Kırel, Serpil, (2010), Kültürel Çalışmalar ve Sinema, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.
- Kimmel, Michael S. , (2013) ; “Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku, Utanç ve Sessizlik” Çev. Mehmet Bozok, *Fe Dergi 5*, no. 2, Ankara, ss 92-107.
- Köse, Hüseyin, (2016) ; “Bourdieu Düşüncesinde Tahakküm-İtaat İlişkisi ve Sosyo-Politik Beden” , *Ankara Üniversitesi İlef Dergisi*, Sayı 3 Cilt 2, Ankara, ss 173-199.
- Kurtuluş, Cengiz, Ulaş Tol Uğraş, Küçük Ural Önder, (2004); “Hegemonik Erkekliğin Peşinden “ , *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 101, İstanbul, ss 50-70.
- Marshall, Gordon, (1999); Sosyoloji Sözlüğü, Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mutluer, Nil (2009), “Erkekliğin Sınırlarını Anlamaya Kendimizden Başlamak” , *Varlık*, Sayı 1221, İstanbul, ss 14-17.
- Odabaş, Sevim, (2012); “İnternette Erkeklik, Cinsel Sağlık Politikası ve Ticareti” , *Doğu Batı*, Sayı 63. Ankara, ss 185-204.

- Oktan, Ahmet. (2008), “Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları”, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, Cilt 5, Sayı 2, ss 152-166.
- Ökten, Şevket, (2009); “ Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni ” , *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 2, Sayı 8, İstanbul, ss 302-312.
- Özbyay, Cenk, (2010), Yeni sol, yeni sağ, İçinde, “Neoliberalizm ve Erkekliğin Halleri” , Editör Armağan Öztürk, Phonex Yayınevi, Ankara, ss 101-132.
- Özbyay, Cenk, (2012); “ Türkiye’de Hegemonik Erkeği Aramak”, *Doğu Batı*, Sayı 63. Ankara, ss 185-204.
- Özmkas, Utku, (2012) ; “Foucault: İktidardan Biyoiktidara” , *Cogito Yapıkkredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi*, Sayı 70-71, İstanbul, ss 53-81.
- Öztürk, Akif, (2012) ; “Eril Bedenselleşme: Hegemonik Erkek Bedeninin İnşası” , *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 13, Ankara, ss 39-53.
- Paglia, Camille, (2004); Cinsel Kimlikler Nefertiti’den Emily Dickinson’a Sanat ve Çöküş, Çev. Anahid Hazaryan ve Fikriye Demirci, Epos Yayınları, Ankara.
- Phillips, Anne, (1995); Demokrasinin Cinsiyeti, Çev. Alev Türker, Metis Yayınları, İstanbul.
- Ryan, Michael ve Kellner, Douglas, (2010); Politik Kamera: Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası, Çev. Elif Özsayar, 2. Basım, Ayrıntı Yayınları İstanbul.
- Sancar, Serpil, (2009); Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sancar, Serpil, (2011); Birkaç Arpa Sancar, Boyu 21. Yüzyıl’a Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar, Derleyen Serpil İçinde, “Türkiye’de Kadın Hareketinin Politikası: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler” , Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, ss 61-104.
- Sancar, Serpil, (2014); Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sankır, Hasan, (2010) ; “Eril Tahakküm ve Üstün Erillik Olgusunun Plâstik Sanatlar Alanında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumuna Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme” , *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*, Ankara, ss 1-17.

- Sankır, Hasan, (2010); “Eril Tahakküm ve Üstün Erillik Olgusunun Plâstik Sanatlar Alanında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Oluşumuna Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Sosyolojik Araştırmalar e-dergisi*, Ankara, ss 1-17.
- Saraçgil, Ayşe, (2005); Bukalemun Erkek, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sayer, Handan, (2011); Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı, (T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü), Ankara.
- Saygılıgil, Feryal, (2013); “Mekanın Cinsiyeti”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 1, İstanbul, ss 209-218.
- Scott C., James, (1995) ; Tahakküm Ve Direniş Sanatları Gizli Senaryolar, Çeviren Alev Türker, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Segal, Lynne, (1992); Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler, Çev. Volkan Ersoy, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Seymen, Erinç, (2009) ; Anti Homofobi Kitabı, İçinde, “Cins(iyet)e İhanet” Ayrıntı Basımevi, Ankara, ss 175-180.
- Toker, Nilgün, (2017), “ Ayrımın Yarattığı Korku Ve Şiddet: HOMOFOBİ” , *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Sayı 65, Ankara, ss 2-4.
- Türk, Bahadır H., (2008); “Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu” , *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 112, İstanbul, ss 119-146.
- Yaraman, Ayşegül, (2016); “Eril Tahakküm Topyekûn Bir Meseledir” , *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, Sayı 24, İstanbul, ss 211-214.
- Yavuz, Şahinde. (2014), “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihani”, *Milli Folklor*, Sayı 104, ss 110-127.
- Yücel, Volkan, (2014); Kahramanın Yolculuğu Mitik Erkeklik ve Suç Draması, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Zeybekoğlu, Özge, (2010); “Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türk Toplumunun Erkeklik Algısı”, *Ethos: Dialogues in Philosophy and Social Sciences e- journals*, Cilt 1, Sayı 3, Antalya, ss 1-14.
- Uçan, Gülten, (2016) ; “Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü-Erkek” , https://www.researchgate.net/publication/314577360_Toplumsal_Cinsiyetin_Oteki_Yuzu-Erkek
www.boxofficeturkiye.com, erişim tarihi 02.04.2018.
- www.tdk.gov.tr.

EKLER

Ek-1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mustafa ÇETİNKAYA
Öğrenci Numarası	121209105
Enstitü Anabilim Dalı	İletişim Bilimleri
Programı	İletişim Bilimleri
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi C. Sinan ALTUNDAĞ
Tez Başlığı (Türkçe)	2000 SONRASI TÜRK KOMEDİ SİNEMASINDA "ÖTEKİ" ERKEKLİĞİN TEMSİLİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 85 (seksen beş) sayfalık kısmına ilişkin, 18 / 05 / 2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 (on iki)'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin yüksek lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Dr. Öğr. Üyesi C. Sinan Altundag

Danışmanın Adı-Soyadı
(İmzası)

Dr. Öğr. Üyesi Tamer KANDIRAN

Anabilim Dalı Başkanı
(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

14.11.1979 tarihinde Elazığ'da doğdu. İlk, Orta ve Lise eğitimini Elazığ'da tamamladı. 2003 yılında Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü'nde Lisans Eğitimine başlayıp 2007 yılında mezun oldu. 2009 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo ve Televizyon Öğretmenliği Anabilim Dalı'nda Tezsiz Yüksek Lisans Eğitimi alarak 2010 yılında mezun oldu. 2012 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitimine başladı. 2002 ve 2008 yılları arasında Elazığ'da Fm23 ve Radyo Kulüp radyolarında, Radyo Programcısı olarak çalıştı. 2008 ve 2010 yılları arasında ise Necip Güngör Kısaparmak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde, Radyo ve Televizyon Öğretmeni olarak görev yaptı. 2013 ve 2017 Yılları arasında, Fırat Üniversitesi Fırat Radyo ve Televizyon Birimi'nde Yayın ve Yapım Personeli olarak çalıştı. 2017 yılında atandığı Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Medya ve İletişim Programında Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya devam etmektedir.